

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**PHILIP ROTH'UN *SOKAKTAKİ ADAM* VE ERHAN
BENER'İN *YALNIZLAR* ROMANLARINDA YALNIZLIK
İMGESİ**

AYŞEGÜL ELÇİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Prof. Dr. Hikmet TAN

Bingöl – 2018

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**PHILIP ROTH'UN *SOKAKTAKİ ADAM* VE ERHAN
BENER'İN *YALNIZLAR* ROMANLARINDA YALNIZLIK
İMGESİ**

Ayşegül ELÇİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Prof. Dr. Hikmet TAN

Bingöl – 2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	IV
TEZ KABUL VE ONAY	V
ÖNSÖZ	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: YALNIZLIK	5
1.1. YALNIZLIK İMGESİNE BAKIŞ	5
1.2. YALNIZLIK OLGUSUNA YAKLAŞIMLAR	8
1.2.1. Sosyolojik Yaklaşım	9
1.2.2. Felsefi Yaklaşım	11
1.2.3. Psikolojik Yaklaşım	14
1.3. SOSYOLOJİK BİR SORUN OLARAK YALNIZLIK	21
1.3.1. Kişisel Etmenler	23
1.3.2. Çevresel Etmenler	25
1.4. YALNIZLIK ALGISININ YANSIMALARI	29
1.4.1. Batıda Yalnızlık Algısı ve Yansımaları	30
1.4.2. Türkiye’de Yalnızlık Algısı ve Yansımaları	31
1.5. YALNIZLIĞIN OLASI SONUÇLARI	34

1.6. YALNIZLIK OLGUSUYLA İLİŞKİLİ KAVRAMLAR	40
1.6.1. Yalnızlık; Tek Başmalık - Yapayalnızlık	40
1.6.2. Yalnızlık; Hastalık ve Ölüm	42
1.6.3. Yalnızlık; Yaşlılık ve Emeklilik	45
1.6.4. Yalnızlık; Biten İlişkiler	49
2. BÖLÜM	51
2.1. PHILIP ROTH'UN <i>SOKAKTAKİ ADAM</i> ROMANINDA YALNIZLIK İMGESİ	51
2.1.1. Philip Roth'un Hayatı ve Eserleri	51
2.1.2. <i>Sokaktaki Adam</i> Romanının Özeti	53
2.1.3. <i>Sokaktaki Adam</i> Romanında Yalnızlık İmgesi	57
2.1.3.1. Ölüm ve Yalnızlık	57
2.1.3.2. Hastalık ve Yalnızlık	62
2.1.3.3. Biten İlişkiler ve Yalnızlık	67
2.1.3.4. Emeklilik ve Yalnızlık	69
2.2. ERHAN BENER'İN <i>YALNIZLAR</i> ROMANINDA YALNIZLIK İMGESİ	72
2.2.1. Erhan Bener'in Hayatı ve Eserleri	72
2.2.2. <i>Yalnızlar</i> Romanının Özeti	75
2.2.3. <i>Yalnızlar</i> Romanında Yalnızlık	77
2.2.3.1. Sosyal Yalnızlık	77
2.2.3.2. Duygusal Yalnızlık	85
2.2.3.3. Ölüm ve Yalnızlık	92
2.2.3.4. Yalnızlık İmgesinin Diğer Yansımaları	97
2.3. <i>SOKAKTAKİ ADAM</i> VE <i>YALNIZLAR</i> ROMANLARINA KARŞILAŞTIRMALI BAKIŞ	102
2.3.1. Benzerlikler	102
2.3.2. Farklılıklar	106
SONUÇ	108

KAYNAKÇA _____ **111**

ÖZGEÇMİŞ _____ **119**

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Philip Roth’un *Sokaktaki Adam* ve Erhan Bener’in *Yalnızlar* Romanlarında Yalnızlık İmgesi” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

... / ... / 2018

İmza

Ayşegül ELÇİ

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ayşegül Elçi tarafından hazırlanan “Philip Roth’un *Sokaktaki Adam* ve Erhan Bener’in *Yalnızlar* Romanlarında Yalnızlık İmgesi” başlıklı bu çalışma, 20.12.2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Şahin KIZILTAŞ İmza:

Danışman : Prof. Dr. Hikmet TAN İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KAYINTU İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 201.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Philip Roth'un Sokaktaki Adam ve Erhan Bener'in Yalnızlar Romanlarında Yalnızlık İmgesi konulu çalışma, Amerikan edebiyatının önemli isimlerinden Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* romanı ile Türk edebiyatının önemli isimlerinden Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanındaki yalnızlık imgesini ele almak amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın kuramsal yönü ele alınırken, ikinci bölümde çalışmanın uygulamalı yönü ele alınmaktadır. Çalışmanın kuramsal yönü bu alanla ilgili literatür incelenerek oluşturulurken, uygulamalı yönü söz konusu iki eser incelenerek oluşturulmuştur.

Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* romanı 2006 yılında *Everyman* adıyla ABD'de yayımlanmıştır. Eser Türkçe'ye 2016 yılında *Sokaktaki Adam* adıyla çevrilmiştir. Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanının ilk baskısı ise 1956 yılında Gordioum adıyla yapılmıştır. Bener'in eseri, daha sonraki baskılarda *Yalnızlar* ismi ile yayımlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Hikmet TAN'a; tezin yazım aşamasında katkılarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KAYINTU'ya, Dr. Öğr. Üyesi Yeşim Emine BEDLEK'e ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışma süresince beni motive eden eşime ve onlara ayırmam gereken vaktin çoğunu, onlardan çalarak bu çalışmaya ayırdığım canım çocuklarıma teşekkür ederim.

./.../ 2018

Ayşegül ELÇİ

ÖZET

Tezin Başlığı : PhilipRoth'un <i>Sokaktaki Adam</i> ve Erhan Bener'in <i>Yalnızlar</i> Romanlarında Yalnızlık İmgesi
Tezin Yazarı : Ayşegül ELÇİ
Danışman : Prof. Dr. Hikmet TAN
Anabilim Dalı: İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı :
Kabul Tarihi : 20.12.2018
Sayfa Sayısı : 8 (ön kısım) + 117 (tez) + 1 (ekler)
<p><i>Philip Roth'un Sokaktaki Adam ve Erhan Bener'in Yalnızlar Romanlarında Yalnızlık İmgesi</i> başlıklı bu tez çalışmasının amacı Amerikan edebiyatının usta ismi Philip Roth'un <i>Sokaktaki Adam</i> romanı ile Erhan Bener'in <i>Yalnızlar</i> romanındaki yalnızlık imgesini incelemektir. Çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yalnızlık kavramına ilişkin kuramsal bir çerçeve çizilirken, ikinci bölümde bu kuramsal çerçeve de göz önünde bulundurularak Sokaktaki Adam ve Yalnızlar romanlarındaki yalnızlık imgesi incelenmektedir. İki farklı toplumda, iki farklı yazar tarafından, farklı dönemlerde yayınlanan bu iki romanın yalnızlık olgusunu ele alışında kimi farklılıklar bulunsa da her iki romanda da önemli benzerlikler de dikkat çekmektedir. Sokaktaki Adam romanında yalnızlık imgesi yaşlılık, emeklilik, ölüm, hastalık ve cinsellik olguları bağlamında ele alınırken, Yalnızlar romanında yalnızlık imgesi ölüm, hastalık, alkolizm, kentleşme ve cinsellik olguları bağlamında ele alınmaktadır. Tanımlayıcı ve karşılaştırmalı yöntemin izlendiği çalışmada varılan temel sonuç, farklı toplumlarda benzer özellikler taşıyan yalnızlık, insanlığın ortak sorunudur.</p>
Anahtar Kelimeler: Erhan Bener, Philip Roth, Sokaktaki Adam, Yalnızlar, Yalnızlık

ABSTRACT

Title of theThesis: The image of loneliness in Philip Roth's <i>Everyman</i> and Erhan Bener's <i>Yalnızlar</i>
Author : Ayşegül ELÇİ
Supervisor : Prof. Hikmet TAN
Department : English Language and Literature
Sub-field :
Date : 20.12.2018
<p>The aim of this study is to compare the image of loneliness in Philip Roth's <i>Everyman</i> and Erhan Bener's <i>Yalnızlar</i>. The study consists of two parts. In the first part, a theoretical framework of the concept of loneliness is drawn, in the second part, the image of loneliness in <i>Everyman</i> and <i>Yalnızlar</i> is compared in consideration of this theoretical framework. Although both novels were published in different societies and cultures, at different times, it strikes attention that the way the image of loneliness is dealt with shows both differences and similarities at the same time. While, the image of loneliness in <i>Everyman</i> is addressed in the scope of aging, retirement, death, illnesses, urbanization and sexuality, it is addressed with regard to death, illnesses, alcoholism, urbanization and sexuality in <i>Yalnızlar</i>. This study in which descriptive and comparative methods were used concludes that loneliness which carries similar features in different societies and cultures is a common problem for human being.</p>
Keywords: Erhan Bener, Everyman, Loneliness, Philip Roth, Yalnızlar

GİRİŞ

Philip Roth'un Sokaktaki Adam ve Erhan Bener'in Yalnızlar Romanlarında Yalnızlık İmgesi adını taşıyan bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, yalnızlık kavramına ilişkin kuramsal bir takım bilgilere yer verilmektedir. Bu bağlamda, yalnızlık imgesine bakış, yalnızlıkla ilgili kuramsal yaklaşımlar, yalnızlık sorunsalı, yalnızlık algısının yansımaları, yalnızlığın olası sonuçları, yalnızlık ve hastalık ilişkisi, yalnızlık ve ölüm ilişkisi, yalnızlık ve yaşlılık ilişkisi, yalnızlık ve emeklilik ilişkisi, yalnızlık ve biten ilişkiler gibi başlıklar altında çalışmanın kuramsal boyutu ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* ve Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanlarında yalnızlık imgesi ele alınmaktadır. Bu bölümde, çalışmaya konu olan yazarların hayatları ve eserleri ile romanların özetlerine yer verildikten sonra romanlardaki yalnızlık imgeleri incelenmektedir. Son olarak, her iki romandaki benzerlikler ve farklılıklar yalnızlık imgesi bağlamında değerlendirilmektedir.

Yalnızlık, sosyal bilimlerdeki pek çok kavram gibi anlaşılması oldukça zor ve bu sebepten dolayı üzerinde uzlaşılmış bir tanımın olmadığı kavramlardan biridir. Literatür incelendiğinde, yalnızlık kavramına dair çok sayıda tanımın yapıldığı görülmektedir. Literatürdeki bu çok sayıda tanımdan bir kaçına birinci bölümde yer alan *Yalnızlık İmgesine Bakış* başlığı altında yer verilmektedir. Yalnızlık kavramına ilişkin verilen tanımlardan sonra, yalnızlık ile ilgili kuramsal yaklaşımlara yer verilmektedir. Bu yaklaşımlar sosyolojik, felsefi ve psikolojik yaklaşımlardır.

Yalnızlık kavramının tanımlamasında olduğu gibi çeşitleri konusunda da literatürde farklılıklar göze çarpmaktadır. *Sosyolojik Bir Sorun Olarak Yalnızlık* başlığı altında bu farklılıklara vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte, Batıda ve Türkiye'de yalnızlık sorunsalının nasıl ele alındığı ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Devamında, *Yalnızlık Algısının Yansımaları ve Yalnızlığın Olası Sonuçları* başlıkları altında bir takım bilgiler aktarılmaktadır.

Yalnızlık sorunsalı incelendiğinde, yalnızlığı etkileyen bireysel etmenler ve çevresel etmenlerin varlığı dikkat çekmektedir. Bu açıdan, sosyolojik bir sorun olarak yalnızlık bireysel ve çevresel etmenler göz önünde bulundurularak ele alınmaktadır. Yalnızlık sorunsalından sonra, yalnızlığın sonuçlarına da yer

verilmektedir. Yalnızlığın sonuçları olarak intihar, erken ölümler, teknoloji bağımlılığı, alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, iletişim becerilerinde eksiklik gibi olgular dikkat çekmektedir. Birinci bölümde son olarak, *Yalnızlık Olgusuyla İlgili Kavramlar* başlığı altında tek başınalık, yapayalnızlık, yalnızlık ve hastalık, yalnızlık ve ölüm, yalnızlık ve yaşlılık, yalnızlık ve emeklilik ile yalnızlık ve ilişkilerin sonu arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* ve Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanlarındaki yalnızlık imgesi incelenmektedir. İlk olarak *Philip Roth'un Sokaktaki Adam Romanında Yalnızlık* başlığı altında yazarın hayatı ve eserleri, *Sokaktaki Adam* romanının özetine yer verilmekte ve devamında *Sokaktaki Adam* romanındaki yalnızlık imgesi incelenmektedir. Romandaki yalnızlık imgesi; ölüm ve yalnızlık, hastalık ve yalnızlık, biten ilişkiler ve yalnızlık ile emeklilik ve yalnızlık başlıkları altında ele alınmaktadır. Daha sonra, *Erhan Bener'in Yalnızlar Romanında Yalnızlık* başlığı altında Erhan Bener'in hayatı ve eserleri, *Yalnızlar* romanının özetine yer verilmekte ve devamında romandaki yalnızlık imgesi incelenmektedir. Romandaki yalnızlık imgesi, sosyal yalnızlık, duygusal yalnızlık, ölüm ve yalnızlık ile yalnızlık imgesinin diğer bazı yansımaları başlıkları altında ele alınmaktadır. İkinci bölümde son olarak, *Sokaktaki Adam* romanı ile *Yalnızlar* romanındaki benzerlikler ve farklılıklar yalnızlık imgesi bağlamında değerlendirilmektedir.

Philip Roth'un Sokaktaki Adam ve Erhan Bener'in Yalnızlar Romanlarında Yalnızlık İmgesi başlığını taşıyan bu çalışmanın amacı, Amerikan edebiyatı ve Türk edebiyatındaki iki yazarın, romanlarında yalnızlık olgusunu nasıl ele aldıklarını ortaya koymaktır. Her ne kadar farklı kültürlerdeki iki yazarın romanı çalışmaya konu edilse de iki romanın da odak noktası yalnızlık imgesidir. Çalışma bu noktaya odaklanmaktadır.

Çalışmada tanımlayıcı (descriptive) ve karşılaştırmalı (comparative) yöntem kullanılmıştır. Çalışmanın ilk bölümü oluşturulurken literatür taraması yapılarak ve yalnızlık ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar incelenerek, çalışmanın kuramsal boyutu oluşturulmuştur. İkinci bölümde, *Sokaktaki Adam* ve *Yalnızlar* romanlarındaki yalnızlık imgesi karşılaştırmalı yöntem ile incelenmiştir. *Sokaktaki Adam* romanı, Philip Roth'un 2006 yılında *Everyman* adı ile yayınladığı romanından

Türkçeye çevrilmiştir. *Everyman* kitabı daha önce Sokaktaki Adam (2016a) adı ile Türkçe'ye çevrildiği için çalışmada Sokaktaki Adam ifadesi tercih edilmiştir. Çalışmada, *Sokaktaki Adam* romanının, orijinal nüshası olan *Everyman* incelenmiştir. Kitaptaki yalnızlık imgesi ele alınırken açıklamalar Türkçe'ye çevrilerek yazılmış, İngilizce ifadeler ise dipnot olarak verilmiştir.

Çalışmaya konu olan ikinci kitap, Erhan Bener tarafından 1956 yılında ilk baskısı yapılan *Yalnızlar* adlı romandır. İlk olarak *Gordium* adı ile yayınlanan romanın bugüne kadar farklı yayın evleri tarafından çok sayıda baskısı yapılmıştır. Roman, her yeni baskıda, yazarı tarafından güncellenmiş ve adeta yeniden yazılmıştır. Bu çalışmada, incelemeye esas alınan nüsha, Everest Yayınları tarafından 2015 yılında birinci baskısı yapılan nüshadır.

Literatür incelendiğinde, karşılaştırmalı edebiyatta çok sayıda eserin karşılaştırıldığı görülmektedir. Buna karşın, Philip Roth ve Erhan Bener'in eserlerine dair herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yine karşılaştırmalı edebiyat literatüründe edebi metinlerde pek çok olgu ele alınırken, yalnızlık olgusuna ilişkin sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. *Sokaktaki Adam* ve *Yalnızlar* romanlarındaki yalnızlık imgesini karşılaştırmalı bir şekilde ele alan bu çalışma, literatürdeki boşluğa bir katkı sunma adına önem taşımaktadır.

Amerikan edebiyatının usta ismi Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* romanı ile Türk edebiyatının önemli ismi Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanı arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Her şeyden önce iki romanın yayımlandıkları tarih arasında elli yıl gibi uzun bir zaman dilimi bulunmaktadır. Roth'un romanının merkezinde isimsiz bir birey yer alırken, Bener'in romanının merkezinde birden çok isim yer almaktadır. Yine Roth, bir bireyin doğumundan ölümüne kadar geçen yaşamını ele alırken, Bener, birden çok bireyin kısa süreli yaşamlarını konu edinmektedir. İki roman arasında hacim açısından da belirgin bir farklılık bulunmaktadır. Roth'un çalışmada incelenen eseri yüz yedi sayfadan oluşurken, Bener'in eseri beş yüz doksan dokuz sayfadan oluşmaktadır.

İki romandaki yalnızlık imgesi incelendiğinde, belirgin bazı farklılıklar göze çarpmasına karşın, her iki romanda da önemli benzerlikler dikkat çekmektedir. Hem Roth, hem Bener, yalnızlık imgesi ve ölüm arasında bir ilişki kurmaktadır. Yine buna bağlı olarak yalnızlık imgesi ve intihar arasında da benzerlik dikkat çekmektedir.

Yalnızlık imgesi ve cinsellik, dulluk, aldatma, ihanet gibi olgular arasında kurulan ilişki de her iki romandaki benzerlikleri göstermektedir.

1. BÖLÜM: YALNIZLIK

1.1. YALNIZLIK İMGESİNE BAKIŞ

Türkçe’de “yalnız olma durumu”, “kimsesizlik” “kimsesi bulunmama durumu, ıssızlık, tenhalık” (TDK, 2011, s. 2515) anlamlarında kullanılan; İngilizcede ise - aralarında anlam farklılığı olmakla birlikte- “loneliness”, “solitude”, “isolation”, “solitariness”, “alone” ve “desert” gibi kavramlarla ifade edilen (Moran, 1997, s. 1017) yalnızlık kavramına dair, literatürde çok sayıda tanım yapıldığı görülmektedir. Aşağıda literatürdeki bu çok sayıda tanımdan bir kaçına yer verilmektedir:

De Jong Gierveld, yalnızlığı kişilerarası var olan ve arzu edilen ilişkiler arasındaki nahoş ve kabul edilemez evreyi yaşama tecrübesi olarak tanımlar. Özellikle kişinin bu ilişkilerde kişisel yetersizliğini makul bir zaman diliminde fark etmesi bu tecrübeyi daha da vahimleştirir (akt. Peplau ve Perlman, 1982, s. 4).

Young’a göre yalnızlık, psikolojik ızdırabın eşlik ettiği tatmin edici sosyal ilişkilerin yokluğu veya böyle bir yokluğun sezinlenmesidir. Ona göre, sosyal olarak diğer insanlardan uzak duran, ama hiçbir psikolojik ızdırıp emaresi göstermeyen kişiye yalnız denmez. Kişi belki de bu yalnızlıktan zevk alıyordur. Bazen, bireyler, arzu ettikleri ve gerçekte var olan ilişkileri arasındaki çelişkinin farkında olmayabilirler. Fakat, kişi tatmin etmeyen bir dizi sosyal ilişki ile alakalı, psikolojik ızdırıp belirtilerinden -endişe, huzursuzluk, madde bağımlılığı- bir veya bir kaçını gösterirse, geçici olarak yalnız teşhisi konmaktadır. Son olarak, arkadaşlıklar beklentilerini karşılamadığı için mutsuz olan insanlar, görünüşte ilişkileri yeterli görünmesine rağmen, onlar yalnız olarak adlandırılmaktadır (1982, s. 380).

Ernest ve Cacioppo’a göre yalnızlık, diğerleri ile yakın ilişki kurma arzusunu yansıtan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğeleri de barındıran bir duygu durumudur. Onlara göre, *Bilişsel düzeyde*, kişinin ilişkilerine dair arzu ettikleri ile şu anki ilişkilerinden elde ettikleri değerlendirilmekte, analizler yapılmaktadır. *Duyuşsal düzeyde*, yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucu bireyin yaşadığı olumlu ya da olumsuz (genelde olumsuz) duygulanımlar yer alırken, *Davranışsal düzeyde* ise bu değerlendirme ve duygulanımların çeşitli şekillerde ifade edilmesi kastedilmektedir (akt. İmamoğlu, 2008, s. 91).

Sullivan'a göre yalnızlık bireyin kişiler arası ilişkilerindeki yakınlık ihtiyacının giderilemediği ya da yetersiz kaldığı durumlarda ortaya çıkan, istenmeyen, hoş olmayan bir deneyimdir (akt. Peplau ve Perlman, 1982, s. 4).

Rook ise yalnızlığı "bireyin diğerleri tarafından anlaşılmadığı, onlara yabancı kaldığı ya da onlar tarafından reddedildiği ve/veya özellikle sosyal bütünleşme duygusu ve duygusal yakınlık kurmak için olanaklar sunan arzu edilen etkinlikleri gerçekleştirmek için uygun sosyal partnerlerin yokluğu durumunda yaşanan, süregelen duygusal zorlanma" (Rook, 1984, s.1391'den akt. Duy, 2003, s. 17) şeklinde tanımlamaktadır.

Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman'a göre yalnızlık, kişinin sosyal ilişki ağının, nitelik veya nicelik olarak eksikliği ile ortaya çıkan nahoş/istenmeyen deneyimdir (1982, s. 4). Niceliksel olarak bireyin sosyal çevresindeki insanların, sayıca az olması ya da hiç kimsenin bulunmaması durumunda yalnızlık tecrübe edilmektedir. Niteliksel açıdan bakıldığında ise bireyin etrafındaki insanlar, sayıca çok olmasına rağmen, birey kalabalık içinde bile yalnız olabilmektedir.

Yahyaoğlu'na (2005, s. 24-25) göre, "yalnızlık bir duygu ve ruh halidir. Sevgiden yoksunluktur. Modern aklın zindanı, ilkel aklın özgürlüğüdür. İnsan ruhunun doğum sancısıdır. Yalnızlık; gölgelerin iktidarında insan ruhunun başkaldırması, madde ve mana egemenliği arasında ise bocalamasıdır."

Armağan (2014, s.28) ise yalnızlığı, bireysel ve çevresel etkenlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda ortaya çıkan ve insanlara acı veren, onları hayal kırıklığına uğratıp, umutlarını yok eden, bilişsel ve duygusal zorlanma hali olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, literatürde yalnızlık tecrübesinin farklı yönlerine dikkat çekildiği görülmektedir. Tüm farklı yönlerine karşın, yalnızlığın bazı ortak noktaları da bulunmaktadır. Bu ortak noktalardan birincisi, yalnızlık yaşantısının oldukça öznel bir yaşantı olmasıdır. Bu bakımdan, yalnızlık tecrübesi toplumdaki birçok kişi tarafından yaşanılrsa da, her birey yalnızlığı kendi öznel gerçekliği içinde yaşamakta ve yansıtmaktadır. İkinci ortak nokta, yalnızlığın hemen hemen her zaman nahoş, olumsuz bir yaşantı olmasıdır. Yalnızlık, bazen bireyin kemâle ermesine ve orijinal eserler ortaya çıkarmasına bir vesile ve onu özgürlüğüne

kavuşturan pozitif bir unsur olsa da istenilmeyen yalnızlık durumu, bireyde duygusal zorlanmaya neden olan nahoş duyguların yaşanmasına sebep olmaktadır. Üçüncü ortak nokta, yalnızlığın bireyin kişiler arası ilişkilerinde meydana gelen bozulmanın neticesinde, bireyin mevcut ilişkileri ile sahip olmak istediği ilişkileri arasındaki farkın bir kaygıya dönüşecek düzeyde olması ve bunun da yalnızlığa sebebiyet vermesidir (Duy, 2003, s. 17-18; Kızılgöçer, 2011, s. 10).

Öksüz (2005, s. 186-187) ise farklı yalnızlık tanımlarındaki ortak noktaları dört başlık altında toplamaktadır:

- 1- Yalnızlığın hoş olmayan, rahatsız edici ve sıkıntılı bir yaşantı olması
- 2- Yalnızlık (loneliness) ve tek başına olmanın (aleness) aynı anlama gelmediği (yalnızlık, sosyal ilişki sayısının az olmasından dolayı ortaya çıkabileceği gibi sosyal ilişkilerin istenilen anlam ve nitelikte olmaması durumunda da görülebilir).
- 3- Yalnızlığın bireysel algı ve yorumlamaların önemini içeren öznel bir yaşantı olarak görülmesi.
- 4- Yalnızlığın durumsal bir özellik olarak görülerek, bazı insanların yalnızlığı, yaşamı yıkıcı bir şekilde yaşarken bazılarının ise kısa süreli bir psikolojik durum olarak yaşamasıdır.

1.2. YALNIZLIK OLGUSUNA YAKLAŞIMLAR

Yalnızlıkla ilgili literatürde pek çok farklı yaklaşıma vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, en kapsamlı araştırmalardan biride Perlman ve Peplau'a aittir. Onların yalnızlığı sekiz farklı teorik yaklaşımla ele aldıkları görülmektedir. Bu yaklaşımlar; psikodinamik model (psychodynamic model), fenomenolojik yaklaşım (Phenomenological perspective), varoluşçu yaklaşım (existential approach), sosyolojik yaklaşım (sociological explanations), etkileşimci yaklaşım (interactionist view), bilişsel yaklaşım (cognitive approach), mahremiyet yaklaşımı (privacy approach) ve genel sistem teorisi (general systems theory) şeklindedir (Perlman ve Peplau, 1982, s. 123-134).

Bu çalışmada, Perlman ve Peplau'nun yaklaşımları paralelinde yalnızlıkla ilgili şu kuramsal yaklaşımlara yer verilmektedir: psikanalitik yaklaşım, bilişsel yaklaşım, bilişsel-davranışçı yaklaşım, varoluşçu yaklaşım, etkileşimsel yaklaşım, sosyolojik yaklaşım ve fenomenolojik (danışan merkezli) yaklaşım. Fakat bu kuramlar sosyolojik yaklaşım, felsefi yaklaşım ve psikolojik yaklaşım şeklinde üç başlık altında ele alınmaktadır. Sosyolojik yaklaşımlar başlığı altında sosyolojik yaklaşım ve fenomenolojik (danışan merkezli) yaklaşım; felsefi yaklaşımlar başlığı altında varoluşçu yaklaşım ve etkileşimsel yaklaşım; psikolojik yaklaşımlar başlığı altında ise psikanalitik yaklaşım, bilişsel yaklaşım ve bilişsel-davranışçı yaklaşım ele alınmaktadır. Literatür incelendiğinde en fazla vurgu yapılan yaklaşımların bu yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Bu açıdan, bu yaklaşımlara bu çalışmada yer verilmektedir.

Bu yaklaşımlar arasında yalnızlık konusuna en yoğun ilgiyi psikanalist yaklaşımın temsilcilerinin gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte, neredeyse tüm yaklaşımların "yalnızlık tecrübesini" veya "yalnızlık hissini" acı veren bir mutsuzluk olarak tasvir ettikleri ve bundan dolayı olumsuz bir duygu ifadesi olarak ele aldıkları görülmektedir. Buna karşın varoluşçu yaklaşımın temsilcisi Moustakas'ın yalnızlığı olumlu bir duygu durumu olarak ele aldığı görülmektedir (Paula, 2011, s. 227). Aşağıda bu yaklaşımlar hakkında verilen bilgilerde bu durum açık bir şekilde görülebilmektedir.

1.2.1. Sosyolojik Yaklaşım

Sosyolojik yaklaşımdan hareketle yalnızlık konusunu ele alan düşünürler Bowman, Riesman ve Slater'dir. Bowman, modern toplumlarda, yalnızlığın artışı etkileyen üç sosyal gücün bulunduğunu belirtir: Birincisi, birincil gruplardaki ilişkilerin azalması, ikincisi, aile hareketliliğindeki artış (aile yapısındaki değişimin hızlı olması) üçüncüsü ise, sosyal hareketlilikteki artış (sosyal değişimin hızlı olması). Riesman ve Slater de bu sınıflamadan hareketle yola çıkarak Amerikan toplumunun karakterini yalnızlık bağlamında inceler ve bu toplumun probleminin bireysellik olduğunu belirtirler (Perlman ve Peplau, 1982, s. 126-127).

Riesman ve Slater, yalnızlığı, normal ya da anormal bir davranış şekli olarak sınıflandırmaktan kaçınmışlardır. Çünkü, Holm'un da belirttiği gibi, normal ile anormal arasında kesin bir sınır çizmek mümkün değildir. Normal, sosyal bir çevrede hoşnut olarak birlikte hareket eden insanların bir ortalamasıdır ve normallik kavramı üzerinde, kültürel değerlerin her zaman etkisi vardır. Bunun yanında anormal olan, normal sosyal çevrede işlemeyen bir olgu olarak kabul edilmektedir (Kızılgeçit, 2011, s. 21).

Riesman ve Slater, yalnızlığın, istatistiksel olarak nüfusun ortak özelliği olduğunu ve Amerikan karakterinin bir parçası olduğunu belirtmişlerdir. Durumun böyle olmasını ise medya vb. sosyal güçlerin ürettiği kişisel nitelik modeline bağlamışlardır. Riesman ve Slater gibi sosyologlar, yalnızlığın nedenlerini bireyin dışındaki etkenlerde aramış ve bir süreç olan sosyalizasyon kavramına vurguda bulunmuşlardır. Bowman da tıpkı Riesman ve Slater gibi, yetişkinlikte meydana gelen olaylara (boşanma vb.) vurguda bulunmuş ve onların tespitlerine dayanarak, sosyal göstergelerin ve kitle iletişim araçlarının yalnızlık üzerinde spekülasyon etkisinin olduğunu belirtmiştir (Perlman ve Peplau, 1982, s. 127).

Sosyolojik yaklaşıma göre bireyin yalnızlık duygusu yaşaması birey kaynaklı değil toplum kaynaklıdır. Özellikle modern toplumlarda bir yandan bireysellik artarken, diğer yandan toplum normları bireylere dayatılmaktadır. Bu ikilem durumunda, birey kendi değerleri yerine toplumun değerlerine uygun davranırsa, toplum onları sosyalleşme konusunda başarı kazanmış saymaktadır. Buna karşın, toplum normlarına uygun davranmayan birey, topluma uymadığı için kendini yalnız hissetmektedir (Özatça, 2009, s. 28).

Yalnızlık olgusuna sosyolojik yaklaşımlar bağlamında fenomenolojik yaklaşımdan da bahsedilebilir. Fenomenolojik yaklaşıma göre, kişiliğin temelini kişinin doğuştan getirdiği bir takım özellikleri değil, çeşitli olaylar sonucu ortaya çıkan kişisel deneyimleri oluşturmaktadır. Bu açıdan, bu yaklaşımın kişinin yaşam deneyimlerine oldukça geniş yer verdiği söylenebilir. Her kişinin eşsiz ve biricik olduğuna vurgu yapan yaklaşım, her bireyi kişisel deneyimlerinin oluşturduğu benzersiz bir yapılandırma olarak kabul etmektedir (Çay, 2010).

Fenomenolojik yaklaşımın temsilcisi Carl R. Rogers'tır. Kimi kaynaklarda bu yaklaşımın danışan merkezli yaklaşım, Rogerian yaklaşım gibi isimlerle de ifade edildiği görülmektedir. Rogers, yalnızlığı bireyin diğerleri ile hiçbir gerçek ilişkisinin olmadığını hissettiği an ortaya çıkan bir durum olarak değerlendirmektedir (Koçak, 2008, s. 24; Rogers, 1994).

Rogers, 1961 ve 1970 yıllarında yaptığı iki farklı çalışmada yalnızlık konusunu fenomenolojik yaklaşım ekseninde ele almaktadır. Rogers yalnızlığı zayıf uyumun bir göstergesi olarak görmektedir. O toplumun bireyleri kısıtlı olarak hareket etmeye zorladığını varsaymaktadır. Ona göre, bu durum kişinin gerçek içsel benliği ve kendini başkalarına göstermesi arasında bir tutarsızlığa yol açmaktadır. Rogers, yalnızlığın en yaygın nedenini, bireyin bu gizli yanının açığa çıkması durumunda hiç kimsenin bireyin gizli yanına özen göstermeyeceğine ve bireyin gizli yanını anlamayacağına ilişkin sahip olduğu inancı olarak ele almaktadır. Sadece toplumun rollerini yerine getirmek, ne kadar iyi yapılırsa yapılsın, boş bir varoluşa yol açmaktadır. Bireyin sevimsiz biri olduğuna ve reddedileceğine ilişkin bu kanısı, kendisi ile ilgili gerçekleri diğerleri ile paylaşmasını engellemekte ve sonuçta yalnızlık yaşamaktadır (Özatça, 2009, s. 27; Perlman ve Peplau, 1982, s. 125).

Rogers, bireyin bu yalnızlıktan kurtulmasının, bireyin değerli olmadığı ve bu yüzden sevilmeceğine, çevresindeki insanlar tarafından kabul görmeyeceğine olan inancını değiştirmesiyle mümkün olabileceğini belirtmektedir. Bunun yanında, Rogers, etkileşim gruplarındaki kabul edici, yargılamayan, samimi ortamın da yalnızlığı gidermede önemli bir yöntem olabileceğini öne sürmektedir (Duy, 2003, s. 29; Koçak, 2008, s. 24).

Rogers'a göre insanlar, içlerinde taşıdıkları kişiliği hiç kimsenin tam olarak anlayamayacağını düşündüklerinden, yakın çevreleri tarafından onay görecektir şekilde

hareket etmektedirler ve içlerindeki kişiliği göstermemek için savunmalar geliştirmektedirler. Ne zaman isteyerek ya da zorla bu savunmalardan bir ya da birkaçı bırakılır ve içlerinde taşıdıkları benlik ortaya çıkarsa, o zaman bireyin yaşadığı en derin yalnızlık kendisini göstermektedir. Birey içindeki benliği, savunmalar, maskeler yoluyla diğerlerinden sakladıkça yalnızlığı da artmaktadır. Kişi, yaşamın anlamının, onun sahte yüzünün dışarıdaki gerçek dünyayla olan ilişkisine bağlı olmadığını, olamayacağını kabul etme eğilimine girdiği zaman ise artan bu yalnızlığı umutsuzluğa dönüşmektedir (Rogers, 1994, s. 116).

1.2.2. Felsefi Yaklaşım

Yalnızlık olgusuna felsefi yaklaşımlar bağlamında ilk olarak varoluşçu yaklaşımdan bahsedilebilir. Varoluşçuluk, kökleri S. Kierkegaard, F. Nietzsche gibi düşünürlere dayanan, çağdaş felsefe de ise J. P. Sartre, K. Jaspers, M. Heidegger ve G. Marcel gibi düşünürler tarafından savunulan çağdaş felsefe akımıdır. Varoluşçuluk, insanın varoluşuyla doğal nesnelere özgü varlık türü arasındaki karşıtlığı kuvvetli bir şekilde vurgulayan, irade ve bilinci olan insanların, irade ve bilinçten yoksun nesnelere dünyasına fırlatılmış olduğunu öne süren felsefi akımdır (Cevizci, 1997, s. 698). Marshall'a göre, "Varoluşçulukla anlatılmak istenen şey, insanın varoluşunun doğasının, dolaylımsız biçimde yaşanan yalnızlık, ölüm ve ahlaki sorumluluk gibi deneyimlere öncelik verilerek sistematik biçimde irdelenmesidir" (2005, s. 784).

Varoluşçu Psikoloji, birey olarak insanın, kendisindeki öğelerin fonksiyonu aracılığıyla incelenemeyeceğini; onun fizik, kimya ya da nörofizyoloji yoluyla açıklanamayacağını; psikolojinin kendisine örnek olarak fiziği aldığı takdirde, insan doğasını anlayamayacağını; burada davranışçılık ya da psikanaliz türünden yaklaşımların yetersiz kaldığını savunarak, araştırmayı, dünyadaki varlık olarak bireysel insan üzerine yoğunlaştıran çağdaş psikoloji akımıdır. Varoluşçu psikoloji, kişinin duyguları, tasa ve kaygılarıyla, başka insanlarla olan ilişkileri üzerinde duran, özgürlük ve sorumluluk, yaşamın anlamı, değerler ve ölüm konusunu ele alan bir yaklaşımdır. Varoluşçu psikoloji, ayrıca, her insanın kendi içsel yaşamı, algıları, dünyayla ilgili değerlendirmeleri ve tepkileri bakımından biricik olduğunu öne sürmektedir (Cevizci, 1997, s. 699).

Varoluşçu yaklaşıma göre kişi zaten yalnızdır. Bu nedenle yalnızlık, kişinin kendisine ilişkin derin bir farkındalık kazanmasına olanak veren normal ve sağlıklı bir yaşantıdır. Önemli olan, kişinin “yalnızlıkla nasıl yaşadığı”dır. Kişinin, yalnızlığını ve duygularını kabul etmemesi patolojiyi doğurur. Dolayısıyla yalnızlık “olumlu” bir yaşantıdır (Kızılgöç, 2011, s. 19). Varoluşçu yaklaşım, diğer yaklaşımlardan farklı olarak yalnızlığı “olumlu” bir yaşantı olarak ele almaktadır. Fakat bu yaşantının acıdan arınık olmadığı da ifade edilmektedir. Bu yaklaşıma göre, her birey sırf insan olduğu için yalnızdır. Birey, yalnız olmakla kalmayıp, yalnız olduğunun da farkındadır. Bireyin kendisini özgür, bağımsız kılabilmesi için diğerlerinden ayrılabilmeyi başarması gerekmektedir. Bu da kişilerarası yalıtımı, akabinde de yalnızlığı gerektirir (Duy, 2003, s. 28).

Başlangıç noktasını bireyin yalnız olduğu gerçeğinden alan Varoluşçu yaklaşımda, Clark Moustakas’ın 1961 ve 1972 yıllarındaki çalışmaları ile yalnızlık konusu tartışılmaya başlanmıştır. Moustakas, yalnızlık endişesi ile gerçek yalnızlık arasındaki farka dikkat çekmektedir. Ona göre, gerçek yalnızlık, ölüm, doğum, trajedi gibi tecrübeleri yaşamaktan kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım, bireyi yalnızlık korkusunu yenmeye teşvik edip, yalnızlığın yaratıcılık, üretkenlik gibi olumlu taraflarını vurgulamaktadır. Yalnızlığın sebeplerini araştırmamakta, yalnızlığı artıran veya azaltan etmenler ile ilgilenmemektedir (Perlman ve Peplau, 1982, s. 126).

Yalnızlık olgusuna felsefi yaklaşımlar bağlamında ele alınabilecek ikinci yaklaşım etkileşimsel yaklaşımdır Etkileşimcilik, beden ve zihnin birbirinden tamamen farklı, birbirine hiçbir şekilde indirgenemeyen iki ayrı öz olduğunu; özlerden her birinin, yani hem beden hem de zihnin diğerini nedensel olarak etkilediğini; bedensel ve zihinsel, fiziki ve ruhsal olaylar arasında nedensel bir etkileşim bulunduğunu savunan görüştür. Etkileşimci görüşe göre heyecan, endişe, korku, gerilim gibi zihinsel durumlar, ülser, kalp atışının hızlanması, vücut ısısının artması gibi bedensel durumlara yol açmaktadır (Cevizci, 1997, s.260).

Yalnızlık konusunu ele alan etkileşimsel yaklaşımın önde gelen sözcüsü Robert S. Weiss’tir. Weiss’i bu kuramın temsilcisi yapan iki etken bulunmaktadır: Birincisi Weiss’e göre yalnızlık tek başına ne kişisel (duygusal) faktörlerden, ne de durumsal (sosyal) faktörlerden kaynaklanmaktadır. Yalnızlık bu iki faktörün birleşiminin veya etkileşiminin bir ürünüdür. İkincisi ise birey toplumun beklentilerini (sosyal

gereksinimlerini) karşılayacak etkileşimleri sağlamakta yetersiz kaldığı durumlarda yalnızlık ortaya çıkmaktadır (Perlman ve Peplau, 1982, s. 127).

Weiss'e göre yalnızlık, genel olarak karmaşık ve bireye özgü bir deneyimdir ve bu öznel deneyimin belirtileri konusunda kesin ve güvenilir belirtiler bulunmamaktadır. Yalnızlığın direkt olarak gözlemlenemediğini, bunun yerine bireyin yalnızlığı konusunda ancak bireyin kendi durumu hakkında yaptığı öznel açıklamalardan sonuca ulaşılabileceğini belirten Weiss, yalnızlık olgusunu açıklayan kuramcılarının bu olguyu açıklamada çoğunlukla kendi klinik deneyimlerinden ve gözlemlerinden yola çıktıklarını ileri sürmektedir (Koçak, 2008, s. 21). Bununla birlikte Weiss, bağlanma, sosyal entegrasyon, yetiştirilme, değer verilme, güven duyulma, güvenilir dayanışma (ihtiyaç duyulduğunda yardım) ve rehberlik gibi belirli sosyal ilişkiler bağlamında karşılaşılan altı içsel sosyal ihtiyaçtan bahsetmektedir. Ona göre, bu ihtiyaçların yeterince karşılanmaması durumunda ya da belirli bir ilişkinin kaybı durumunda yalnızlık duygusu kaçınılmaz olmaktadır (Pancar, 2009, s. 15).

Weiss'e göre, yalnızlık duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık olmak üzere 2 şekilde ele alınabilmektedir. Duygusal yalnızlık, genelleştirilmiş bağlanma modelinin olmadığı durumlarda ortaya çıkan öznel tepkidir ve ergenliğe kadar genelde yaşanmamaktadır (İmamoğlu, 2008, s. 98). Ergenlikten sonra görülmeye başlanan duygusal yalnızlık, bireyin hayatında çok samimi olduğu birinin (eş, sevgili, anne, baba, kardeş ya da çocuk gibi) kaybı ve eksikliği durumunda meydana gelen yalnızlık çeşididir (Riesman, 1973, s. IX). Duygusal yalnızlık semptomuna örnek olarak bir çocuğun anne ve babasından ayrılma korkusu verilebilmektedir. Çocuğun, terk edilme korkusu da duygusal yalnızlık belirtisidir. Çocuklar büyüdükçe, olgunlaştıkça, duygularında bazı değişiklikler olmakla birlikte, sendromlar aynı kalmaktadır. Bireyin küçükken yaşadığı terk edilme korkusu, ilerleyen yıllarda bireyi tekrar hüznlendirebilmektedir. Bu isimsiz korku, bireyin bütün hayatını olumsuz etkileyebilmektedir. Kitap okurken veya televizyon izlerken, bireyin konsantrasyonun bozulmasına neden olabilmektedir (Weiss, 1973, s. 20).

Sosyal yalnızlık ise bireyin arkadaşlarıyla, meslektaşlarıyla, akrabalarıyla veya komşularıyla herhangi bir bağının olmaması veya var olan bağın kesilmesi durumunda meydana gelen yalnızlıktır (Riesman, 1973, s. IX). Buna göre sosyal

yalnızlığa sahip birey can sıkıntısı yaşamakta ve kendisini topluma yabancılaşmış hissetmektedir (Weiss, 1973, s.148). Yeni bir yere taşınma, işini ve eşini kaybetme ya da boşanma sosyal yalnızlığın başlıca sebeplerindedir. Bir toplumda kabul edilmeme veya yeni bir yere taşınma da sosyal yalnızlığa neden olabilmektedir. Son zamanlarda boşanmış ya da bir yakını kaybetmiş, emeklilik, hastalık ya da ölüm yüzünden toplumdan uzaklaşıp, kendi kabuğuna çekilen insanların yaşadığı durum, sosyal yalnızlık olarak tanımlanmaktadır (Weiss, 1973, s. 145-146).

1.2.3. Psikolojik Yaklaşım

Yalnızlık olgusuna psikolojik olarak yaklaşan üç farklı kuramdan bahsedilebilir. Bunlar, psikanalitik yaklaşım, bilişsel yaklaşım ve bilişsel davranışçı yaklaşımdır.

Sigmund Freud'un geliştirdiği ve daha sonra farklı kuramcılar tarafından geliştirilen Psikanaliz, id, ego ve süperego diye adlandırılan ve karşılıklı ilişkili üç sistemden oluşan bilinçdışı ve yapısal psişe modeli kuramıdır (Marshall, 2005, s. 605). Cevizci'ye göre, psikanaliz, özel olarak Freud'un düşünce, çalışma ve eserleriyle birleştirilen psikoloji ve ruhsal tedavi anlayışına, genel olarak ise Breuer ve Freud'un 1880 ve 1890'lı yıllardaki araştırma ve düşüncelerinden çıkan psikoloji akımıdır (2007, s. 571).

Yalnızlığın çocukluk döneminde başladığına inanan Freud'a göre, çocuklar bunu algılayamazlar (Paula, 2011, s. 224). Yalnızlığa dair psikanalitik açıklamalar daha çok Freud'un psikoterapi yaklaşımını benimsemiş olan takipçilerinden gelmiştir. Bunlardan ilki Gregory Zilboorg'dur. Zilboorg'un 1938 yılında yayımlanan yalnızlıkla ilgili çalışması, yalnızlığın psikolojik analizini sunan ilk eser olma özelliği taşımaktadır. Zilboorg, 1938 yılında yayımladığı "Loneliness" adlı çalışmasında yalnızlık ile tek başına olmayı birbirinden ayırmış ve bunu açıklamak için "lonesome" kavramını kullanmıştır. Ona göre "lonesome" kavramı, negatif anlam yüklü olmayan, "normal" bir yalnızlık yaşantısını ve "zihnin geçiş durumu"nu temsil eder. Bu durum özel birisinin kaybında ya da kısa bir süre kişinin hayatında olmaması durumunda hissedilir. Yalnızlık (loneliness) hissi ise, daha ağır, boğucu ve süregelen bir yaşantıdır. Zilboorg'a göre yalnızlık narsizm, megalomanya ve

düşmanlığın temel özelliklerini yansıtır. Bu sebepten dolayı, yalnız birey, kişisel çocukça duygularını koruma, başkalarının kendini övmesini bekleme gibi davranışlara girer, açık kalpli davranmakta güçlük yaşar (Duy, 2003, s. 26; İmamoğlu, 2008, s. 94; Perlman ve Peplau, 1982, s. 124).

Yalnızlığı psikanalitik yaklaşımla ele alan diğer bir düşünür Harry Stack Sullivan'dır. Ona göre, yetişkinlikte yaşanan yalnızlığın kökleri bebeklik döneminde görülmektedir. Sullivan ayrıca, kişiler arası yakınlık kurma ihtiyacının bebeklik döneminde başladığını ve tüm gelişim evrelerinde kendisini gösterdiğini belirtir. Ona göre, kişiler arası yakınlık kurma ihtiyacı, bebeklik döneminde anne ile kurulan ilişki ile giderilirken, erken çocukluk döneminde oyun arkadaşlarıyla giderilmeye çalışılır. Son çocukluk döneminde ise hemcins arkadaşlara ihtiyaç duyulur. Ergenlik öncesinde bu ihtiyacı birey kendi cinsinden olan arkadaşlarıyla giderirken, ergenlik döneminde karşı cins ile kurulan ilişkiler yoluyla gidermeye çalışır. Yetişkinlikte ise evlilik yoluyla bu ihtiyaç giderilmeye çalışılır. Bu ihtiyacın karşılanmamasından kaynaklanan yalnızlık çocukluk döneminde de yaşanabildiği gibi en olumsuz haliyle ergenlikten itibaren kendisini göstermektedir (Perlman ve Peplau, 1982, s. 124).

1959 yılında yalnızlık konusunda ilk kapsamlı makaleyi hazırlayan ve Psikanalitik yaklaşımın diğer bir temsilcisi olan Frieda Fromm-Reichman, Sullivan'ın düşüncelerini tasdik etmiş ve "yalnızlığın aşırı hoşnut olunmayan bir durum ve süregelen bir tecrübe" olduğunu belirtmiştir (Kızılgöçer, 2011, s. 16). Ona göre, insanlar oldukça acı veren, korkutucu olan yalnızlıktan kurtulmak için ellerinden gelen her şeyi yapabilir. Çünkü yalnızlık, yapılan birçok betimlemeden farklı olarak, psikotik bir ruh durumunu ifade eder. Ancak bu ruh hali, diğer depresyon, psikotik geri çekilme, kaygı gibi duygulanım bozukluklarından farklıdır. Fromm-Reichman, tıpkı Sullivan'da olduğu gibi, fiziksel yakınlık ihtiyacının, özellikle bebeklik döneminde önemli olduğunu ifade etmiş ve diğer psikanalitik kuramcılar gibi, yalnızlığın köklerinin bebeklik dönemine kadar geri götürülebileceğini ileri sürmüştür (Perlman ve Peplau, 1982, s. 124).

Bu kuramın diğer bir temsilcisi Erik Erikson ise psiko-sosyal gelişim dönemleri içerisinde "temel güvene karşı güvensizlik" aşamasında etkileşimler ile başlayan yalnızlık yaşantısının, genç yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkiler kurma

ile karakterize olan “yakın ilişkilere karşın soyutlanma” döneminde belirgin şekilde ortaya çıktığını savunmaktadır. Ona göre, genç yetişkinlik döneminde, birey artık kendi kimliğini başkaları ile birleştirmeye hazırdır. Bunun için ilişkilerinde özveriler bulunabilmekte ve ödün verebilmektedir. Tüm bu çabalara rağmen, bireyin istediği yakın ilişkileri kuramaması ve yakınlaşmayı sağlayamaması durumunda yalnızlık duygusu ortaya çıkmaktadır (İmamoğlu, 2008, s. 95).

Psikanalitik yaklaşımı savunan bir diğer düşünür Karen Horney ise yalnızlığın zaman zaman hayatı ciddiye alan herkesin tercihi olabileceğini belirtmektedir. Ona göre, anlamlı olan ve bireyler tarafından bilinçli bir şekilde seçilen yalnızlık, normal bir yalnızlıktır. İnsanlarla birlikte olduğunda sorun yaşayan ve gerilim düzeyi yükselen bireyler, bu sorunlardan uzaklaşmak ve bu gerilimden kurtulmak için özellikle sosyalliklerini kısıtlarlar. İnsanlardan uzak durarak rahatlama yolunu seçerler (Horney, 1993, s. 59). Birey davranışlarının çevreyle etkileşim sonucu ortaya çıktığını savunan Horney’e göre, birey çocukluktan itibaren davranışlarının yönünü değiştirerek, diğerlerine yakınlaşır, uzaklaşır ya da karşıt davranışlar geliştirir. Birey, bu davranışlar sonucu sevildiğini ve kabul edildiğini hissederse, kendisiyle baş başa kalabilir ancak yalnızlık hissetmez. Çünkü diğerlerinin desteğine güvenebileceğini ve bıraktığı yerde bulabileceğini bilir. Buna karşın, eğer birey sevilmediğini ve kendini reddedilmiş hissederse, güvenliğini sağlamak amacıyla davranışlarının sadece yönünü değil niteliğini de değiştirmek zorunda hissedebilir. Böyle bir durumda, diğerlerine güvenmediği için ve onlardan destek alamadığı için yalnızlık ve çaresizlik yaşar (İmamoğlu, 2008, s. 95). Horney, bireyin yaşadığı bu durumu açıklamak için temel kaygı kavramını kullanmakta ve temel kaygı kavramını da şu şekilde açıklamaktadır: “Temel kaygı kabaca, kullanmaya, aldatmaya, saldırmaya, küçük düşürmeye, ele vermeye, ihanete, kıskanmaya hazır bir dünyada küçük, önemsiz, çaresiz, terk edilmiş, tehlikeye sokulmuş olma duygusudur” (Horney, t.y., s. 68).

Yalnızlık olgusunu psikolojik olarak ele alan bir diğer kuram bilişsel yaklaşımdır. Biliş kuramı, sosyal psikolojideki kuramların, algılama, hatırlama, karar alma vb. zihinsel süreçler ile sosyal davranışlar arasındaki bağlara odaklanan bir kuramdır (Marshall, 2005, s. 71). Bu yaklaşıma göre biliş, sosyal ilişkilerdeki yetersizlik ile yalnızlık yaşantısı arasında arabulucu bir faktördür (Kılınç ve Sevim,

2005, s. 73). Bilişsel yaklaşımı savunan kuramcılara göre yalnızlık, bireyin sahip olduğu ilişkiler ile sahip olmayı arzu ettiği ilişkiler arasında bir uyumsuzluk, farklılık algılandığında yaşanılır (Duy, 2003, s. 29-30).

Bu yaklaşımın temsilcileri, *Loneliness: A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy* isimli kitabın editörleri olan Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman ile aynı kitabın yazarlarından Maria Miceli ve Bruce Morasch'dır (Kızılgöçer, 2011, s. 19). Bu düşünürlerin öncülüğünü yaptığı bu yaklaşımda biliş, sosyal ilişkilerdeki yetersizlik ile yalnızlık yaşantısı arasında arabulucu bir faktör rolü üstlenmektedir. Bunun yanında, yalnızlığın oluşmasında, arabulucu rolü üstlenen bilişsel süreçlerde bir uyumsuzluk söz konusudur. Bireyin bakış açısı ve bilişsel süreçler, yalnızlık yaşantısının ortaya çıkmasının temel sebebidir. Bu doğrultuda bilişsel yaklaşımı savunan düşünürler yalnızlığı, kişinin hâlihazırdaki var olan sosyal ilişkileri ile arzuladığı sosyal ilişkiler arasındaki farklılıklar sonucunda oluşan duygu durumu olarak değerlendirirler. Aynı sosyal ilişki örüntüsüne sahip iki kişiden biri kendisini yalnız hissedebilirken, bir başkası yalnızlık yaşamayabilir. Burada üzerinde durulan nokta, bireyin kendisini ve sosyal ilişkilerini nasıl algıladığı ve değerlendirdiğidir. Sosyal ilişkilerinde algılanan doyumsuzluk, yalnızlık yaşantısını ortaya çıkaran faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir (İmamoğlu, 2008, s. 97-98; Kılınç ve Sevim, 2005, s. 73-74).

Bilişsel yaklaşımın en belirgin özelliği, sosyal yetersizlik ve yalnızlık arasında bir faktör olarak biliş unsuruna vurgu yapmasıdır. Temelde insanların sosyal ilişkilerini algılamaları ve değerlendirmeleri ile ilgili bilişsel süreçlere odaklanan bu yaklaşıma göre, sosyal ilişkilerde algılanan memnuniyetsizlik yalnızlıkla sonuçlanmaktadır. Bilişsel model duygusal ve davranışsal öğeleri inkâr etmemekte, ancak öznel algılara ve ölçütlere odaklanmaktadır. Benzer sosyal ilişkiler yaşayan iki bireyden biri kendini yalnız hissederken diğeri bu durumdan memnun olabilmektedir. Bireyin kendi ilişkileri için kullandığı öznel ölçütler yalnızlığı üzerinde olumlu veya olumsuz etkide bulunabilmektedir (Kaplan, 2011, s. 18).

Bilişsel yaklaşımda vurgulanan bir diğer özellik, yalnızlık yaşayan bireylerin, yalnızlıklarının nedenine dair yapmış oldukları yüklemelerdir. Yalnız bireylerin yapmış oldukları yüklemeler, yalnızlık durumuyla baş etme davranışını, duygularını ve geleceğe dair beklentilerini etkilemektedir. Kişilerarası ilişkilerdeki

başarısızlıklarını değişmez kişilik özelliklerine ya da durumsal faktörlere yükleyen, mevcut durumu değişmez olarak algılayan birey, bir taraftan yalnızlığıyla baş etmesi konusunda daha edilgen hale gelirken, diğer taraftan da geleceğe dair umutsuzluk yaşamaktadır. Bu durumda olan bireyler, kendilerine dair olumsuz bir bakış açısı geliştirerek benlik değerinin düşmesine neden olmaktadır. Benlik değerinin düşmesi yalnızlığı iki şekilde etkilemektedir: İlkinde, düşük benlik değeri yaşanan yalnızlık duygusunun nedeni olarak kabul edilirken; ikincisinde, düşük benlik değeri bireyin doyum verici sosyal etkileşimler oluşturmaya mani olabilecek duygu ve tutumlarına eşlik eder. Böylece yalnızlığı meydana getirecek koşulların hazırlanmasına katkı sağlamış olur (Duy, 2003, s. 30-31).

Yalnızlık olgusunu psikolojik açıdan yaklaşan üçüncü kuram bilişsel-davranışçı yaklaşımdır. Daha çok psikiyatrik ve klinik bozuklukların tedavisinde kullanılmak üzere geliştirilen bilişsel-davranışçı terapi yaklaşımı içinde yalnızlık olgusunun ihmal edildiği görülmektedir. Bilişsel-davranışçı yaklaşımı savunan kuramcılar tarafından ihmal edilen bu alanda Jeffrey Young'ın oldukça önemli çalışmalar ortaya koyduğu görülmektedir (Duy, 2003, s. 31).

Yalnızlık konusunda edindiği klinik gözlemlerinden yola çıkarak yalnızlık olgusunun farklı şekillerde yaşanabildiğini, danışanların farklı “yalnızlık grupları” içinde yer alabildiklerini öne süren Young, her bir gruba özgü biliş, davranış ve duygudan söz etmektedir. Ona göre, bu biliş, davranış ve duygu grupları yalnızlığı tanımlayıcı olmaktan çok, bireyin yalnızlık duygusu yaşamaya hazırlayıcı bir niteliğe sahiptirler (Duy, 2003, s. 31).

Young ayrıca, yalnızlık duygusuna neden olan tipik otomatik düşünceleri araştırmış ve bu düşünceleri 12 gruba ayırarak tanımlamıştır (Karayel, 2011, s. 23-24; Koçak, 2008, s. 22-24; Özatça, 2009, s. 25-27; Young, 1982, s. 393):

1- Tek Başına Olmaktan Mutsuzluk Duyma: Yalnızlık yaşayan bireyler çoğunlukla edilgen, dağınık ve güçsüzdür. Bazıları kontrol edemeyecekleri bir şeyin olmasından korku duymaktadır. Yalnız kaldıklarında kendileriyle ilgili bir şeylerin yolunda gitmediğine inanmaktadırlar.

2- Düşük Benlik Kavramı: Yalnızlık yaşayan birçok birey, kendisini çekici ve sevicecek birisi olarak görmediği için ilişki kurmaktan çekinmektedir.

3. Sosyal Kaygı: Yalnızlık duygusuna sahip bireyler, diğer insanların yanında kendilerini rahat hissedemezler. Diğerleri tarafından yargılanacaklarına ve reddedileceklerine inanmaktadırlar.

4. Sosyal Uyumsuzluk: Yalnız bireyler diğerleri tarafından sevilmediklerine ve sosyal becerilerinin yetersiz olduğu inancına sahiptirler.

5. Güvensizlik: Pek çok yalnız birey, insanlara güvenemedikleri için onlarla arkadaşlık kurmaktan kaçınmaktadırlar. Ayrıca insanların çoğunun sadece kendilerini düşündüğüne inanmaktadırlar.

6. Sınırlama: Yalnız insanlar, anlaşılmadıklarını ve insanlarla iletişim kuramadıklarını düşünmektedirler. Duygu ve düşüncelerini kendi içlerinde saklamaları gerektiğine inanmaktadırlar.

7. Eş Seçiminde Problemler: Yalnız bireyler, iletişim kurabildiği çok az kadın/erkek olduğuna ve sürekli incitildiklerine inanmaktadırlar. Karşı cinsle yakın ilişkiler başlatma konusunda girişimleri yetersizdir ve uygun olmayan arkadaş ya da sevgili seçiminde bulunmaktadırlar.

8. Yakınlığı Reddetme: Yalnız bireyler, tekrar incitilmekten ve hayal kırıklığına uğramaktan çekinme, kendisinde yanlış giden bir şeylerin olduğuna inanma gibi düşüncelere sahiptirler. Geçmişteki hataları düzeltemeyeceklerine inanarak incitilmektense yalnız kalmayı tercih etmektedirler.

9. Cinsel Kaygı: Yalnız bireyler, iyi bir sevgili olamadıklarına inanmaktadırlar. Cinsel birlikteliğin karşı tarafın değerlendirdiği bir performans olduğuna inandıkları için cinsel aktivitelerden kaçınmaktadırlar.

10. Duygusal Bağlanma ile İlgili Kaygı: Yalnız bireyler, arkadaşlarının ya da sevgililerinin duygusal isteklerini karşılama konusunda kaygılıdır. Onları yeteri kadar tatmin edemediklerine inanmaktadırlar.

11. Pasiflik: Yalnız bireyler, ilişkilerdeki problemlerin kendi hataları olduğuna ve sürekli eleştirildiklerine inanmaktadırlar. Eleştirinin doğruluğuna ve arkadaşının/sevgilisinin kendisinden ayrılacağı anlamına geldiğine inanmaktadırlar. Karşı tarafın kendisini anlamasını beklemektedirler.

12. Gerçekçi Olmayan Beklentiler: Yalnızlık yaşıyan bireylerin arkadaşlarına ve sevgilerine karşı yüksek beklentileri vardır. Bu beklentiler karşılanmadığı zaman hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Karşı tarafın hatalarına tahammülleri olmadığı için hayal kırıklığına uğramaktansa yalnız kalmayı tercih etmektedirler.

1.3. SOSYOLOJİK BİR SORUN OLARAK YALNIZLIK

Mikulincer ve Segal, yalnızlık sorunsalını ele alırken diğerleriyle duygusal bağ kurmada eksiklik, ilgili kişi eksikliği, çevrede tanıdık birilerinin olmayışı eksikliği, birçok kişi mutlu iken üzgün olmak, konuşacak birilerinin olmayışı ve son olarak aşırı derecede kendine odaklanma gibi etmenlerden bahsederken, Rokach ise yalnızlık sorunsalını ele alırken üç faktörden bahsetmektedir. Bunlardan ilki yetersiz sosyal destek sistemi, sosyal soyutlanma ve sorunlu ilişkilerden oluşan “ilişki kurma yetersizliği”dir. İkincisi yer değiştirme, kayıp ve kriz gibi etmenlerden oluşan “travmatik yaşantılar”dır. Üçüncüsü ise gelişimsel bozukluklar ve kişisel yetersizliklerden oluşan “kişilik ve gelişimsel değişkenler”dir (Duy, 2003, s. 40).

Yalnızlık ve yalnızlığın nedenleri ile ilgili araştırmalar yapan Pearl Dykstra ise bireylerin yalnızlık duygusu hissetmelerini üç faktörde ele almaktadır. Birinci faktör; bireyin sosyal çevresinde yaşadığı sorunlardan, sosyal ilişkilerindeki niceliksel ve niteliksel olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır. İkinci faktör; bireylerin diğer insanlarla ilişkilerinin, kendi istediği düzeyde olmadığı durumlarda yalnızlık duygusu hissetmesidir. Üçüncü faktör ise; bireyin kişisel özellikleri ve koşulları nedeni ile kendi iç dünyasında yalnızlık duygusu hissetmesidir. Bireyin kişisel özellikleri ve koşulları ise zayıf benlik algısı, güven azlığı, iletişim yetersizliği, zayıf sosyal beceriler, kötü sağlık koşulları gibi etmenlerden oluşmaktadır (Dykstra, 2009, s.91).

Rook ve Peplau, yalnızlığa ayrılık, sınırlı sosyal çevre, ilişkilerin kalitesi ve ilişkilerin sonlandırılması gibi etmenlerin etki ettiğini ileri sürmekte ve bu durumları şu şekilde açıklamaktadırlar (1982, s. 362-363):

Ayrılık: Aileden, arkadaştan ayrılmak ya da eşlerin boşanması yalnızlığa neden olabilmektedir. Yeni bir topluluğa girmek, hastanede bir süre kalmak, askerliğe gitmek ya da üniversiteye gitmek fiziksel ayrılığa neden olmaktadır.

Sınırlı Sosyal Çevre: Bireyin ailesiyle, arkadaşlarıyla ve sevdikleriyle olan bağı bireyi duygusal açıdan güçlendirmektedir. Bazen bireyin sosyal ilişkileri olmasına rağmen, birey yalnız olabilmektedir. Yalnız bir ev hanımının, mutlu bir evliliği olabilir, ama arkadaşları olmayabilir.

İlişkilerin Kalitesi: Bazı durumlarda sosyal çevre, yalnızlığın ortadan kalkması için yeterli değildir. Bireyin sosyal çevresindeki insanlarla olan ilişkisi, istenilen düzeyde ise birey mutlu olabilmektedir. Sorunları olan bir ailede huzur olmadığı gibi, bu aile ortamı hüznü ve kasvetli bir ortama da dönüşebilir. Aile bireylerinin morali bozuk ve aile bireyleri neşesizdirler. Fertler, birbirleriyle olan problemlerini çözememekte ve iletişimi en alt seviyede tutmaya çalışmaktadırlar. Bu durum, “anlaşmalı evlilik” (empty shell marriage) türüne örnektir. Çiftler aynı çatı altında, çocuklarından dolayı veya bazı bariyerleri aşamadıkları için yaşamaktadırlar.

İlişkilerin Sonlandırılması: Ölüm, boşanma, küsme gibi olaylar, sosyal ilişkileri tamamen sonlandırmaktadır. İlişkiler sonlandığında, birey sadece yalnızlık hissetmez, aynı zamanda üzüntü de hisseder. Robert Weiss, üzüntünün travmatik kayıplar sonucu oluşan, acı, keder, ıstırap, hüznü, teessüf ve şok durumu olduğunu belirtmektedir. Oysaki yalnızlık sevilen insanın kaybolmasına değil, yokluğuna karşı bir reaksiyondur. Reaksiyonlar, özellikle evliliklerinin bozulmasında ortaya çıkmaktadır. Bir arkadaşlığın sonlanması, evliliğin sonlanmasından daha basittir.

Haliloğlu (2008,s. 40-41) ise yalnızlığın nedenlerini dokuz başlık altında toplamıştır. Bunlar, sosyal destek eksikliği; düşük benlik algısı; zayıf sosyal beceriler; bağlanma ilişkileri ve bağlanma figüründen ayrılıklar; bireysel (kişisel) ve psikolojik faktörler; sosyal ilişkilerdeki eksiklikler; gerçek dışı öznel değerlendirmeler; bilişsel faktörler (yüklemeler, semalar vb.); sıkıntı veren duygular veya duygusal zorlanmalar ile toplumsal ve çevresel faktörlerdir.

Yalnızlığın nedenlerine dair bu saptamalardan hareketle yalnızlığın nedenleri arasında, diğer insanlarla olan sosyal ilişkilerde yaşanan hayal kırıklıklarının büyük bir payı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, kişilerin diğer insanlarla yaşadıkları sorunlardan dolayı, benzeri bir hayal kırıklığı yaşamamak için yakın sosyal ilişkilerden uzak durup, yalnız kalmayı tercih ettikleri veya bu konuda yeterli bir çaba sergilemek istemedikleri söylenebilir. Çünkü bireyler genelde, ilişkilerin çoraklaştığı bir ortamda yaşamak için su biriktiren kaktüsler gibi, kuşku ve güvensizlikle başa çıkabilmek için çevrelerine diken örerek içlerine kapanırlar. Yalnız bireylerin sosyal ilişkilerde uğradıkları bozgun, onlarda reddedilmişlik, değersizlik, yetersizlik ve hayal kırıklığı oluşturur ki, bu duygular, yalnızlığın önemli sebeplerindendir. Bununla birlikte, yalnızlık hissini yaşayan bireyler zamanla

kendilerini, zayıf, sahipsiz ve arkadaşsız hissettiklerinden dolayı, iyice çevreden uzaklaşırlar. Böyle bir durumda, insanlara bir yandan vefasız ve güvenilmez gözlüklerle bakarlar, diğer yandan ise onlara karşı mesafeli, umursamaz ve bazen de acımasız olabilirler (Yaşar, 2007, s. 249).

Yapılan klinik çalışmalarından elde edilen veriler ışığında yalnızlığın nedenlerini saptamaya çalışan araştırmacılar, elde ettikleri veriler ışığında farklı yalnızlık çeşitlerinden bahsetmektedir. Bununla birlikte, literatürde yaygın olarak kabul edilen şekliyle yalnızlığın iki nedeninden bahsedildiği görülmektedir. Bunlar bireysel faktörler ve çevresel etmenlerdir. Aşağıda bu iki faktöre ayrı ayrı değinilmektedir.

1.3.1. Kişisel Etmenler

Peplau ve Perlman yalnızlığın sebeplerini iki ayrı sınıfta ele almaktadırlar. İlk sebep, yalnızlığın başlangıcını hızlandıran endişeli olaylar veya değişimlerdir. Bu anlamda, kişinin yakın bir sevdiğinin ölümünün yalnızlığı tetiklediği söylenebilir. İkinci sebep ise kişinin yalnızlığa yatkın olması veya zamanla yalnız kalmakta ısrar etmesidir. Bu anlamda, sosyal becerilerden yoksun olan kişilerin, tatmin edici sosyal ilişki geliştirmeyi veya sürdürmeyi zorlaştırdığı söylenebilir (1982, s. 8). Peplau ve Perlman'ın bu sınıflandırmasında yer alan ikinci sebep yalnızlığa sebep olan bireysel etmenlere işaret etmektedir.

Yalnızlık duygusunu yaşayan bireylerin kişilik yapılarında bulunan çekingenlik, sosyal kaygı, sosyal etkileşimlere aşırı derecede kötümser beklentilerle yaklaşma, alınganlık, güvensizlik, benlik saygısının düşük olması gibi nitelikler yalnızlığa sebep olan bireysel etmenler arasında sayılmaktadır. Ayrıca olumsuz kişilik özellikleri, mutsuzluk, umutsuzluk, bağlanma tarzları, nörotizm, yaşamdan memnuniyetsizlik ve gelişimsel yetersizlik yalnızlık duygusunun yaşanmasına neden olan diğer bireysel etmenlerdir (Kızılgeçit, 2011, s. 27). Bunların yanında, düşmanlık, dışsal denetim odağı, kişilere, yaşama ve topluma karşı karamsar bakış, algılama gibi negativistik (şüpheli) tutumlar da yalnızlığı tetikleyen bireysel etmenler arasında sayılabilir (İmamoğlu, 2008, s. 100).

Yaşar (2007, s. 245-246), yalnızlığı etkileyen bireysel etmenlerden bahsederken, yalnız olan bireyin ben merkezli ve diğerlerini düşünmeyen biri olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda, yalnız insanları ben odaklı, bazen de utangaç olarak tarif ederken, bu durumun yalnızlığın bir sonucu da olabileceğini özellikle belirtir. Ona göre, yalnız insanın bakış açısı hayatın olumlu taraflarından ziyade olumsuz taraflarına odaklanır. Yalnız bireyler, aynı zamanda kendileri hakkında da olumsuz inançlara sahip olduklarından dolayı özgüvenleri düşük bireylerdir. Bu sebeplerden dolayı yalnızların kendileriyle, çevreleriyle barışık olmadıkları ve ruhsal çatışmaları olduğu için de uyum sorunu yaşadıkları bilinmektedir. Yalnız bireylerin, bu sorunu yaşamamak için yalnızlığı seçtikleri ifade edilmektedir. Yalnızlık bireye bağlı olarak farklı sonuçlara, örneğin ben takıntısına veya tersine de yol açabilir. Yalnız bireyler diğer insanlarla ilişkileri konusunda kendilerini yetersiz algıladıklarından iletişim kurmaktan çekinirler.

Bireylerden kaynaklı sosyal başarısızlık durumu da yalnızlığı etkileyen bireysel etmenlerdendir. Peplau, Miceli ve Morasch (1982, s. 146), arkadaşsız, eşsiz, dostsuz olmayı hem birey için hem de toplum için birer sosyal başarısızlık olarak değerlendirmektedirler. Onlara göre, başkalarıyla anlaşamayan bireyler genellikle yalnız kalırlar. Birey “yalnızım” derken, aslında yetersiz olduğunu, kimsenin onu sevmediğini kabul etmektedir. Sosyal ilişkilerin azlığı, bireysel yetersizliğin bir kanıtıdır. Yalnız yaşayan bireyler, soğuk, arkadaşsız ve itici olarak bilinirler. Arkadaşları olmadığı zaman, partiye ya da sinemaya yalnız gitmek zorunda kalırlar, restoranda yalnız yemek zorunda kalırlar. Bir toplumda, arkadaşsız olmak sosyal başarısızlık olarak bilinir. Aslında mutsuz evlilikler ve yüzeysel arkadaşlıklar da birer sosyal başarısızlıktır. Kılavuz (2005, s. 27-28) da benzer şekilde; yalnızlık duygusunun bireylerde sevgi, şefkat, bağlanma, değerli olma gibi duygusal ihtiyaçların karşılanmaması ve güvenilir ilişki eksikliği sonucu sosyal ilişkilerin gerçekleştirilmemesi durumunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Böyle bir durumda, sosyal ve duygusal izolasyon sebebiyle yalnızlık duygusu meydana gelebilmektedir. Sosyal izolasyon sonucu meydana gelen yalnızlık, pasiflik ve can sıkıntısı şeklinde ortaya çıkarken, insanlarla yeniden ilişkiler kurmak suretiyle giderilebilmektedir.

İnsanların yaşadığı acılar da yalnızlığa sebep olabilmektedir. İnsanlar çoğu zaman yaşadıkları acılara mantıklı cevaplar bulamazlar. Acılarına mantıklı cevaplar

bulmaya ve onları kontrol etmeye çalışan insanlar, bunu başaramayınca onların esareti altında inlemeye ve sürekli acılarına yoğunlaşarak başka hiçbir şey düşünememeye başlarlar. Böyle insanların sağlıklı düşünme ve muhakeme gücü zamanla kaybolur, bedenleri güçsüzleşir, derin yalnızlık ve çaresizlik duyguları içinde yoğun ıstırap yaşamaya başlarlar. Bu ıstıraplar altında birçok yaşamlar son bulurken, birçok yaşam da son bulma noktasından kıl payı kurtulur, aile faciaları yaşanır. Bu durumdaki insanlar, kendilerini yalnızlık labirentinin koridorlarına atarlar. Burada artık kendi iç dünyalarında kendi yalnızlıkları ile boğuşur dururlar (Yahyaoglu, 2005, s. 90-91).

1.3.2. Çevresel Etmenler

Yalnızlığa sebep olan çevresel etmenler arasında, okul ve çalışma ortamındaki durumlar (yaşlıları tarafından reddedilme, arkadaşlık ilişkisi kurmakta zorlanma ve sosyal beceri eksikliği), aile içi çatışmalar (ailede yaşanan geçimsizlik veya boşanma), yeni bir yere taşınma, sevdiği bir kişiyi ve nesneyi kaybetme ve çok sevdiği birinin ölmesi gibi yaşantılar ve temel sosyal beceri eksiklikleri sayılabilir (Kızılgeçit, 2011, s. 28). Ayrıca modernleşme, kentleşme, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler gibi olgular da yalnızlığı etkileyen çevresel etmenler arasında sayılabilir.

Yalnızlığı etkileyen çevresel etmenlerin modernleşme ile birlikte ön plana çıktığı görülmektedir. Bu anlamda, yalnızlığı etkileyen en önemli çevresel etmen olarak modernleşme gösterilebilir. Modern insan için yalnızlık duygusunu engelleme veya yenme noktasında birinci derecede rol oynayan sevgi, sorumluluk, dayanışma, fedakârlık gibi beraberliği ifade eden unsurlar, tahammülü zor birer yük olarak algılanmaktadır. Böyle bir algının etkisi altında kalan bireyler, yalnızlığı seçerek daha huzurlu bir hayata ulaşmayı hedefleseler de çoğu zaman farkında olmadan bencilliğe sürüklenmektedirler (Bahadır, 2002, s. 137).

Modernleşme kavramının kimi zaman kırdan kente geçiş sürecinde yaşanan gelişmeler paralelinde ele alındığı görülürken, kimi zaman da teknoloji ve sanayileşme gibi olgular çerçevesinde ele alındığı görülmektedir (Ökmen ve Parlak, 2008, s. 203). Modernleşme süreci ile yakından ilişkili olan kırdan kente göç,

kentleşme, teknolojik gelişmeler gibi olguların insanlar arası ilişkileri etkileyerek bireylerin yalnızlık duygusunu artırdığı söylenebilir.

Modernleşme ile birlikte hızlı bir şekilde gelişen göç hareketleri yalnızlığı etkileyen çevresel etmenler arasında sayılabilir. Birey, göç sonucu meydana gelen bu sosyal hareketlilikle birlikte ait olduğu çevresinden uzaklaşmanın etkisiyle, kopmuşluğun kaygı ve özlemle karışık suçluluk duygularını, yeni çevresine adapte olmanın güçlükleriyle birlikte yaşar. Bu açıdan, yalnızlık duygusunun, göç edenlerin en önemli problemlerinden biri olduğu söylenebilir. Bir yerden başka bir yere göç eden bireyler, göç ile birlikte uyum güçlüğü ve yalnızlık çekmekte ve bu durumun bir sonucu olarak da göç eden bireyler ruhsal hastalıklara yakalanabilmektedir (Yaşar, 2007, s. 250).

Bu noktada, göçler ile yakın ilişkisi bulunan kentleşmeye de değinmek gerekir. Kırsal kesimden şehirlere yapılan göçler beraberinde yeni bir sosyal olguyu doğurmuş ve bu sosyal olguya kentleşme adı verilmiştir. “Kentlerin büyümesi ve dünyanın kentleşmesi modern zamanların en önemli olgularından birisidir. Batının sanayileşmiş ülkelerinde, kırsal toplumdaki kentsel topluma geçişin tek bir kuşak içinde gerçekleşmesi, toplumsal yaşamın tüm yönlerinde kökten değişimleri de beraberinde getirmiştir” (Ökmen ve Parlak, 2008, s. 203). İnsanlar arası ilişkiyi kökten değiştiren bu sosyal hadise, sosyal bilimcilerin de ilgisini çekmiş ve bu konuda çok sayıda çalışma yapılmıştır.

“Kent hayatı içerisinde ikincil ilişkiler üzerine kurulu bir toplumsal yaşam söz konusudur. Bu ikincil ilişkiler, bireylere şahsi hareketlerinde bir özgürlük alanı açtığı gibi aynı zamanda kişilerin yalnız kalma tercihlerini de tetiklemektedir” (Eşmeler, 2017, s. 103). Mahmut Arslan, insanın yalnızlığının köyden kente gelip yerleşmesi ile başladığını belirtmektedir. Kentteki yalnızlığı, caddelerde, metrolarda, kalabalıklar içindeki bir yalnızlık şeklinde nitelendiren Arslan, önceleri düğün ve cenazelerde bir araya gelen insanların, şimdi kentlerde birbirinden habersiz yaşadığını belirtmektedir. Bu açıdan modern insana geniş bir özgürlük alanı sağlayan kentin faturası, Arslan’a göre, yalnızlık olarak geri dönmektedir (Yahyaoğlu, 2005, s. 36).

Günümüz modern kent yaşamında insan ilişkileri değişmiştir. Geleneksel köy yaşamında görülen hısım-akraba bağlılık ve yakınlıkları, aynı mekanda yıllarca

yaşamakta olmanın kazandırdığı arkadaşlık bağları, yer ve yurt sevgi ve sadakatleri, dayanışmalar, hemşerilik duyguları kent yaşamında yerini çoğu zaman resmi, formel, zorunlu ilişkilere bırakmıştır. Kişisel ilişkiler için ise çoğu zaman vakit yoktur. Bu yüzden kentteki insanlar farklı toplumsal ortamlarda farklı amaçlarla etkileşim içerisine girmekte, oldukça özgül ve muhtemelen kesintili ilişkiler yaşamaktadır (Gün, 2006, s. 10-11). Bu durum da zamanla yalnızlığı tetikleyen bir forma dönüşmektedir.

İletişim teknolojilerinde yaşanan bir takım gelişmeler bir yönüyle insanlar arası kişisel ilişkilerin yönünü ve hızını olumlu yönde etkilese de diğer yandan insanları yalnızlık girdabına sürüklemektedir. Bir dönem televizyon karşısında yalnızlığa itilen aile fertleri, günümüzde sosyal medya aracılığıyla bu yalnızlık girdabında boğuşmaktadır. Televizyon, telefon, internet, sosyal medya gibi iletişim araçları insanlar arası ilişkileri görece olumlu etkilese de bu araçlar, bireylerin yalnızlığa itilmesini sağlayan veya yalnız bireylerin tutundukları, birer aparat rolü üstlenmektedirler.

Özodaşık, televizyon ile başlayan bu süreci şöyle açıklamaktadır (2001, s. 98):

“Günümüz insanı yalnızlığını önce televizyonla giderdi. Günün büyük çoğunluğunu, televizyon dizilerini seyretmeye ayırdı. Aile içi ilişkiler yavaşladı ve zamanla da iletişim koptu. Aile veya toplum kendi gerçeğini yaşama yerine, televizyon dizilerindeki olayları tartışmaya, bir sonraki dizide nelerin olabileceğini kestirmeyi bir meziyet olarak algıladı. İnsanlar kendi evlerinde başkalarının hayatlarını yaşadılar. Öyle ki bir araya geldiklerinde bile topluca televizyon seyrettiler ve topluca yalnızlığa çekildiler.”

Daha sonra iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte bilgisayar, cep telefonu ve internet gibi yeni aparatların yaşamımıza girmesi ile birlikte bu yeni aparatlar da yalnız bireyin sığındığı birer aygıtla dönüştü. Özodaşık bununla ilgili şunları söylemektedir (2001, s. 103-104):

“İşte modern dünyamızın insanı bu duygusal çöküşle yüz yüzedir. Bir dost ve arkadaşın eksikliğini iletişim araçları veya bilgisayarla gidermeye çalışır. Ancak sahip olduğu olumsuz duygusal yüklemeler onu gerçek hayattan koparır ve yalnızlığa iter. Bir çıkış yolu olarak gördüğü bilgisayar chat sayfalarında sosyal duygularını tatmin etmeye çalışır. Oysa ki gerçek hiç düşündüğü gibi değildir, çünkü sanal alemin de kendine ait kuralları vardır. Belirli bir zaman sonra insanları tanımaya başlıyorsunuz ve sonra sanal alemin arkadaşlıkları, dostlukları her sohbetten sonra pekişiyor ve sanal da olsa herkesin renkli kişilikleri bir anlam buluyor. Gerçek hayatta kurulamayan dostlukların önceleri sanal

alemde giderildiği düşünülüyor, sonra hayal dünyasının tek düzeliği, ve düşüncelerdeki absürdlük yalnız kişileri tekrar çekilmez kılıyor ve yalnızlığa itiliyorlar. Böylece yalnız kişileri ikinci bir çöküntü bekliyor, aynı anda onlarca hatta yüzlerce insanın sohbet ettiği chat sayfalarında ilişki kuramamak, diğer insanlarla bir şeyleri paylaşamamak bir karamsarlığa ve tamamen değersizlik duygularının kişiliğinde yaşanmasına neden oluyor.”

Özodaşık'ın internet ve bilgisayarın toplumda yeni kullanılmaya başlandığı dönemde görülen sanal chat üzerinden yaptığı bu değerlendirmenin, günümüzde neredeyse toplumdaki tüm bireylerin kullandığı, akıllı cep telefonları ve sosyal medya için de geçerli olduğu söylenebilir. Nitekim yapılan pek çok araştırmada internet kullanımının yalnızlığa sebep olduğu sonucuna varıldığı görülmektedir. Özen ve Sarıcı'nın (2010, s. 151) da belirttiği üzere, bireylerin internet kullanarak sanal alemde daha fazla vakit geçirmeleri, çevrim içi ilişkilere yönelmeleri, beraberinde bireylerde yalnızlık hissini arttırmaktadır. Hatta sanal alemin birbirlerini önceden tanıyan bireyler arasında sınırlar oluşturarak, bireyleri teknolojik yalnızlığa ittiği de söylenebilir.

Yalnızlığın sebepleri ve sonuçları çoğu zaman birbirleri ile örtüşebilmektedir. Yani bir olgu kimi zaman yalnızlığın sebebi olabilirken, başka bir zaman da yalnızlığın sonucu olabilmektedir. Bu anlamda, ölüm, intihar, teknoloji bağımlılığı gibi unsurlar kimi zaman yalnızlığın sebepleri olarak öne çıkarken, başka zaman ise yalnızlığın sonucu olabilmektedirler. Bu açıdan, yalnızlığın nedenleri arasında yer verilmeyen kimi unsurlara yalnızlığın sonuçları bölümünde yer verilmektedir.

1.4. YALNIZLIK ALGISININ YANSIMALARI

Yalnızlık kavramın ilişkin literatür incelendiğinde tıpkı tanımlanmasında olduğu gibi yansımaları ve algılanışı konusunda da bir görüş birliği bulunmadığı görülmektedir. Neredeyse her düşünür, yalnızlığı sınıflandırırken farklı kategorilendirmeler yapmaktadır. Yalnızlığın farklı tiplere ayrılması, ilk olarak kişinin kendisini, sosyal statüsünü ve sosyal eksiklik tecrübesini nasıl değerlendirdiğiyle (yalnızlığa bakış açısıyla) ilgilidir. İkinci olarak ise yalnızlık hakkında yapılan tanımlarla ve kuramsal yaklaşımlarla ilgilidir. Dolayısıyla, temelde birbirinden çok farklı olmamakla birlikte, her bir kuramın vurguladığı farklı tecrübe noktalarına göre bir ayrım ortaya çıkmaktadır (Kızılgeçit, 2011, s. 22-23). Yalnızlık literatürü incelendiğinde Batı literatürü ile Türkiye'deki literatür arasında da farklılıklar göze çarpmaktadır. Esasında, Türkiye literatüründe Batı literatüründen aktarma yapıldığı görülsede, yerel bir takım unsurların da göz önüne alındığı görülmektedir.

Batı literatürüne bakıldığında, Weiss, yalnızlığı duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık şeklinde sınıflandırırken, de Jong-Gierveld ve Raadschelders, ümitsiz yalnız, dönemsel ya da geçici yalnız ve geri çekilmiş, ümitsiz yalnız şeklinde üç yalnızlık çeşidinden söz etmektedir. Sadler ve Johnson, bireysel, kozmik, kültürel, sosyal ve kişilerarası şeklinde beş yalnızlık boyutundan bahsederken, Young'ın ise kronik yalnızlık, durumsal yalnızlık, geçici yalnızlık ve gizli yalnızlık olmak üzere dört yalnızlık çeşidinden bahsettiği görülmektedir.

Batı literatüründeki bu çeşitlilik Türkiye'deki yalnızlık literatürüne de yansımış ve düşünürler farklı yalnızlık çeşitlerinden bahsetmişlerdir. Bu anlamda Günay, yalnızlığı ontolojik/varoluşsal yalnızlık ve sosyal/sosyolojik yalnızlık olarak sınıflandırırken, Geçtan, beş yalnızlık çeşidinden bahseder. Özodaşık, fiziksel yalnızlık, yabancılaşma, kınanma, asimilasyon, kendi tercihi ile gerçekleşen yalnızlık ve gerçek yalnızlık olmak üzere altı yalnızlık çeşidinden bahsederken, Yahyaoğlu, derin yalnızlık, sosyal durum yalnızlığı, duygusal yalnızlık, gizli yalnızlık ve triad yalnızlık olmak üzere beş çeşit yalnızlıktan bahseder.

1.4.1. Batıda Yalnızlık Algısı ve Yansımaları

Weiss, 1973 yılında yaptığı bir çalışmada, yalnızlığı “duygusal yalnızlık” ve “sosyal yalnızlık” olmak üzere iki grupta ele almıştır. Duygusal yalnızlığa kişilik karakterleri olan içine kapanıklık, utangaçlık, olumsuz benlik algısı gibi durumları örnek olarak verirken; sosyal yalnızlığa ise boşanmış ya da eşini kaybetmiş dulların, yeni bir yere taşınmış ya da hastanede yatan insanların durumlarını örnek olarak vermiştir (Weiss, 1973, s. 75).

De Jong-Gierveld ve Raadschelders yalnızlık duygusunu; zaman açısından değerlendirerek “dönemsel veya geçici yalnızlık”, yoksunluk açısından değerlendirerek “geri çekilmiş, ümitsiz yalnızlık”, duygusal açıdan değerlendirerek “geri çekilmiş yalnızlık” olarak sınıflandırmışlardır. Yalnızlar arasında en sosyal olan kişiler dönemsel veya geçici yalnızlık sınıfında yer almaktadır. Bu kişiler her ne kadar yakın ilişki eksikliği yaşasa da belli miktarda ilişkileri vardır. Bu kişilerin yalnızlığı geçicidir veya dönemselidir. Ümitsiz yalnızlık sınıfında yer alan kişiler var olmayan ilişkilerinin yoksunluğunu hissederler. Çevrelerinde yakınlık kuracakları kimseleri yoktur. Bu nedenle de sosyal ilişkilerinde yeteri kadar doyum yaşamazlar. Geri çekilmiş yalnızlık sınıfında yer alan kişiler ise az sayıda arkadaşları ve sosyal ilişkileri olmasına karşın, bu durumdan rahatsızlık duymayan, eksiklik hissetmeyen ve diğer sınıflarda yer alan kişilere göre daha az yalnızlık hisseden kişilerdir (de Jong Gierveld ve Raadschelders, 1982, s. 109)

Sadler ve Johnson’a göre, yalnızlığın beş boyutu bulunmaktadır. Bunlar; bireysel yalnızlık, kozmik yalnızlık, kültürel yalnızlık, sosyal yalnızlık ve kişiler arası yalnızlıktır. Bireysel yalnızlık; bireyin kendisiyle olan iletişimsizliğinden kaynaklanan yalnızlıktır. Kozmik yalnızlık; kişinin Allah’tan uzaklaşması ve doğayla iç içe olmama sonucu oluşan yalnızlıktır. Kültürel yalnızlık; kişinin içinde yaşadığı kültüre yabancılaşmasıdır. Kültürel kesintiler ve değişimler sonucunda ortaya çıkar. Sosyal yalnızlık; kişinin içinde bulunduğu sosyal çevreye yabancılaşması, uzaklaşması, içinde bulunduğu grup tarafından dışlanması ve soyutlanması durumunda ortaya çıkan yalnızlıktır. Kişiler arası yalnızlık ise bireyin kendisini diğer insanlardan ayırmasıdır. Her yaş grubunun yaşadığı, her dönemde görülen bir yalnızlık türü olduğu için evrensel bir yalnızlık olarak nitelendirilebilir (Akgül, 2016, s. 277-278).

Zaman ve durum değişkenini göz önüne alarak yalnızlığı dört sınıfa ayırarak ele alan Young, yalnızlık duygusunun zaman zaman ve kısa süreli olarak yaşanmasını geçici yalnızlık, yalnızlık duygusunun uzun süreli ya da sürekli bir hal alması durumunda kronik yalnızlık, depresyonun eşlik ettiği yalnızlık yaşantısını durumsal/derin yalnızlık ve dışarı yansıtılmayan ama içsel üzüntülerle yorumlanabilen yalnızlık türüne ise gizli yalnızlık adını vermiştir (akt. Kızılgeçit, 2011, s. 24).

1.4.2. Türkiye’de Yalnızlık Algısı ve Yansımaları

Geçtan, (2006, s. 106) beş yalnızlık çeşidinden bahseder. Bunlar; tek başına yaşamdan kaynaklanan somut yalnızlık; yaşadığı toplumla bütünleşememekten doğan yabancılaşma biçiminde yaşanan yalnızlık; çevresi tarafından ihmal edilme sonucu meydana gelen yalnızlık, çevre ile zayıf ilişkiler kurma ya da ilişkileri en aza indirme şeklinde bireyin kendi tercihi ile oluşan yalnızlık ve insanın kendini anlaşılmamış ve kimsesiz hissettiği gerçek yalnızlıktır.

Günay, yalnızlığı ontolojik/varoluşsal yalnızlık ve sosyal/sosyolojik yalnızlık olarak sınıflandırmaktadır. Ona göre (2015, s. 99-100);

“Yalnızlığın başlıca iki biçiminden ve anlamından söz edilebilir. Bunlardan ilki ontolojik/varoluşsal yalnızlık, diğeri ise sosyal/sosyolojik yalnızlıktır. Ontolojik yalnızlık, pek çok varoluşçu filozofun da ifade ettiği gibi, bireyin teklüğinden kaynaklanır. Birey bu dünyada, kendi varoluş sorumluluğuyla, özgürlüğüyle, diğelerinden farklı, kendine özgü bir birey olarak vardır. Sosyal yalnızlık ise bireyin diğelerleriyle ilişkilerinin bozulmasından, diğeleri tarafından dışlanmasından ve başkalarından yoksun olmaktan kaynaklanır. Başka bir deyişle diğeleri tarafından terk edilen, tek başına kalan bireyin yalnızlık durumudur. Ancak tek başına olma, her zaman ve her durumda yalnızlık demek değildir.”

Yalnızlığı, fiziksel yalnızlık, yabancılaşma, kınanma, asimilasyon, kendi tercihi ile gerçekleşen yalnızlık ve gerçek yalnızlık olmak üzere altı boyutta ele alan Özodaşık, bu boyutları da şu şekilde açıklamaktadır (2001, s. 21-36):

Fiziksel Yalnızlık: Bir insanın tek başına yaşama biçimidir. Bu yalnızlık türü zaman zaman karşılaşılan bir durumdur. Fiziksel (somut) yalnızlık çeşitli şekillerde görülebilmektedir.

Yabancılaşma (toplumu dışlayanlar): İnsanın içinde yaşadığı kendi toplumuna yabancılaşması sonucu meydana gelen yalnızlıktır. Kendi toplumuna yabancılaşmış kimseler suçluluk ve yalnızlık duygularına kapılabilirler.

Kınanma (toplum tarafından dışlananlar): İçinde yaşadığı toplumdaki bir çok yönüyle ayrılan kimseler, bu farklılıklarından dolayı toplum tarafından dışlanarak, yalnızlığa itilebilirler. Toplum tarafından dışlanan bu kişiler, hiçleştğini düşünüp bu durumdan bir çıkış yolu bulamadıkları zaman, dayanılmaz bir kaygının, korkunun, güçsüzlüğün ve zavallılık duygusunun içine düşmektedirler.

Asimilasyon: Bireylerin, farklı bir kültür ortamında zorlanarak veya baskı altına alınarak farklı bir yaşama sürecine itilmeleri durumunu ifade etmektedir. Asimilasyon sürecine tabi olan birey veya toplum yalnızlığa mahkûmdur.

Kendi Tercihi ile Gerçekleşen Yalnızlık: İnsanın çevresi ile ilişkilerini en aza indirerek, kendi seçimi ile yaşadığı yalnızlık biçimini ifade eder. İnsanın kendi rızası sonucu gerçekleşen bu yalnızlık türü netice itibari ile olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Pek çok sanat, edebiyat, müzik, teknolojik veya bilimsel eserler bu yalnızlık sonucu ortaya çıkmıştır.

Gerçek Yalnızlık: İnsanın kendisini anlaşılmamış ve kimsesiz hissettiği yalnızlık durumunu ifade etmektedir. Bu tür yalnızlık, İngilizcede lonely olarak ifade edilen psikolojik yalnızlıktır. Bu yalnızlık türünde kişi kalabalıklar içerisinde bile kendisini yalnız hissetmektedir.

Yahyaoglu ise derin yalnızlık, sosyal durum yalnızlığı, duygusal yalnızlık, gizli yalnızlık ve triad yalnızlık olmak üzere beş çeşit yalnızlıktan bahseder ve bu yalnızlık çeşitlerine dair şunları söylemektedir (2005, s. 42-48):

Derin Yalnızlık: Çevre ile ilişkilerin tamamen kesildiği depresyonla birlikte bulunan ve depresyonun diğer belirgin özelliklerinin de bulunduğu bir yalnızlık çeşididir. Derin ve acı veren bir yalnızlıktır. Etkileri şu şekilde görülebilir: Yorgunluk, halsizlik, karar verememe, unutkanlık, çaresizlik, intihar vb.

Sosyal Durum Yalnızlığı: Yabancı bir ülkede öğrenci olan bir gencin yalnızlığı, gidilen ve hiçbir tanıdığın bulunmadığı şehirde hissedilen yalnızlık sosyal durum yalnızlığıdır. Bu yalnızlığın etkileri, sosyal yönden tüm etkinliklerden

uzaklaşma ve aynı zamanda içinde yaşanılan topluma yabancılaşma şeklinde görülebilir.

Duygusal Yalnızlık: İnsanın ruhsal dünyasındaki beklentilere (sevgi, saygı, değer vb.) cevap alamaması üzerine yaşadığı yalnızlıktır. Bu tür yalnızlık kısa sürede geçebileceği gibi kronik bir hastalığa da sebebiyet verebilir.

Gizli Yalnızlık: Haksızlıklar karşısında susarak tepkisini dile getiremeyenlerin yaşadığı yalnızlıktır. Bu yalnızlık olaylara ya da kişilere daha geniş bir ifade ile hayata bakış açısının değiştirilmemesi durumunda yalnızlığa doğru insanı sürükleme potansiyeline sahiptir.

Triad Yalnızlık: Depresyon ve korku ile karışık bir şekilde hissedilen bir yalnızlık çeşididir. Bu yalnızlığın içine girenlerin çıkması oldukça zordur. Psikoterapi desteği ve ilaç kullanımı gerektirmektedir.

1.5. YALNIZLIĞIN OLASI SONUÇLARI

Yalnızlık yaşantısı içindeki bireylerde başkalarına öfkeli duygularla yaklaşma, mutsuzluk, keder, korku, anksiyete, gerginlik, yerinde duramama, can sıkıntısı, öfke, başkalarına düşmanca yaklaşma ve depresyon gibi tipik bazı yalnızlık göstergeleri görülebilmektedir (Özkürkçügil, 1998, s. 23). Yalnızlığın bunların dışında da pek çok etkisi ile karşılaşmak mümkündür. Alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, intihar, erken/genç ölümler, teknoloji bağımlılığı, iletişim becerilerinde eksiklik, huzur evi sayısında artış, yaşanan konut tipinde değişim gibi daha pek çok durum yalnızlığa bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir.

Rokach, yalnızlığın etkilerini şu şekilde sıralamaktadır (akt. Kaplan, 2011, s. 23-24):

1- Yalnızlık insanları, diğer insanlardan uzaklaştırarak, sıkı dostlukların kurulmasını engeller.

2- Yalnızlık duygusuna kapılan bireyler, genellikle diğer insanlarla iyi ilişkiler kuramaz ve kurdukları ilişkileri de aynı seviyede tutamazlar. Çevresindeki insanları kıskanarak sahip oldukları ilişkilerin zedelenmesine neden olabilirler. Bir yandan da sevgiye ihtiyaç duyan yalnız insanlar, onu bir kez bulduklarında, bu sevgiyi yitirmemek için çabalarlar.

3- Yalnızlık dikkati başka yöne sevk ederek enerjinin ve yaratıcılığın olumlu yönde kullanılmasını engeller ve kişiye psikolojik açıdan zarar verir.

4- Yalnızlık duygusu, başa çıkılmadıkça insan yaşamının belirleyicisi ve kuralı haline gelen bir güce dönüşebilir.

5- Yalnızlık duygusuna kapılan insanlar, işlevsel olmayan bir düşünce sistemi geliştirerek yaşamları ile ilgili erken ve yanlış kararlar verebilir; evliliğe hazır bulunmadıkları halde hiç düşünmeden vaktinden önce evlilik kararı alarak evliliğin sorumluluğunu üstlenmeyebilirler. Hatta yalnız insanlar hem hemcinsleri hem de karşı cinsle olan ilişkilerinde onlardan bağımsız davranarak insanlık dışı bir tutum sergileyebilirler. Yalnızlık sadece bireyin sosyal yaşantısını değil özel yaşamını, cinsel hayatını da etkilemektedir.

6- Yalnızlık, yüzleşilmediği ve etkili bir şekilde başa çıkılmadığı takdirde hassas ve katı insanlar yaratır.

7- Yalnızlık geride duygusal izler bırakan, acı verici bir durumdur.

Yalnızlığın önemli sonuçlarından veya etkilerinden biri olarak alkolizm öne çıkmaktadır. Kalabalıklar içerisinde kendisini değersiz ve yalnız hisseden insan, bu yalnızlığından kurtulmak ve diğer insanlarla daha kolay ilişkiler kurmak için alkol kullanmayı tercih etmektedir. Yani gündelik yaşamında yalnızlık yaşayan kişi bu yalnızlığından kurtulmanın yolu olarak alkolü görmektedir. Bu durumda, alkol kullanan kişilerin bir takım özellikleri dışa vurur. Özellikle yalnızlık yaşayan içe kapanık kişiler alkol kullandığında, alkolün etkisi altında, davranışlarında bir özgürlük durumu ile birlikte, bazı ilkel duygusal tepkiler de ortaya çıkabilmektedir. Alkol alan kişi, bir süre sonra çevresindeki kişileri kendisine çok yakın bulabilir, onlara güven duyabilir ve kaygılarını bir kenara bırakarak, tamamen gerçekdışı ve hoş duygular veren bir dünyaya girebilir. Böyle bir dünyada kişi yalnızlığını unuttur. Alkolün tesiri ortadan kalktıktan sonra ise yeniden kendi yalnız dünyasına çekilir. Bu durum kişide zihinsel ve devinimsel bir takım işlevsel bozukluklara sebep olabilir. Bu zihinsel ve devinimsel işlev bozuklukları şu şekilde sıralanabilir: Dikkat bozukluğu, hafıza ve yargılama yeteneklerinde bozulma, sorumluluklardan kaçınma, ailesini ihmal etme, hırçınlaşma, iş yaşamında aksaklıklar ve düzensizlikler (Özodaşık, 2001, s. 62). Görüldüğü gibi, yalnızlığın önemli bir sonucu olan alkolizm, beraberinde yeni sorunlar doğurmakta ve bu sorunlar hem birey için hem de toplum için yeni riskleri beraberinde getirmektedir. Çünkü alkol kullanan ve bunun bağımlısı olan insanlara toplum içinde iyi bir göz ile bakılmaz. Bu kişiler itilip kakılır, güven duyulmamaya, düzenli bir iş verilmemeye, ailevi sorunlarından dolayı ailelerinden uzakta yaşamaya mahkum edilirler. Toplumdan soyutlanarak adeta kendi istekleri dışında yalnızlığa itilirler. Bu yalnızlık kolay kolay geri dönüşü olmayan bir yalnızlıktır. Alkol bağımlılığının bir sonucu olarak yalnızlığa itilen bireylerin kısa bir süre sonra ağır depresyona varan ve onları intiharın eşiğine getiren bir ruh haline kapılmaları kaçınılmazdır (Yahyaoğlu, 2005, s. 61). Bu noktada, yalnızlığın başka bir sonucu olarak intihar olgusu ortaya çıkmaktadır.

İntihar ile ilgili neredeyse tüm bilimsel çalışmalar da referans gösterilen Emile Durkheim, intiharı yalnızlığa bağlamaktadır. Ona göre, intiharın kökeninde insanın

kendisini yapayalnız hissetmesi yatmaktadır (Yahyaoglu, 2005, s. 39). Yalnız bireylerin karamsar, stresli ve depresyona yatkın olmaları topluma karşı düşmanca tavırlar geliştirmelerine sebep olmaktadır. Toplumdan kaçan bu bireyler, topluma karşı olan öfkelerini kendi öz varlıklarına çevirerek intihar etmeyi düşünebilirler. İçe kapanık kişilik yapısına sahip bireyler, çevresindeki insanları cezalandırmak yerine kendilerini cezalandırmayı tercih etmektedir. Yani içe kapanık ve yalnızlık duygusuna sahip bireyler toplumdan intikam almak için kendilerini yok ederek tatmin olma yoluna gitmektedirler (Özodaşık, 2001, s. 85). Psikiyatrist Karl Menninger de intihar olayını yalnızca insanın kendisini öldürme isteği olarak görmemek gerektiğini, insanın başkasını öldürme arzusunun veya başkası tarafından öldürülme isteğinin de intihar davranışına yol açabileceğini belirtmektedir (Göka, 2009, s. 140).

21. yüzyıl insanının, intihara yönelmesi ve intiharı bir çıkış yolu olarak görmesinin en önemli sebebi, büyük kırılmaların ve değişmelerin yaşandığı bu çağda insanlığın vefasızlık ve yalnızlık buhranlarıyla her gün biraz daha hayattan kopmasıdır (Ulutaş, 2011, s. 49). İntihar vakalarının altında pek çok nedenin yatması muhtemeldir. Fakat yalnızlığın intiharı etkileyen önemli bir faktör olduğu göz ardı edilmemelidir. Eşmeler, yalnızlığın intihara etkisini şu cümleler ile dile getirmektedir (2017, s. 105):

“Kişilerin intihar etme kararına sürüklenmeye başlamasından itibaren, eylemi neticelendirinceye kadar geçirdikleri süre zarfında, yalnızlık hali içerisinde olmaları verecekleri kararın intihar lehinde olması ihtimalini arttırmaktadır. Bununla birlikte, kent hayatından kaynaklı olarak, kişilerin yalnız kalmaya yönelik bir tutum içerisinde olmaları ise intihar ihtimali olan hallerde savunmasız kalmalarına sebebiyet vermektedir. Ezcümle, kent hayatı yalnızlığı; yalnızlık ise intiharı getiren bir süreçtir.”

Yalnızlığın bir başka sonucu da erken/genç ölümlerdir. Kalabalıklar içerisinde yalnızlık yaşayan genç bireylerin, özellikle yalnızlık sonrası yaşadıkları zihinsel ve devinimsel bir takım sorunların ardından, yüzleri kırışmakta, kaşları çatmaktadır. Genç yaşlarına karşın korkutucu bir görüntüye sahip olmaları, kendi kendilerine konuşmaları toplumdan soyutlanmalarına neden olmaktadır. Bu durumun acı sonucu ise erken çöküş ile birlikte gelen ani ve genç ölümlerdir (Özodaşık, 2001, s. 86). Yalnızlık ve ölüm ilişkisi detaylı incelemeye değer bir ilişkidir. Bu açıdan, sonraki sayfalarda yalnızlık ve ölüm arasındaki ilişkiye detaylı değinilmektedir.

Yalnızlığın tespit edilen sonuçlarından birisi de teknoloji bağımlılığıdır. Mert ve Özdemir'in (2018, s. 103) *Yalnızlık Duygusunun Akıllı Telefon Bağımlılığına Etkisi* adlı çalışmadan elde ettikleri bulgular bu durumu destekler niteliktedir. Mert ve Özdemir'in 300 kişilik örneklem grubu ile yaptıkları söz konusu çalışmadan elde ettikleri bulgulara göre, yalnızlık duygusu akıllı telefon bağımlılığını etkilemektedir. Buna göre, kişilerin yalnızlık duygusunu yaşama durumları yoğunlaştıkça ellerindeki akıllı telefonlarla uğraşma ve ellerinden bırakamama durumu yaşadıkları tespit edilmiştir. Çakır ve Oğuz'un (2017, s. 426) *Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişki* adlı çalışmadan elde ettikleri bulgular da bu durumu desteklemektedir. Söz konusu çalışmada, öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı ve yalnızlık düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Yalnızlığın teknoloji bağımlılığına etkisi sadece akıllı cep telefonu kullanımı ile sınırlı değildir. Doğan ve Karakuş'un (2016) 496 lise öğrencisinden oluşan bir örneklem grubu ile yaptıkları çalışmadan elde ettikleri veriler, yalnızlığın sosyal ağlarda (facebook ve twitter) daha fazla zaman geçirmeyi etkilediğini ortaya koymuştur. Yine Anlı'nın (2018) 311 kişilik başka bir örneklem grubu ile yaptığı bir araştırmada, yalnızlığın internet bağımlılığını etkilediği tespit edilmiştir. Yapılan tüm bu araştırmalar gösteriyor ki, yalnızlık akıllı cep telefonu başta olmak üzere, internet, sosyal ağlar ve daha pek çok teknoloji bağımlılığına sebep olmaktadır. Günümüzde iki veya daha fazla bireyin bir araya gelirken karşılıklı konuşmaktan ziyade akıllı cep telefonlarıyla ilgilendikleri neredeyse tüm ortamlarda gözlenebilmektedir. Bu durum, sadece akıllı cep telefonu kullanımının bir sonucu değildir. Akıllı cep telefonunun internet ve sosyal medya ile birleşmesi sonucu böyle bir durum yaşanmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, yalnız insanların internette daha fazla vakit geçirdikleri, sosyal medya hesaplarını daha aktif kullandıkları, interneti duygusal destek amaçlı olarak kullandıkları, internet iletişiminin anonimliğinden hoşlandıkları için internet iletişimini yüz yüze iletişime tercih ettikleri ve internet iletişimlerini sakladıkları tespit edilmiştir. Yalnızlıklarını sanal gerçeklikle telafi etme yolunu seçen yalnız kişilerin iş, okul ve sosyal hayatlarında internet kullanımından kaynaklanabilecek bozulma ve problemlere, yalnız olmayan kişilere oranla daha fazla maruz kalmaları kaçınılmazdır (Özen ve Sarıcı, 2010, s. 152-153). Bu durumda

ortaya çıkan manzara; yalnızlık duygusuna kapılan kişilerin bu duygularından kurtulmak için teknolojinin beraberinde getirdiği akıllı cep telefonu, internet ve sosyal medya bağımlılığına saplanmalarına sebep olduğunu göstermektedir. Bu duruma bağlı olarak, yalnızlık duygusunun önemli bir sonucunun teknoloji bağımlılığı olduğu söylenebilir.

Yalnızlığın iletişim becerileri üzerinde de olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Armağan'ın (2014, s. 42), Ege Üniversitesi İletişim Fakültesinde ki 17-20 yaş grubundan oluşan bir örneklem grubu üzerinden yaptığı bir araştırma sonucuna göre örgencilerde yalnızlık düzeyi arttıkça iletişim kurma becerisi azalırken, yalnızlık düzeyi düştükçe, iletişim kurma becerisinin yükseldiği tespit edilmiştir.

İnsanlar göçebelikten yerleşik hayata geçiş ile birlikte barınaklar yapmışlardır. Döneme ve zamana göre farklı formlar kazanan bu barınaklar günümüzde apartman ve siteler şeklinde varlığını sürdürmektedir. İnsanların temel ihtiyaçlarından biri olan barınakların da yalnızlıktan etkilendikleri söylenebilir. Bu anlamda, inşaat sektörünün de yalnızlıktan etkilendiği ve bu bağlamda ortaya çıkan ihtiyaca cevap vermek amacıyla 1+1 stüdyo tipi dairelerin yapıldığı belirtilmektedir (Ünlü, 2014). Özellikle yalnız yaşayan bireylere yönelik yeni yapıların bu sektörde önemli pay sahibi olmaya başlaması bu durumun bir göstergesidir. Herhangi bir sebepten dolayı yalnız yaşamak zorunda kalan bireylere yönelik üretimde inşaat sektörünün ciddi yatırımları var. Projelerinde 2+1'den sonra 1+1 stüdyo tipi, yani bir oda ve salondan ibaret dairelere yer veren şirketleri buna iten sebep hiç kuşkusuz yalnız yaşayan birey sayısında artışın olmasıdır (Yahyaoglu, 2015, s. 33).

Türkiye'de özellikle kentleşmenin artması ile birlikte ataerkil aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru değişim yaşanmış ve bu değişim ile birlikte yaşlı bireylerin bakımı konusunda yaşanan bir takım sıkıntılar yaşlıların huzur evlerinde yaşamasını zorunlu kılmıştır. Bu bakımdan huzurevi sayısı her geçen gün artmaktadır. Araştırmalar huzurevinde kalan yaşlı bireylerin yalnızlık duygusunun devam ettiğini ortaya koymuştur (Khorshid vd., 2004, s. 46). Kimsesizlik ve bakımsızlıktan dolayı huzurevinde kalmayı tercih eden (veya buna zorlanan) yaşlı bireyler, orada akranlarıyla yaşasa da yalnızlık duygusundan kurtulamamaktadır. Özgel'in (2014, s. 349-350) de belirttiği gibi, huzurevlerinde dahi kendilerini yalnız hisseden yaşlılar, ancak sosyal ve psikolojik açıdan tatmine ulaştıkları zaman

yalnızlıktan kurtulabilirler. Küçükler kendilerine hürmet ve muhabbet gösterince hayatla bağları daha da sağlamlaşmakta, başları sıkıştığında yardım isteyecekleri kişilerin olduğunu bilmeleri onları rahatlatmaktadır. Bu bakımdan, “huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerde sağlığın geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi için yalnızlık durumlarıyla baş edilmesi ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının sürdürülmesi” (Çelik vd., 2017, s. 18) önem kazanmaktadır.

Tüm bunların yanında modern toplumlarda artan yalnızlık durumunun devletlerin politikalarına da yön vermeye başladığı görülmektedir. Hatta 2018 yılında İngiltere’de Yalnızlıktan Sorumlu Bakanlığın kurulması bu anlamda yaşanacak gelişmelerin habercisi olarak okunabilir. Yalnızlıktan Sorumlu Devlet Bakanı olarak atanan ve kurulan bu yeni bakanlığın ilk bakanı olarak tarihe geçen 42 yaşındaki Muhafazakar Partili Milletvekili Tracey Crouch, bakanlığın amaçlarına ilişkin şunları dile getirmektedir: "Gönüllüler, kampanya çalışanları, işletmeler ve diğer vekillerin de destekleriyle yalnızlıkla mücadelede önemli bir ilerleme kaydedebileceğimizden eminim. Bu konu Jo'nun tutkuyla ilgilendiği bir meseleydi. Biz de İngiltere'de yalnızlıktan dolayı acı çeken milyonlarca kişiye yardım ederek onun anısını şerefliyoruz" (sabah.com.tr).

1.6. YALNIZLIK OLGUSUYLA İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Çalışmanın bu bölümünde yalnızlıkla ilişkili bazı kavramlara yer verilmektedir. Bu kavramlar tek başınalık, yapayalnızlık gibi yalnızlıkla sıkı bir ilişkisi bulunan kavramlar ile hastalık, ölüm, yaşlılık, emeklilik ve ilişkilerin sonu gibi kimi zaman yalnızlığın sonucu kimi zaman ise sebebi olan kavramlardır. Yaşlılık ve yalnızlık ilişkisi ele alınırken, emeklilik ve yalnızlık ilişkisine de değinilmekte, yaşlılık ve ölüm ile yaşlılık ve boşanma ilişkisine değinilirken de yalnızlık ve dulluk ilişkisine vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte, yalnızlık ve ölüm ilişkisine değinilirken, önceki sayfalarda üzerinde durulan yalnızlık ve intihar ilişkisine de vurgu yapılmaktadır. Toplumsal yaşamda pek çok olgu birbirleri ile çeşitli şekillerde ilişki içerisine girmektedir. Bu girift ilişki bu kavramları ele alırken, beraberinde kimi güçlükler de getirmektedir. Bu çalışmada da benzer güçlükler ile karşılaşılsa da kavramlar anlaşılır bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

1.6.1. Yalnızlık; Tek Başınalık - Yapayalnızlık

Tek başınalık, kişinin kendisinin dışındakilerle iletişimsel ayrılık ve tek başına olmanın objektif durumu olarak tanımlanmaktadır (Kızılgeçit, 2011, s. 11). Tek başına olma ve yalnızlık, yalnızlığın birbiriyle ilişkili iki farklı yönünü ifade eder. Literatürde, genel olarak, tek başına olma kavramı, yalnızlığın kişiyi geliştiren, kendisini tanımasını sağlayan ve bir aşkınlık duygusuna sebep olan, yaratıcılık için mükemmel fırsatlar sunan yönü olarak ele alınırken, yalnızlığın ise genelde, kişiye acı veren, onun sosyal ilişkiye girmesini engelleyen ve bundan dolayı meydana gelen, kişinin istemediği bir olgu olarak ele alındığı görülmektedir (Erpay, 2017, s. 24).

Tek başınalık; bireyin, hayatını etkileyen belirli kararları verirken, yalnız olması ya da birlikteliğin olmamasını ifade eder. Resim yapan, yazan, keşif yapan bireyler yalnızlığı tercih edebilirler. Bu nedenle, tek başınalık tercih edilen bir durumdur ve yalnızlığın tercih edilen türünü ifade eder (Ceyhan, 2005, s. 8). Kişinin özgür iradesiyle istediği tek başına olma durumu pek çok bilimsel buluşa sebep olduğu gibi, sanatsal bir takım ürünlerin de doğuşuna sebebiyet vermiştir. Bu durumu Tükel şu sözler ile dile getirmektedir (2016, s. 40):

“Yaratıcı sanatsal ve bilimsel eserleri ortaya çıkartan kendi başına olma durumu, geçici olmasıyla, istenildiği zaman oluşturulabilme ya da terk edilebilme özellikleriyle, yapıcı bir nitelik taşır. Yaratıcı özgünlüğü olan birçok çalışmanın bu tür bir durumun ürünü olduğunu söylemek, çok da abartılı bir ifade olmaz. Yaratıcı insan, kendi başına olmaktan korkmadığı ölçüde, yaratıcılığı üzerinde onu biçimlendirebilme özgürlüğüne sahip olur. Yaratıcı insanın kendi başıncılığı, onun yaratım sürecinde geçirdiği süreyle sınırlı değildir; özgün olanın yaratılması, yaratılanın anlaşılmasının ya da kabulünün öncesine ait olduğundan, kişi yarattığı anda da kendi başındadır.”

Tek başıncılık, geçirilen zaman, tecrübe edilen durum ve yararları bağlamında üçe ayrılabilir. Şöyle ki; gün içinde yaşanan ve dakikalarla ifade edilen kısa süreli tek başıncılık, daha uzun süreli ve genelde saatlerle ölçülen planlanmış tek başıncılık ve günlerce süren çok uzun zamanlı tek başıncılık (Kızılgöçer, 2011, s. 12).

Yapaylıncılık ise başkalarıyla beraber olmayı isteme, fakat bununla birlikte onlardan uzak olmayı ifade eder. Birey yapaylıncılığı başkalarıyla ilişkisini kopardığı zaman hisseder, başkalarıyla yakın olmak istediğini bilir ve bunu sözcüklerle ifade edebilir. Kişi; ailesi, yakın arkadaşları ve çevresiyle birlikte olduğu halde, bazen hala yalnızlık hissetmeye devam eder. Yalnızlığın bu türüne yapaylıncılık denilmektedir (Ceyhan, 2005, s. 8).

Erich Fromm, *Özgürlükten Kaçış* adlı eserinde yapaylıncılığa dair şu ifadelerle yer vermektedir (1995, s. 31):

“Fiziksel açlık nasıl bedeni ölüme götürürse, tümünden yapaylınc ve soyutlanmış hissetmek de aynı şekilde insanın zihnini parçalanmaya götürür. Bu başkalarıyla ilişkili olmak, fiziksel temasla aynı şey değildir. Bir birey, uzun yıllar boyunca fiziksel anlamda yalnız olabilir, ama gene de fikirlerle, değerlerle ya da en azından ona bir birleşme ve "ait olma" duygusu veren toplumsal kalıplarla ilişkili olabilir. Öte yanda, insanlar arasında yaşayabilir ama gene de dayanılmaz bir soyutlanmışlık duygusuna kapılabilir, bu duygu, belli bir sınırı aşarsa, kişi, şizofrenik rahatsızlıkların anlatımı olan bir delilik durumu yaşamaya başlar. Bu değerlere, simgelere, kalıplara bağlılık yoksunluğuna, törel yalnızlık da diyebiliriz, ve törel yalnızlığın da tıpkı fiziksel yalnızlık kadar dayanılmaz olduğunu, ya da daha doğrusu, fiziksel yalnızlığın, ancak ve ancak, törel yalnızlığı da beraberinde taşıması halinde dayanılmaz olduğunu söyleyebiliriz.”

Yapaylıncılık duygusuna kapılan bireyler içinde buldukları toplumdan soyutlanıp kendi kabuklarına çekilirler. Burada kastedilen toplumdan soyutlanma, büyük ölçüde toplumsal ilişkiler alanında, somut davranışlarla bireyin toplumla bütün sosyal bağlarını koparması, hastalıklı bir süreci tecrübe etmesi anlamına

gelmektedir. Bu tür bir yalnızlık duygusunun fiziksel ve ruhsal sağlık problemlerine sebep olabileceği, hatta bireylerin ölümüne bile yol açabileceği belirtilmektedir. Yapayalnız birey, geleceğinden endişe duyar, kendisini affetmez ve geçmişin tüm sıkıntılı ruh halleri ve bedensel örselenmeleri davranışlarına yansır. Geçmişte yaptığı hatalar ve yaşattığı acılardan dolayı kendisini suçlar ve her suçlama zihin dünyasında derin etkiler bırakarak onu depresif düşünceler içinde kıvrandırır. Yaşadığı zaman diliminde hemen her şeyden kuşkulandır ve kimseye güvenmez. Bunun neticesinde başkalarıyla ilişkilerini tamamen kopararak yapayalnız kalır (Kızılgöçer, 2011, s. 14).

1.6.2. Yalnızlık; Hastalık ve Ölüm

Yapılan araştırmalarda, sağlık durumu ile yalnızlık arasında ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Hasta olan bireyler, sağlıklı olan bireylere göre yalnızlıktan daha fazla şikayet etmektedirler. Kendilerini öznel olarak daha sağlıklı hisseden kişiler genellikle, daha çok özgüveni olan, ruhsal açıdan daha olumlu durumda, daha aktif, daha dışa dönük ve daha uyumlu kimselerdir. Bu açıdan ilgi alanları çok yönlü olanlar, amaçları olanlar, yaşamdan hoşnut olanlar ve kendini güvende hissedenler yalnızlıktan daha az şikayet etmektedirler. Hasta olan bireyler veya kendilerini öznel olarak sağlıksız hissedenlerin ise daha az aktif, daha içlerine kapanık olduğu, kendilerine güvenme ve uyum sağlama yeteneklerinin daha düşük olduğu, boş zamanlarını değerlendirmeye yönelik ilgi alanlarının kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan, sağlıklı olan bireyler genellikle daha çok sosyal etkinliklere katılıp, arkadaş ilişkilerini sürdürmeye özen gösterip, netice itibari ile can sıkıntısı ve yalnızlık duygusunu daha az oranda hissederken, hasta olan bireyler sosyal etkinliklere daha az katılmakta, arkadaş ilişkilerine daha az önem vermekte ve netice itibari ile can sıkıntısı ve yalnızlık duygusunu daha fazla hissedebilmektedirler (Kılavuz, 2005, s. 29).

Pek çok birey için güç bir deneyim olan yalnızlığın, hastanede yatan bireyler için ayrıca güç olduğu açıktır. Hastanede yatan hasta bireyler ile ilgili yapılan çalışmalarda hastaneye yatışın ilk günlerinde hasta bireylerin endişe ve korku içinde olduğu, sonraki günlerde ise, bireylerin alışmış oldukları çevre ve kişilerden ayrılmaya bağlı olarak yalnızlık hissettikleri saptanmıştır. Hastaneye yatış, bireyi günlük yaşantısından, ailesinden, evinden ve kendisi için önemli olan birçok

uyarandan uzaklaştırır. Hastanede yatan birey kendisi ile benzer sorunları, belki farklı şekillerde yaşayan insanların olduğu bir yerdedir, onlarla aynı ortamı ve belki de aynı duyguları paylaşmaktadır. Ancak ihtiyacı olduğu an ailesine ya da yakınlarına ulaşamaz, güvenliğini sarsan, belki benliğine bir saldırı gibi algıladığı ya da hak etmediğini düşündüğü alışık olmadığı bir ortamdadır ve kendisini yalnız hissetmektedir. Bu açıdan, hastanede yalnızlık, çevre içinde yalnız kalma durumudur. Kişi hastaneye yattığı andan itibaren “hasta rolü”ne alışmak zorundadır. İlk anda yaşanan endişe ve huzursuzluğun, zamanla gittikçe derinleşen bir yalnızlık yaşantısına dönüşmesi kaçınılmazdır. Çünkü buradaki rol (hasta rolü), kişinin ve ailesinin dengesini bozan, kendisini alışmış olduğu sosyal ortamdaki uzaklaştıran bir roldür. Bununla birlikte, hastanede yatan bireylerin hastalıkları nedeniyle geleceğe dair planlar yapamamaları, gelecekte de yalnız kalma endişesi taşımalarına sebep olabilmektedir (Alkan ve Sezgin, 1998, s. 44; Özkürkçügil, 1998, s. 22).

Belli bir süre hastanede yatan bireyler içine düştükleri yalnızlık duygusunu hemşireler ile gidermeye çalışırlar. Yapılan araştırmalarda hastanede yatan bireylerin yalnızlıklarını paylaşabildikleri kişiler arasında ilk sırayı aile bireyleri alırken, ikinci sırayı hemşireler almaktadır. Hemşireler, çoğu zaman hastaların yalnızlıklarını fark ettikleri zaman yanlarında olma, hal hatırlarını sorma, onları dinleme ve onlarla konuşma gibi davranışlarda bulunurlar. Nitekim yapılan araştırmalarda da hastaların, hemşirelerden kendilerini dinlemeleri, kendileri ile konuşmaları, ilgilenmeleri, kendilerine güler yüz ve şefkat göstermeleri ve ihtiyaç duydukları her an yanlarında olmalarını bekledikleri saptanmıştır (Alkan ve Sezgin, 1998, s. 51).

Yalnızlık ile yakın bir ilişkisi bulunan hastalık pek çok durumda ölüm ile son bulabilmektedir. Bu noktada, ölüm olgusu ile yalnızlık olgusu arasındaki ilişkiyi ele almak bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Hiç kuşkusuz tüm insanlar için ortak olan bir gerçek varsa, o da ölümdür. Zengin fakir, genç yaşlı, kadın erkek, yakışıklı çirkin, tembel çalışkan veya daha ne tür özelliklere sahip olursa olsun tüm insanlar için kaçınılmaz bir gerçektir ölüm gerçeği. Göka, ölüm olgusunun genel olarak iki biçimde insanların karşısına çıktığını belirtir. İlki “başkasının ölümü”, ikincisi ise bireyin “kendi ölümü”dür. Ona göre, başkasının ölümü insanların karşılaştığı ilk ölümdür. İnsanlar çevrelerinden ilk olarak “o öldü”, “şu ölmüş” gibi sözler duyarlar. Daha sonra kendi yakın

çevrelerinden birilerinin ölümüne tanıklık ederler. Bu tanıklıkla birlikte şunu anlarlar: Ölenler, ortadan yok olurlar, geride kalanları terk ederler ve bir daha geri gelmezler. Onların artık yeni bir mekanları vardır. Bu yeni mekanlar kimi zaman “mezarlık” olarak tarif edilirken, kimi zaman da “öbür dünya” veya “ahiret” gibi kavramlarla ifade edilir. Başkalarının ölüm gerçeği ile karşılaşan birey, daha sonra kendi ölüm gerçeği üzerine düşünmeye başlar. Duyduklarından, gördüklerinden, düşündüklerinden anlar ki oda ölümlüler sınıfına dahildir. O da fanilerdendir. Ömrü sınırlıdır, zamanı geldiğinde şu veya bu biçimde ölüm onunda kapısını çalacaktır (Göka, 2009, s. 21-22). Bu açıdan, bireyler ölüm olgusunu yaşamlarının pek çok anında düşünürler ve bu duygu zaman zaman unutulsa da peşlerini bırakmaz. Yaşlılıkta ise ölüm düşüncesi zirve noktasına ulaşır.

Yaşlanan birey farklı etkenlerin de birleşimi ile ölüm düşüncesine kapılabilmektedir. Özellikle yalnızlık duygusu yüksek olan yaşlı bireylerin, ölümü daha fazla düşündüğü bilinen bir gerçektir. Yaşlanan birey işe yaramadığı duygusuna kapılmakta ve geniş aile sisteminin çözülmesi ile de yalnızlık hissine kapılarak ölüme ilişkin düşünceler üretmeye başlamaktadır. Çünkü yalnızlığın çağrışım yaptırdığı düşünce, yine onun en uç noktası olan ölümdür. Ama bir anlamda yalnızlık da bir çeşit ölüm değil midir? Yani hafızalardan silinip, kalplerden çıkmak (Yaşar, 2007, s. 245).

İnsan psikolojisinin tüm yaşanmamışlıkları, hedefine varmamış arzulamayı ölüm olarak kodladığını belirten Göka, yaşanmamışlığın en açık göstergesinin ise yalnızlık olduğunu belirtir. Şarkılarda ve şiirlerde ölüm ve ayrılık temalarının sık sık bir arada kullanıldığı görülmektedir. İşte onlardan bazı örnekler:

*“Ölüm dediğin aslında yalnızlıkmış
Sabah bir bakıyorsun herkes gitmiş”* (Ezginin Günlüğü/Ağladığın Geceler)

*İnsanlar içinde en yalnız insan;
Düşün, taş duvara başın gömülü!
Ve kapan sükuta, granitten, taştan,
Mazgallı bir kale gibi örtülü*

*Gözünü tavandan ayırma ki, sen,
Üşürsün gölgeni yerden görürsen.
Dikilir karşına mumu söndürsen,*

Ölüler içinde en yalnız ölü...” (Necip Fazıl Kısakürek)

“Dostlarım ev eşyamdı, bir bir gitti, diyorum.

Artık boş odalarda ölümü bekliyorum.” (Necip Fazıl Kısakürek)

“Evet, ben, bir kapalı hududu aşıyorum;

Ölen ölüyor, bense ölümü yaşıyorum!” (Necip Fazıl Kısakürek)

Şarkılarda ve şiirlerde ölüm ve yalnızlık temalarının bir arada kullanılmasının, insanların yapayalnızlık duygusu yaşarken hayatın anlamsızlaşmasından, diğerleri olmadan isteklerinin gerçekleşmeyeceğini düşünmesinden kaynaklandığını belirten Göka, yalnızlık ve ölüm ilişkisinden bahsederken, bu durumu “psikolojik ölüm” kavramı ile açıklamaktadır (Göka, 2009, s. 105-106).

Yalnızlık ve ölüm ilişkisi yalnızlığın sonuçlarından biri olarak değerlendirilen intihar olgusunda da görülebilmektedir. Bu konuya ilişkin önceki sayfalarda bir takım açıklamalara yer verildiğinden dolayı burada sadece yalnızlık ve ölüm ilişkisinde intihar olgusunun varlığını hatırlatmak yeterli olacaktır. Bu konu ile alakalı detaylı açıklamalar için yalnızlığın sonuçları başlığı incelenebilir.

Yalnızlık ve ölüm ilişkisi, geride kalan dul eşin yaşamında da belirgin olarak hissedilebilmektedir. Eşlerini kaybeden dullarla ilgili bir yıl boyunca yapılan bir araştırmadan elde edilen bulgular bu duruma ışık tutacak niteliktedir. Yapılan araştırmadaki deneklerin en ufak bir ses duyduklarında, acaba o mu geldi duygusuna kapılıp evi aradıkları, sürekli ölen eşlerini düşündükleri ve sayıkladıkları görülmüştür. Ayrıca, eşini kaybeden dulların eşlerinin hatıraları ile yaşama tutundukları ve onları görüp, onlarla konuştuklarını iddia ettikleri görülmüştür (Parkes, 1973, s. 56-58). Dulların yaşadığı yalnızlık duygusuna sadece ölüm değil boşanma sonrası devam eden yeni yaşamda sebep olmaktadır.

1.6.3. Yalnızlık; Yaşlılık ve Emeklilik

“Yaşlılık, fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarda gerileme, sağlığın, üretkenliğin, rol ve statünün, bağımsızlığın, arkadaşların, eş ve yakın ilişkisinin, sosyal yaşantının ve sosyal desteklerin azalması ve kaybı gibi döneme özgü pek çok sorunun ve kayıpların yaşandığı bir dönemdir” (Polat ve Kahraman, 2013, s. 213). Son yıllarda yaşam standartlarının yükselmesi, geriatri (yaşlılık bilim) alanındaki ilerlemeler ve

ölüm oranlarının azalması gibi etkenlerden dolayı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfus artmaktadır (Erol vd., 2016, s. 61). Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, Türkiye’de ki yaşlı nüfus son beş yılda %17 artarak 2017 yılında 6 milyon 895 bin 385 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2013 yılında %7,7 iken, 2017 yılında %8,5’e yükselmiştir. Yaşlı nüfusun %44’ünü erkek nüfus, %56’sını kadın nüfus oluşturmaktadır. Türkiye’de ki yaşlı nüfusun %60,3’ü 65-74 yaş grubunda, %32,2’si 75-84 yaş grubunda ve %7,5’i 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer almaktadır (TUİK, 15 Mart 2018).

“Yalnızlık ve bireyin yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sonuçlarında farklı bulgulara rastlanmaktadır. Subjektif bir deneyim olarak yalnızlığın bireyin kişilik özellikleri, yaşam deneyimleri ve durumsal değişkenlerden kaynaklandığı düşünülerek farklı yaş dönemlerinde farklı yoğunlukta yaşanacağı kabul edilmektedir” (Kaplan, 2011, s. 9). Tüm yaş gruplarında ortaya çıkması muhtemel olan yalnızlığın daha çok yaşlılık dönemine özgü bir problem olduğunu ifade eden çalışmalarda bulunmaktadır. Yaşlılık, yaşanan birçok değişiklik ve kayıpların artması nedeniyle yalnızlık duygusuna zemin hazırlar. Buna karşın, yaşlanma tek başına yaşlı bireylerdeki yalnızlığın gelişiminden sorumlu değildir. Yapılan araştırmalarda, yaşlılık ve yalnızlık arasında doğrudan bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan, birçok yaşlı birey için yalnızlık yaygın ve rahatsız edici bir durum olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki; yalnızlığın, yaşlı bireylerde fiziksel ve zihinsel sağlık problemlerinin oluşmasında etiyolojik rol oynayabileceği, uzun süren yalnızlığın bir bireyin ruhsal olarak iyi olma duygusunu tehlikeye atabileceği ve intihar riskini arttırabileceği öne sürülmektedir (Khorshid vd., 2004, s. 46).

Yaşlılıkta kişi fizyolojik olarak güçsüz olduğundan dolayı diğerine olan ihtiyaç ve bağımlılığı artar. Buna karşın, bu dönemde yaşlının emek verdiği çocuklarının evden ayrılmış olması, eşinin ve arkadaşlarının ölmüş olması, onun için zor bir yalnızlık anlamına gelir (Yaşar, 2007, s. 245). Bu bağlamda, eş ya da arkadaş ölümü, emekli olma, evinden ayrılma, rollerde değişim ya da kayıp, kronik hastalıklar, iyilik halinin olmayışı, duygusal kayıplar, fiziksel sınırlılıklar, ekonomik güçlükler ve başkalarına bağımlı olma algısı gibi unsurlar, yaşlıların yalnızlık yaşamasına neden olan etkenler arasında sayılmaktadır. Bununla birlikte, büyüyen çocukların evlilik ya da görev nedeniyle evden ayrılmaları, hatta şehir değiştirmeleri geride kalan yaşlı

anne ve babayı yalnız bırakmakta, onlara birçok sıkıntı yaşatmakta ve sorunları çözmeye yetersiz bırakmaktadır. Bu durum, yaşlı bireyin kendisini çaresiz, desteksiz, terk edilmiş ve yalnız hissetmesine sebep olmaktadır (Ceyhan, 2005, s. 14). Şunu da belirtmek gerekir ki yaşlı insanların yalnız kalmasının tek sebebi, aileleri tarafından reddedilmeleri değildir. Yapılan araştırmalara göre yaşlı insanlar, çocuklarıyla aynı şehirde, çok yakın, on dakikalık mesafeden daha az uzaklıkta oturmalarına rağmen telefonla görüşmeyi ya da kısa süreli yüz yüze görüşmeyi tercih etmektedirler. Çünkü bu ilişki tarzının daha sağlıklı olduğunu düşünmektedirler. Yaşlı insanlar da genç insanlar gibi özgürlüklerine önem verdikleri için kendilerine ait bir evde yaşamak istemekte ve başkaları tarafından kısıtlanmak istememektedirler (Peplau vd., 1982, s. 329).

Yaşlanma döneminde cinsiyet ve yaş faktörünün de yalnızlık üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Özellikle yaşlılık döneminde kadınlar daha fazla belirsizlik sorunu ile karşı karşıya kalabildikleri için erkeklere oranla daha fazla yalnızlık hissetmektedirler. Benzer şekilde, ileri yaş grubundaki yaşlılar daha genç yaş grubundaki yaşlılara göre daha fazla yalnızlık duygusu hissetmektedirler. Yapılan bir araştırmada 75 yaşından büyük olan yaşlıların, 65-74 yaş grubunda olan yaşlılara oranla daha fazla yalnızlık hissettikleri tespit edilmiştir (Kılavuz, 2005, s. 28).

Yalnızlığın yaşlı bireylerin sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Bu olumsuz etkileri şu şekilde sıralamak mümkündür: Bozulan yaşam kalitesi, kurumsal bakım için artan ihtiyaç, artan kan basıncı, kötü uyku düzeni/kalitesi, stres yanıtının azalması, bilişsel aktivitenin azalması (Çelik vd., 2017, s. 18). Buna karşın yalnızlığın yaşlı bireyler için her zaman olumsuz etkileri olduğu söylenemez. Kimi durumlarda, yalnızlık yaşlı insanlar için bir tür özgürlük anlamına da gelebilir. Yaşlı insanlar yalnız kaldıkları süre zarfında boş zamanlarının bir kısmını, kendi başına etkinlikler yaparak, düşünceye dalarak, kitap yazarak, ibadet ederek yararlı bir şekilde geçirebilirler. Bunun yanında, yaşlılar için yalnız olmak, kontrol duygusunu elinde bulundurmaya anlamına da gelebilmektedir. Yalnızlığı bu şekilde değerlendiren yaşlı bireylerde özgüven artmakta ve yaşamlarının kalan kısmının pozitif bir şekilde geçmesine sebep olabilmektedir (Kılavuz, 2005, s. 30).

Yaşlı bireylerin yalnızlık duygusu yaşamlarının emeklilik ile de yakın ilişkisi bulunmaktadır. Zira “aktif çalışma yaşamının sona ermesi anlamına gelen emeklilik,

bireyin sosyal yaşamdan uzaklaşarak eski sosyal çevre ve ilişkilerinden soyutlanması ve yalnızlaşması sorununu da beraberinde getirmektedir” (Danış, 2009, s. 74). Ayrıca emeklilikle beraber, işe yaramazlık duygusu, statü kaybı, aile bireylerinin evden ayrılmaları ile birlikte daha yoğun hissedilen yalnızlık algısı (Yaşar, 2007, s. 245), emeklilik sonrası gelir düzeyindeki düşüş, makineleşmenin ve hızlı nüfus artışının yol açtığı istihdam sıkıntısı, ortaya çıkan sağlık problemleri, çalışma yaşamından uzaklaşma, hayat pahalılığı vb. nedenlerle yaşlılık döneminde ekonomik sıkıntılar ve yoksullukla daha sık karşılaşılması mümkündür (Danış, 2009, s. 72).

Emeklilik, bazı insanlar için yalnızlığın başlangıcıdır, çünkü iş hayatının sonudur. Bazı insanlar için ise hayatında yeni bir dönemin başlangıcıdır. İşini çok sevenler için, çalışma azminin bitmesi, her gün gördüğü meslektaşlarının yerinin doldurulmamasıdır. Bireyin, artık konuşmalarının ana konusu iş değildir. İş seyahatleri sonlanmış ve eşinin emrindedir. Emeklilik erkek bireyler için ayrı bir anlam ifade etmektedir. Hanımının yıllarca yapmak istediği fakat yapamadıklarına sıra gelmiştir. Emekli olan eş, hanımının ilgilerini fark eder ve yıllarca yapamadıklarını telafi etmeye başlar. Ama buna zaman yetmez artık. Emekli olan eş ölür ve her şeyi yarıda bırakır. Eşi öldüğünde yanında olan arkadaşlarının desteğini de zamanla kaybeder. İnsanların emekli olduktan sonra başka yere taşınmalarının bir takım sıkıntıları olabilir. Genellikle daha küçük bir eve, daha sessiz bir yere, hava kirliliğinin olmadığı daha küçük kırsal bir kasabaya yerleşmeyi arzulamaktadırlar. Sağlık sorunları başladığı için havası daha temiz, iklimi daha ılıman olan bir yerde hayatlarını devam ettirmek istemektedirler. Taşındıktan sonra ise kolay arkadaş edinemezler, ilişkiler yüzeyseldir. Eğer eşlerden biri taşındıktan sonra ölür ise diğeri farklı ve yeni bir mekânda yalnız kalır. Birey, yıllarca yaşadığı evinden, mahallesinden, sokağından koparılmıştır. Hem komşularından, hem alışveriş merkezlerinden hem de ulaşım araçlarından uzaklaşmıştır ve kendisi ile baş başa veya yapayalnız kalmıştır artık (WGPW, 1973, s. 83-84).

Yalnızlık ve yaşlılık ilişkisi yaşlı bireyler için hizmet sunan huzur evleri olgusu üzerinden de ele alınabilir. Bu konuya, önceki sayfalarda, yalnızlığın sonuçları bölümünde değinilmektedir.

1.6.4. Yalnızlık; Biten İlişkiler

Gerçek ölüm ile meydana gelen yalnızlık duygusu ayrılık duygusu ile eş güdümlü varlığını devam ettirir. Ayrılık acısı ile birçok insan sevdiğinden ayrılmaya bağlı olarak yalnızlık duygusuyla karşı karşıya kalır. İşte bu tarz yalnızlığın bir örneği de ilişkilerin sona ermesinde görülmektedir. Tıpkı sevgili olan çiftlerin ayrılmasında olduğu gibi nişanlı veya evli çiftlerin ayrılmasında da bu durumu görmek mümkündür (Yahyaoğlu, 2005, s. 96).

İnsanların yalnızlaşmasında, bir yönüyle iki kişi arasındaki bir ilişkinin sonu olan boşanmanın etkisi yadsınamaz. Toplumdaki yalnız birey sayısının her geçen gün arttığı boşanma istatistiklerine de yansımaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan 2017 yılı evlenme ve boşanma istatistiklerine göre boşanan çiftlerin sayısı 2016 yılında 126 bin 164 iken, 2017 yılında %1,8 artarak 128 bin 411 olmuştur. Açıklanan verilere göre, 2017 yılındaki boşanmaların %38,7'sinin evliliğin ilk 5 yılında, %20,7'sinin ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleştiği görülmektedir (TUİK, 2 Mart 2018).

Özellikle, eşini kaybeden veya boşanan kişiler yalnızlığı daha çok hissetmektedirler. Yeni boşanan çiftlerin bütün negatif duyguları bir yana, yalnızlıkları bir yanadır. Boşanan çiftler, boşanmayı çok isteseler bile, ilk etapta yalnızlıktan çok yakınmaktadırlar (Weiss, 1973, s. 24-25). Boşanmış eşlerin ayrıldıktan sonra, kendilerini çok yalnız hissetmelerinin sebebi, yalnızlığı daha önce yaşamamış olmalarıdır (WGPW, 1973, s. 81). Boşanmış çiftlerden özellikle kadınların arkadaşları azalmaktadır. Çünkü, evli arkadaşları, boşanmış kadınları evlilikleri için bir tehlike olarak gördükleri için onlarla görüşmek istememektedirler (Hunt, 1973, s. 132). Böyle bir durumda boşanan kadınlar yalnızlığa adeta itilmektedir.

Kimi zaman boşanma sonucu, kimi zaman ise bir eşin ölümü ile birlikte yalnız kalan bireyler toplumda “dul” olarak kabul görmekte ve toplumun dullara bakışı ile dulların toplum içindeki konumları önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Peplau, Bikson, Rook ve Goodchilds yaptıkları bir çalışmada, özellikle eşini kaybeden yaşlı erkek dullara, toplumda çok acımlandığını belirtmektedirler. Onlara göre, yaşlı erkek dullar, ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmalarına rağmen, evde yalnız kalmak zorundadırlar. Günümüzde, evli çocuklar evlerinde yaşlıları

istememekte, yaşlılarda bu durumu hissettiklerinden dolayı evlerinde tek başına kalmayı tercih etmektedirler. Kimi yaşlılar ise çocuklarına yük olmamak için, evde yalnız kalmaktadırlar. Yaşlı insanlar, çocuklarının evlerine yakın oturmak istemekte ama aynı evde yaşamak istememektedirler. Çünkü kısıtlanmak istememektedirler. Aslında acınılması gereken sadece yaşlı erkek dullar değildir. Bekâr erkeklerin, boşanmış erkeklerin ya da eşi ölmüş erkeklerin, kadınlara göre daha çok zorluk çektiklerine inanılmaktadır (Peplau vd., 1982, s. 338)

Dul kişi, evli çiftlerle herhangi bir aktiviteye katıldığında, kendini beşinci tekerlek olarak hissetmektedir. Genellikle, kadın ev sahibeleri, eşleri varsa, dul ya da boşanmış kadınları çağırmak istememektedir. Ev sahibinin kıskançlığının altında yatan sebep, dul kadının eşini elinden alma korkusudur (Lopata, 1973, s. 108). Dolayısıyla dullar, arkadaşlarıyla olan ilişkilerini azaltmak zorunda kalmaktadırlar. Madison ve Wisconsin'de yapılan bir araştırmanın bulgularına göre, dulların ya bir iki çocuğu vardır, ya da hiç çocukları yoktur. Dulların, kendilerine ve çocuklarına karşı olumsuz tutumlar sergilediği görülürken, fiziksel sağlık problemlerinin de dulların hayatlarını olumsuz etkilediği ve sosyal aktivitelere katılmadıkları tespit edilmiştir (Lopata vd., 1982, s. 316).

Helena Z. Lopata (1973, s. 104-109) dullar ile ilgili şunları söylemektedir: Dullar kaybettiği eşleri hakkında sürekli konuşmak istemektedirler, onlarla yaşanan hatıralarını anlatmaktadırlar. Sevdiğinin yokluğunu hissetmektedirler, çünkü; duygularını paylaşacağı, sırlarını anlatacağı kişiyi kaybetmişlerdir. Ev yükü çoğalmıştır. Birlikte yapılan tatiller yapılamamakta, gezmelere gidilememektedir. Bireye eşlik edecek kimse yoktur artık. Dullar eşlerini kaybettikten sonra, önceki hayatlarını hatırlatan insanlar onları mutsuz etmektedir. Eski arkadaşlarıyla görüşmemelerinin yanı sıra, gelirlerinde de azalma olmaktadır. Arabaya sahip olamama, ya da arabayı nasıl kullanacağını bilememe, istenilen yere gitmeyi gezmeyi engellemektedir. Dul kadınlar, eşlerini kaybettikten sonra, onları özleyebilmekte, evi bir yük olarak düşünüp, evini değiştirebilmektedir. Farklı bir yere taşınmada ise daha az uyumlu komşularla yaşama riski vardır.

2. BÖLÜM

2.1. PHILIP ROTH'UN *SOKAKTAKİ ADAM* ROMANINDA YALNIZLIK İMGESİ

Bu bölümde, Amerikan edebiyatının ünlü isimlerinden olan Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* romanı üzerinden yalnızlık imgesi ele alınmaktadır. İlk olarak Roth'un hayatı ve eserleri, devamında *Sokaktaki Adam* romanının özetine yer verilmekte, son olarak ise bu romandaki yalnızlık imgesi ele alınmaktadır.

2.1.1. Philip Roth'un Hayatı ve Eserleri

Philip Roth, 19 Mart 1933'te Amerika Birleşik Devletleri'nin New Jersey Eyaleti'ne bağlı Newark şehrinde doğdu. Yahudi ve ikinci nesil Amerikalı bir ailenin çocuğu olan Roth, 1950'de Newark'ın Weequahic Lisesi'nden mezun oldu (wikipedia.org). 1954 yılında ise Bucknell Üniversitesi'nden mezun olan (biography.com, 2 Nisan 2014) Roth'un ilk kitabı, *Goodbye, Columbus* 1959 yılında bir novella formatında yayımlanarak Roth'a Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandı. 1998 yılında ise *Pastoral Amerika* romanıyla Pulitzer Ödülü'ne layık görülen Roth, bu kitabında 1960'lı yılların Amerika'sında orta sınıf bir şehirli ailenin yaşadıklarını konu edindi (dw.com, 23 Mayıs 2018).

Philip Roth'un romanları genel olarak doğup büyüdüğü şehir olan Newark'ta geçmektedir. Philip Roth, otobiyografi karakteri, gerçek ve kurgu arasındaki ayrımı şeklen ve felsefik olarak bulanıklaştıran eserleri ile tanınır. ABD'de kendi jenerasyonunda en çok ödül alan yazarlardan birisidir. Philip Roth'un eserleri iki defa Ulusal Kitap Ödülü ve Ulusal Kitap Eleştirileri Küresi ve üç defa PEN/Faulkner Ödülü'ne layık görüldü. Roth, 1997 yılında yayınladığı *American Pastoral* adlı romanıyla Pulitzer Ödülü kazandı. *American Pastoral* adlı kitabında Roth'un ortaya çıkardığı en ünlü karakterlerden biri olan Nathan Zuckerman yer almaktadır ve bu karakter Roth'un diğer eserlerinde de bulunmaktadır. Philip Roth'un 2000 yılında yayınladığı *İnsan Lekesi* romanı ise 2001 yılında, Birleşik Krallık tarafından verilen WH Smith Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. 2001 yılında Prag'da ilk kez düzenlenen

Franz Kafka Ödülü'nün sahibi yine Philip Roth oldu (Kömürcü, 2018). Philip Roth, 22 Mayıs 2018 tarihinde 85 yaşında hayatını kaybetti. Roth'un ölüm nedeni, kayıtlara kronik kalp yetmezliği olarak geçti.

Kitaplarında, antisemitizm, din, cinsellik gibi konuları ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemindeki atmosferi işleyen Roth, çevresinde "mükemmeliyetçi" karaktere sahip bir kişi olarak ünlenmişti. Aralarında Türkçeleştirilen *Pastoral Amerika*, *Portnoy'un Feryadı*, *Ölen Hayvan*, *İnsan Lekesi* (dw.com, 23 Mayıs 2018) *Sokaktaki Adam* gibi romanların bulunduğu 30'dan fazla esere imza atan Yahudi asıllı Amerikalı yazar Philip Roth'un eserleri şunlardır (wikipedia.org):

The Ghost Writer (1979)

Zuckerman Unbound (1981)

The Anatomy Lesson (1983)

The Prague Orgy (1985)

The Counterlife (1986)

American Pastoral (1997)

I Married a Communist (1998)

The Human Stain (2000)

Exit Ghost (2007)

Novotny's Pain (1980), published by Sylvester & Orphanos

The Facts: A Novelist's Autobiography (1988)

Deception: A Novel (1990)

Patrimony: A True Story (1991)

Operation Shylock: A Confession (1993)

The Plot Against America (2004)

The Breast (1972)

The Professor of Desire (1977)

The Dying Animal (2001)

Everyman (2006)

Indignation (2008)

The Humbling (2009)

Nemesis (2010)

Goodbye, Columbus (1959)

Letting Go (1962)

When She Was Good (1967)

Portnoy's Complaint (1969)

Our Gang (1971)

The Great American Novel (1973)

My Life as a Man (1974)

Sabbath's Theater (1995)

2.1.2. *Sokaktaki Adam* Romanının Özeti

Amerikan edebiyatının ünlü ismi Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* romanı isimsiz bir kahramanın yaşamını konu edinmektedir. *Sokaktaki Adam* (Roth, 2016a) romanı *Everyman* (Roth, 2016b) adlı İngilizce yazılmış romandan Türkçe'ye çevrilmiştir. Roman kahramanının isimsiz olmasının sebebi, tecrübe ettiği yalnızlık deneyimlerinin (hastalık, yaşlılık, boşanma vb.) neredeyse tüm insanların ortak tecrübesi olmasından ileri gelir. Toplumda bireyselliğin artmasıyla birlikte yalnızlık tüm insanların karşılaşılabileceği bir durum olmaya başladı. Erken yaşta ölmeyen her insan, yaşlılığı tecrübe edip fiziksel ve bilişsel eksikliği yaşayabilmektedir. Hastalık da çağımızın en önemli problemlerinden biri olup, her insanın başına gelebilmektedir. Aldatma ve boşanma da modern aile yapısının en önemli problemlerinden olup çoğu insanın başına gelebilmektedir. Tüm bu yaşam deneyimleri, tıpkı romandaki isimsiz kahraman gibi, sıradan her insanın tecrübe edebileceği olaylardır.

Everyman, Ortaçağ'da İngiliz Edebiyatında "Everyman" adlı alegorik tiyatro eserini çağrıştırmaktadır. Everyman aslında bir prototiptir ve sıradan bir insanı simgelemekte ve canlandırmaktadır. Everymanın kelime anlamı Türkçe'de "herkes" veya "sıradan" gibi anlamlara gelmektedir. Allah herkesi görmekte, dolayısıyla sıradan bir insan da bu yolculukta ona göre davranmaktadır. Eserde bir yolculuk ele alınmakta, iyi ameller, arkadaşlık, akrabalık gibi soyut fikirler de canlandırılmaktadır. Oyunda verilen mesaj, iyi amellerin insan oğlunu kurtaracağı ve insanların hayatlarını ona göre pratize etmeleridir. Ölümün kaçınılmazlığı temalı ruhsal yolculuk, ortaçağda Everyman yalnızlığıdır. Ortaçağ'da Everymanın yalnızlığı onu yüceltirken, yirmi birinci yüzyıldaki Everymanın yalnızlığı büyük sorunlar ile boğuşmasına sebep olmaktadır. Philip Roth'un Everyman'ın eserinde, her insanın tecrübe edeceği, ölüme bakış açısı incelenmiş olup, yazar isimsiz kahraman prototipi ile, modern insanın bireyselleşmesi sonucu, sırf kendisini düşünüp, yaptığı hataların bedelini yalnızlıkla ödemesini anlatmaktadır.

Eser, Roth'un hayatından izler taşımaktadır. Roth, bu romanı yazdığında, sırt ağrılarından dolayı bir operasyon geçirir ve her altı ayda bir hastaneye kontrole gitmek zorunda kalır. Bu bakımdan hasta bir insanın psikolojik ruh hali romanda mükemmel bir şekilde yansıtılmaktadır. Roth, romanı yazdığında yetmiş üç yaşındadır ve arkadaşlarının ölümüne tanıklık etmektedir. Özellikle, yakın arkadaşı, Soul Below'un ölümü onu çok etkiler ve onun cenaze töreninden eve döndüğünde, Everyman'i (Sokaktaki Adam) yazmaya karar verir. Everyman Soul Below'un hayatı mı?" diye soranlara; "hayır, onun hayatı değil. Günümüz insanının hastalık ve yalnızlık sorunlarına ışık tutan muazzam bir roman" yanıtını verir. Roth, Everyman'i yazdıktan sonra kendisine gelen sayısız telefonlarda, dostlarının kendisinin sağlık durumunu sorduklarını belirtir. Dostlarının; "senin bu kadar çok hasta olduğunu bilmiyorduk" sözlerine karşı Roth, hasta olduğunu fakat roman kahramanı kadar hasta olmadığını belirtir. (nytimes.com)

Roman, ölen isimsiz bir kahramanın mezarı başındaki defin işlemi ile başlamakta ve geriye dönüş tekniği ile çocukluğundan başlayarak ölümüne kadar yaşadıklarını ele almaktadır. Romanda vurgulanan öğeler yalnızlık, hastalık, yaşlılık, boşanma, emeklilik, aldatma, ihanet, pişmanlık ve en önemlisi de ölümdür.

İsimsiz kahraman, meslek olarak kuyumculuk yapan Yahudi bir babanın iki oğlundan ikincisidir. Ağabeyi Howie ile oldukça iyi anlaşılan isimsiz kahraman, ağabeyi Howie'nin aksine yaşamı boyunca sürekli hastalıklar ile boğuşmaktadır. Çocukken geçirdiği fitik ameliyatı, sonraki yıllardaki karın zarı iltihabından dolayı yaşadığı ameliyat, kalp ameliyatı, böbrek rahatsızlığı, sol şahdamar, sağ şahdamar ve daha pek çok hastalık ve bu hastalıklar sonucu ameliyatlar ve nihayet bir ameliyat sonrası kalp durması ile birlikte gelen ölüm...

Ağabeyi Howie ile çok iyi anlaşılan isimsiz kahraman, yaşlandıktan sonra ağabeyini kıskanmaya başlamakta ve bu kıskançlık yüzünden araya mesafe koymaktadır. Onu kıskanmasının tek sebebi, onun hastalıklarla boğuşmasına karşın ağabeyinin sağlıklı bir yaşam sürdürmesi değildir. Ağabeyi Howie, tek evlilik yapıp, bu evliliğinden dört çocuğu olan, eşi ve çocukları ile mutlu bir yaşam sürdüren bir karakterdir. Aynı zamanda ekonomik anlamda da daha iyi koşullarda yaşamaktadır. Buna karşın, isimsiz kahraman üç evlilik yapmakta ve üçü de boşanma ile sonuçlanmaktadır. Yaşlanmadan önce ağabeyini kıskanmasa da, yaşlandıktan sonra ağabeyi Howie'nin hem sağlıklı olması hem de eşi ve çocukları ile birlikte yaşaması onun kıskanmasına sebep olmaktadır.

İsimsiz kahraman, tıpkı ağabeyi gibi, anne ve babasına bağlı bir kişidir. Bu yüzden ilk evliliğini de onların isteği doğrultusunda Cecilia ile yapar. Bu evliliğinden Randy ve Lonny adında iki erkek çocuğu olur, daha sonra eşi ile yaşadığı şiddetli geçimsizlik sonrası bu evlilik boşanma ile sonuçlanır. Bu boşanmadan dolayı her iki oğlu da babalarından nefret etmeye başlar ve onu bir türlü sevmeyizler. Bu boşanmadan sonra isimsiz kahraman, Phoebe ile ikinci evliliğini yaşar ve bu eşinden Nancy adında bir kızı olur. İsimsiz kahraman, Phoebe ile uzun yıllar mutlu bir yaşam sürdürür, ta ki Phoebe'yi ikinci kez aldatana kadar. İlk kez Phoebe'yi bir sekreteri ile aldatır, eşi bunu görmezden gelir, ikinci sefer ise elli yaşındayken, kendisinden yirmi altı yaş küçük olan Merete adlı bir model ile Phoebe'yi aldatır. Bunun üzerine, Phoebe onu boşar ve isimsiz kahraman Merete ile evlenir. Phoebe ile boşanması sonrası Nancy, isimsiz kahramanın oğullarının yaptığı gibi babasından kopmaz, yaşamının son demlerine kadar onunla görüşmeye devam eder. Üçüncü evliliğini yaptığı Merete ile tamamen cinsel arzuları için evlendiğinden dolayı bu evlilik uzun sürmez ve Merete ile de boşanan isimsiz kahraman, yaşamının kalan kısmını yalnız

geçirir. Romanda isimsiz kahramanın dışında kızı Nancy'nin de boşandığı vurgulanmaktadır.

Babasının kuyumcu dükkânı olmasına karşın, ağabeyi Howie finans sektöründe, isimsiz kahraman ise reklamcılık sektöründe çalışmaktadır. New York'ta bir reklam ajansında çalışan isimsiz kahraman pek çok ödül de alır. Bu sektörden emekli olduktan sonra ve 11 Eylül saldırıları sonrası Amerika'da oluşan korku iklimi ile birlikte, bir emekliler köyüne yerleşen isimsiz kahraman, burada kendisi gibi emekli olan yaşlı ve hastalara resim dersi vermeye başlar. Bu dersleri vermesinin temel sebebi ise içinde bulunduğu yalnızlık duygusundan kurtulmak ve güzel kadınlarla tanışmaktır. Kursa katılanlar da kendisi gibi yaşlı ve hasta oldukları için umduğunu bulamaz. Burada öğrencilerinden birinin çektiği sıkıntılar sonrası aşırı dozda ilaç alarak canına kıyması kursa son vermesine sebep olur. Bu intihar olayı, aynı zamanda romandaki tek intihar olayıdır.

Romanda, hastalık, boşanma, emeklilik, yaşlılık olgularının yanında ölüm olgusu da sık sık işlenmektedir. Esasında bir ölüm ile başlayan roman yine ölüm ile son bulmaktadır. İsimli kahraman, henüz çocukken ilk hastaneye yatışında kendisi ile aynı odada yatan başka bir çocuğun ölümüne tanıklık etmektedir. Bu ölüm, yaşamı boyunca pek çok kez zihninde canlanır ve o çocuğun yerinde olmadığı için ne kadar da şanslı olduğunu düşünür. Ebeveynlerinin ölümü, iş arkadaşlarının ölümü, kendisi gibi emekli olan yaşlıların ölümü gibi pek çok ölüm olayına tanıklık eden isimsiz kahraman, nihayet kendi ölümü öncesinde, mezarlıkta mezar kazıcı ile konuşarak ölüm gerçeğini bir kez daha idrak etmektedir.

Romanda, cinsellik ve buna bağlı olarak aldatma olgularına da yer verilmektedir. İsimli kahramanın, ikinci eşi, Phoebe'yi iki defa aldatmasının sebebi olarak onunla son altı yıl ilişkiye girmemiş olması sunulsa da, üçüncü eşini de (genç ve güzel olmasına rağmen) yaşlandıktan sonra kendisine bakması için tuttuğu özel hemşiresi Maureen ile aldatır. İsimli kahraman yaşlanmasına karşın, bir yandan da sürekli genç ve güzel kadınların peşinde koşmaktadır.

2.1.3. *Sokaktaki Adam* Romanında Yalnızlık İmgesi

Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* romanındaki yalnızlık imgesi çalışmanın ilk bölümünde varılan sonuçlar ekseninde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, ölüm ve yalnızlık, hastalık ve yalnızlık, ilişkilerin sonu ve yalnızlık, emeklilik ve yalnızlık gibi başlıklar altında, romandaki yalnızlık imgesi değerlendirilmektedir. *Sokaktaki Adam* romanında üzerinde durulan önemli bir olgu da yaşlılıktır. Bu açıdan, yaşlılık ve yalnızlık arasında önemli bir ilişki olsa da romanda bu ilişki hastalık ve emeklilik olguları ile birlikte ele alındığından, ayrıca, yaşlılık ve yalnızlık başlığına yer verilmemektedir.

2.1.3.1. Ölüm ve Yalnızlık

Ölüm ve yalnızlık arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Ölüm olgusu, genel olarak yalnızlığın sebebi olarak değerlendirilebilir. Çünkü ölen bireyin ardından bir boşluk oluşmakta ve bu boşluk geride kalanlar açısından yalnızlık duygusuna sebep olmaktadır. Bununla birlikte, kimi durumlarda ölüm yalnızlığın sonucu olarak da gerçekleşebilmektedir. Yalnızlık sonucu gelen ani ve genç yaştaki ölümler ve intihar sonucu gerçekleşen ölümler bu duruma örnek olarak verilebilir.

Sokaktaki Adam romanında vurgulanan ilk yalnızlık imgesi de ölüm ile bağlantılıdır. İsimsiz kahramanın kızı Nancy, babasının cenaze töreninde konuşurken, “Babam, ebeveynlerini severdi ve onların yakınında olmalı. Başka bir yerde olmasını, yalnız kalmasını istemedim” (s. 4)¹ ifadelerini kullanmaktadır. Yazar, Nancy karakterinin ağzından yalnızlık ve ölüm arasında bir bağlantı kurmaktadır. Esasında yazar, yalnızlığı ölüm ile bir arada kullanarak yalnızlığın insan yaşamı için olumsuz anlamını vurgulamak istemektedir. Yalnızlık o kadar olumsuz bir anlama sahip ki insan öldüğünde dahi yalnız kalmamalıdır.

Yaşlanan ve çevresinde yakınları olmayan, bu yüzden yalnızlık yaşayan bireyler sürekli ölümü düşünürler. Romandaki isimsiz kahraman da pek çok kez hastalanmış, uzun süreler hastanede yatmış ve yaşamında çok sayıda ölüme tanık olmuştur. Tüm yaşam deneyimleri, hastanede yalnız kalınca ölüm korkusu yaşamasına sebep olmaktadır. İsimsiz kahraman böyle bir ruh halinden kurtulmak

¹ My father loved his parents and he should be near them. I didn't want him to be somewhere alone.

için hayatında önemli bir yeri olan sevdiklerini yanında bulunca kurtulmaktadır. Karın zarı iltihabından dolayı hastaneye yatırılan isimsiz kahraman sürekli ölümü düşünmektedir. Bu düşüncesinden, ağabeyi Howie'nin yanına gelmesi ile birlikte bir süreliğine kurtulmaktadır. Bu durum, romanda şu şekilde anlatılmaktadır:

“Ameliyatının ikinci günü, ağabeyi Kaliforniya'dan geldi ve gözlerini açtığında, yanı başında onu gördü. Onun varlığı her şeye bedeldi, onun için ağabeyi büyük bir dayanaktı. Soğukkanlı, kendine güvenen, neşeli bir kişiliği vardı. Howie, burada iken ölemem diye düşündü. Howie, onu alnından öpüp, yatağının yanındaki sandalyeye oturdu ve onun elini tutar tutmaz sanki zaman durdu ve çocukluğuna geri döndü. Tekrar küçük bir çocuğu, yanında yatan cömert ağabeyi sayesinde endişeden ve korkudan kurtuluyordu” (s. 39).²

Ölüm olgusu çoğu zaman geride kalanlar açısından yalnızlığa sebep olabilmektedir. Ölen kişi bu dünyadan ayrılmış, geride eşi, çocuğu, kardeşi, annesi, babası ve sevgilisi kalmıştır. Bu geride kalış, çoğu zaman yalnızlık ile sonuçlanabilmektedir. Bazen birey ölüme yaklaşırken, çevresindekiler bu korkunç gerçek ile yüzleşebilmektedir. Geri de kalanlar, “onun” ölümü ile yaşamında oluşacak boşluğu düşünmekte ve çaresizce beklemektedir. Kimi zaman da bu çaresiz durumu dışa, hatta ölüme yaklaşan kişiye dahi, yansıtabilmektedir. Benzer bir durumu kalp ameliyatı öncesi romandaki isimsiz kahramanın üçüncü eşi de yaşamaktadır:

“Şu an, Phoebe'ye hiç benzemeyen üçüncü ve son eşi bu acil durum için tam bir talihsizlikti. Ameliyat sabahı sedyenin yanında gözyaşları içinde ellerini ovuşturup kontrolsüz bir şekilde, “Peki ya ben?” diye bağırırken hiç güven telkin etmiyordu. Genç ve tecrübesizdi. Belki de niyeti farklı bir şey söylemekti ama anladığı kadarıyla, eğer hayatta kalmayı başaramazsa kendisine ne olacağını kastediyordu” (s. 43-44).³

Ölen kişi beraberinde pek çok hatırayı da alıp götürmektedir. Her şeyden öte bir ömür boyunca çevresine gülücükler saçtığı, kızdığı ve daha pek çok duyguyu yansıttığı çehresi artık yoktur. Bu yokluk, geride kalanlar açısından bir yalnızlık

² His brother flew in from California on the second day, and when he opened his eyes and saw him at the side of the bed, a big and gentle presence, unperturbed, confident, jolly, he thought, I cannot die while Howie is here. Howie bent over to kiss his forehead, and then no sooner did he sit down in the bedside chair and take the patient's hand than time stopped, the present disappeared, and he was returned to childhood, a small boy again, preserved from worry and fear by the generous brother who slept in the bed beside his.

³ His wife at this time-his third and his last- bore no resemblance to Phoebe and was nothing short of a hazard in an emergency. She certainly didn't inspire confidence on the morning of the surgery, when she followed beside the gurney weeping and wringing her hands and finally, uncontrollably, cried out, “What about me?”

duygusuna neden olmaktadır. Geride kalanlar, bu durumu defin işlemi esnasında tüm çıplaklığı ile hissederler. Romandaki isimsiz kahraman da babasının defin işlemi sırasında bu duyguları yaşamaktadır:

“Babası sadece o tabutun içinde değil ayrıca o toprağın ağırlığı altında uyuyacaktı ve bir anda sanki tabut yokmuş gibi babasının ağzını gördü, mezara attıkları toprak sanki kendi üstüne atılıyor, ağzını dolduruyor, gözlerini kör ediyor, burun deliklerini tıkıyor ve kulaklarını dolduruyordu. Onlara durmalarını, daha fazla ileri gitmemelerini söylemek istiyordu, babasının yüzünü örtmemelerini ve babasının hayatla olan bağlarını sağlayan o geçitleri tıkamalarını istemiyordu. Doğduğumdan beri bu yüze bakıyorum, bırakın! Babamın yüzünü gömmeyin!” (s. 59-60).⁴

Ölümün geride kalanlara yalnızlık yaşattığı ve geride kalanların yaşamlarını altüst ettiği isimsiz kahraman ile birlikte ameliyat sırası bekleyen başka bir hastanın anlattıklarına da yansımaktadır:

“Yanımdaki adam, elindeki spor sayfasını ona uzatıp, sessizce konuşmaya başladı. Kırklı yaşların sonu ya da ellili yaşların başında olmalıydı. Ama yaşına göre, yüzü solgun, sesi de cılızdı ve kendinden emin değildi. ‘önce annem öldü’ dedi. ‘Altı ay sonra da babam, sekiz ay sonra sahip olduğum tek kız kardeşim öldü, bir yıl sonra yuvam yıkıldı ve eşim sahip olduğum her şeyi aldı.’ Sanki o an birinin yanına yaklaşmış, ‘şimdi sağ kolunu da keseceğiz, bunu kaldırmayacağını düşünüyor musun?’ dediğini duyar gibi oldum. Sağ kolumu kestiler, sonra tekrar geldiler ve ‘şimdi de sol kolunu keseceğiz, onu da kestikten sonra, bir gün gelip ‘artık gitmek ister misin? Bu kadarı yetti mi? Yoksa devam edip bacaklarını kesmeye başlayalım mı?’ dediler. Ve bütün bu süre boyunca düşündüm. Ne zaman, ne zaman gideceğim? Ne zaman hava gazını açıp, başımı fırına sokacağım? Ne zaman, ne zaman bitecek diye düşündüm. Bu acıyla on yıl boyunca yaşadım. Koskoca on yıl... Acılarım sonunda bitti ama bu rezillik başladı” (s. 68-69).⁵

⁴ His father was going to lie not only in the coffin but under the weight of that dirt, and all at once he was his father’s mouth as if there were no coffin, as if the dirt they were throwing into the grave was being deposited straight down on him, filling up his mouth, blinding his eyes, clogging his nostrils, and closing off his ears. He wanted to tell them to stop, to command them to go no further-he did not want them to cover his father’s face and block the passages through which he sucked in life. I’ve been looking at that face since I was born-stop burying my father’s face!

⁵ At one point, the man to his side, having handed him that day’s sports section, quietly began talking to him. He was probably only in his late forties or early fifties, but his skin was pasty and his voice was not strong or assured. “First my mother died,” he said, “six months later my father died, eight months after that my only sister died, a year later my marriage broke down and my wife took everything I had. And that’s when I began to imagine someone coming to me and saying, ‘Now we’re going to cut off your right arm as well. Do you think you can take that?’ And so they cut off my right arm. Then later they come around and they say, ‘Now we’re going to cut off your left arm.’ Then, when that’s done, they come back one day and they say, ‘Do you want to quit now? Is that enough? Or should we go ahead and start in on your legs?’ And all the time I was thinking, When, when do I quit? When do I turn on the gas and put my head in the oven? When is

Bu pasajda, bir yandan sevdiklerinin ölümünden sonra bireyin yaşadığı yalnızlık ve çaresizliğe vurgu yapılırken, diğer yandan da boşanma ile birlikte bu durumun yaşandığı boyut gözler önüne serilmektedir. Ölüm ve boşanma ile birlikte insan yaşamında doğan o derin boşluk; “On yıl boyunca acımla yaşadım”⁶ sözleri ile dile getirilmektedir.

Yalnızlık pek çok olumsuz etkisinin yanında intihara da sebep olabilmektedir. *Sokaktaki Adam* romanında yalnızca bir intihar olayına değinilmektedir. İsimsiz kahramanın resim dersi verdiği yalnız ve hastalıklarından dolayı büyük acılar çeken öğrencisi Millicent Kramer’in intiharı. Kramer’in, hastalık ve yalnızlıktan kaynaklı, içinde bulunduğu çaresizlikten bir çıkış yolu bulamaması sonucu intihar etmesi, yalnızlığın bir sonucu olarak meydana gelen intihar olgusuna örnek olarak verilebilir. Ağır hastalıklarla boğuşan Kramer’e göre, hastalık bağımlı olmaktır, yardıma ihtiyacın olmasıdır, izolasyondur. Tüm bunlarla baş edemeyen Kramer, tek çıkış yolu olarak intiharı görmektedir (s. 92).

Romanda tek intihar olayı olarak Kramer’in intiharına yer verilmiş olsa da yazar, isimsiz kahramanın içinde bulunduğu hastalık ve yalnızlık durumunu anlatırken yaklaşan ölümü ile birlikte, zihninde canlandırdığı yaşamına son verme düşüncesini de aktararak, yalnız bireylerin zaman zaman intihar düşüncesine kapılabileceklerini ima etmektedir. Bunun yanında yazar, bireyin intihar düşüncesini aktarırken, isimsiz kahramanın geride kalanlara karşı duygusal bağlılığını kızı Nancy’ye karşı düşüncelerini dile getirerek aktarmaktadır. Ayrıca, intihar düşüncesine kapılan ve yapayalnız olan isimsiz kahramanın sevdiklerine olan özlemi de yansıtılmaktadır:

“Fakat insan nasıl olur da gönüllü olarak, sonsuz hiçliği kendi varlığına tercih eder? Bunu nasıl yapabilirdi? Sessizce hoşça kal deyip, hayata veda edebilir miydi? Millicent Kramer gibi her şeyi bitirebilir miydi? Kramer’de onun yaşlarındaydı. Neden olmasın? Eğer onun gibi dertleriniz varsa birkaç yıl önce ya da sonra ölmenizin ne önemi var? Onun yaşamı terk etmesini kim sorgulayabilir ki? Ben de, ben de yapmalıyım diye düşündü. Altı stentim benden korkusuzca her şeye hoşçakal deyip, yaşamımı sonlandırmamı istiyor. Fakat Nancy’yi bırakmak – bunu yapamam! Okula giderken başına bir şeyler gelebilir. Kan bağından ziyade, kızı babasının koruması olmadan hayatta tek başına kalacak. Ve sonsuza

enough enough? That was how I lived with my grief for ten years. It took ten years. And now the grief is finally over and this shit start sup.”

⁶ I lived with my grief for ten years.

dek Nancy'nin sabah telefonlarından mahrum kalacak. Kendini, Elizabeth'in ana kavşağından diğer yönler giden bütün yollardan koşuyormuş gibi hissetti –başarısız baba, kıskanç kardeş, iki yüzlü koca, beceriksiz evlat- ve ailesinin kuyumcu dükkanından sadece birkaç blok ileride, ne kadar arkalarından gitse de ulaşamadığı akrabaları için feryat etti. “Anneciğim, Babacığım, Howie, Phoebe, Nancy, Randy, Lonny – keşke nasıl yapacağımı bilebilseydim! Beni duymuyor musunuz? İşte gidiyorum! Her şey bitti ve hepinizi arkamda bırakarak gidiyorum!” Onun uzaklaştığı gibi ondan hızla uzaklaşanlar sadece başlarını çevirip oldukça anlamlı bir şekilde “artık çok geç!” diye bağırdılar” (s. 164-165).⁷

Yalnız olan bireyler yaşamlarının son demlerinde artık iyice hayattan kopar ve yalnızca ölümü düşünürler. Çünkü devam eden hayatta çevrelerinde hiç kimseleri yoktur, herkes hayatına devam etmektedir ve onları düşünen hiç kimse yoktur. İsimsiz kahraman da etrafında hiç kimsenin olmadığı ve artık ölüme iyice yaklaştığı bir gün anne ve babasının mezarını ziyaret eder. Bu ziyaret sırasında kendisini anne ve babasının mezarı başında, sadece kemikleri ile baş başa olduğu bir ortamda, güvende hisseder ve yalnızlığını kısa bir süre için de olsa unuttur. Yazar, ölüme yaklaşan yapayalnız bireylerin içinde buldukları bu ruh halini isimsiz kahramanın hikayesi üzerinden şu şekilde tasvir etmektedir:

“Onlar sadece kemiklerdi, bir kutudaki kemikler. Ama onların kemikleri kendi kemikleriydi ve onlara olabildiğince yakınlaştı. Sanki bu yakınlık, onu onlara yakınlaştıracak, gelecekteki yalnızlığını hafifletecek ve onu kaybettiği her şeye yeniden bağlayacaktı. Bir buçuk saat boyunca, bu kemikler onun için en önemli meseleydi. Çürümekte olan bakımsız kabristanda, anlamlı olan tek şey kemiklerdi. Kemiklerin yanı başındaydı, onlardan ayrılamıyordu, onlarla konuşamıyor, ama onları dinleyebiliyordu. Onun için, bu çıplak kemikler, etle örtülmüş, kendi kemiklerinden daha anlamlıydı. Vücuttaki et çürür, yok olur, fakat kemikler zamana direnir. Tanrının bir kurmacadan ibaret olduğunu düşünen, ahirete yatırım yapmayan, hayatın sadece bu dünyadan ibaret olduğunu düşünen biri için kemikler

⁷ But how does one voluntarily choose to leave our fullness for that endless nothing? How would he do it? Could he lie there calmly saying goodbye? Had he Millicent Kramer's strength to eradicate everything? She was his age. Why not? In a bind like hers, what's a few years more or less? Who would dare to challenge her with leaving life precipitously? I must, I must, he thought, my six stents tell me I must one day soon fearlessly say goodbye. But leaving Nancy –I can't do it! The things that could happen to her on the way to school! His daughter left behind with no more of him for protection than their biological bond! And he bereft for eternity of her morning phone calls! He saw himself racing in every direction at once through downtown Elizabeth's main intersection- the unsuccessful father, the envious brother, the duplicitous husband, the helpless son –and only blocks from his family's jewelry store crying out for kin on whom he could not gain no matter how hard he pursued them. “Momma, Poppa, Howie, Phoebe, Nancy, Randy, Lonny- if only I'd known how to do it! Can't you hear me? I'm leaving! It's over and I'm leaving you all behind!” And those vanishing as fast from him as he from them turned just their heads to cry out in turn, and all too meaningfully, “Too late!”

tek teselliydi. Phoebe ile ilk tanıştıklarında, onun söylediği gibi, yaşamdaki en derin zevkleri şimdi kabristanda hissettiğini söylemek çok da abartılı değildi. Tatmin olunabilecek tek yer mezarlıktı” (s. 170-171).⁸

Roman, isimsiz bir kahramanın hayatı üzerinden pek çok olguyu gözler önüne serse de özellikle ölüm olgusunun romanın ana temasını oluşturduğu söylenebilir. Yalnızlık imgesi bağlamında düşünüldüğünde de, yalnızlık imgesinin en çok ölüm olgusu ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Romanda, ölüm olgusu hem yalnızlığın sebebi, hem de sonucu olarak ele alınmaktadır.

2.1.3.2. Hastalık ve Yalnızlık

Yapılan araştırmalarda hasta olan bireylerin sağlıklı bireylere oranla kendilerini daha yalnız hissettikleri tespit edilmiştir. Çünkü hasta olan bireylerin daha az sosyal etkinliklere katılması, arkadaşlık ilişkilerinin azalması ve buna bağlı olarak can sıkıntılarının artması daha yoğun yalnızlık duygusu yaşamalarına sebep olmaktadır. Hastalık da tıpkı ölüm gibi yalnızlığın sebepleri arasında sayılabilir. Genel anlamda yalnızlığın sebebi olan hastalık, kimi durumlarda da yalnızlığın sonucu olarak ortaya çıkabilir.

Sokaktaki Adam romanında da hastalık ve yalnızlık arasındaki ilişkiye vurgu yapılmaktadır. Romanın hemen başında, isimsiz kahramanın ağabeyi Howie, kardeşinin cenaze töreninde konuşurken, “Son yıllarında... Sağlık sorunları vardı ve ayrıca yalnızdı; yalnızlık da diğerleri gibi önemli bir sorundur” (s. 5)⁹ ifadelerini kullanmaktadır. Burada hem yalnızlık ve yaşlılık arasındaki ilişkiye değinilmekte,

⁸ They were just bones, bones in a box, but their bones were his bones, and he stood as close to the bones as he could, as though the proximity might link him up with them and mitigate the isolation born of losing his future and reconnect him with all that had gone. For the next hour and a half, those bones were the things that mattered most. They were all that mattered, despite the impingement of the neglected cemetery’s environment of decay. Once he was with those bones he could not leave them, couldn’t not talk to them, couldn’t but listen to them when they spoke. Between him and those bones there was a great deal going on, far more than now transpired between him and those still clad in their flesh. The flesh melts away but the bones endure. The bones were the only solace there was to one who put no stock in an afterlife and knew without a doubt that God was a fiction and this was the only life he’d have. As young Phoebe might have put it back when they first met, it was not going too far to say that his deepest pleasure now was at the cemetery. Here alone contentment was attainable.

⁹ “His last few years,” he said, gazing toward the grave, “he had health problems, and there was also loneliness no less a problem.

hem de yalnızlığın fiziksel bir takım sağlık sorunlarından herhangi bir farkının olmadığı vurgulamaktadır.

Hastalık ve yalnızlık arasındaki ilişki özellikle hastanede yatan hastaların deneyimlerinde daha yoğun görülebilmektedir. Herhangi bir hastalıktan dolayı hastaneye yatan bireyler, zamanla hasta rolüne alışmak zorundadırlar. Hasta rolü, hastaya bir sınır çizmekte ve bu sınır da beraberinde bir takım sorunlar getirmektedir. Bu sorunların başında da kuşkusuz yalnızlık gelmektedir. Özellikle uzun süre hastanede yatan bireyler, yanlarında sürekli yakınlarını görmedikleri zaman bu yalnızlık duygusu yoğun bir şekilde hissedilmektedir.

İlk hastane deneyimini 1942 yılında henüz çocuk iken yaşayan isimsiz kahraman, hastanede ki bir geceyi, ölmek üzere olan başka bir çocuk ile yalnız geçirmektedir. Yazar bu durumu anlatırken, hem hastanede yaşadığı yalnızlığa vurgu yapmakta, hem de isimsiz kahramanın içinde bulunduğu psikolojik durumu ele almaktadır. Ayrıca, yazar bu durumu anlatırken, yalnızlık ve hastane koşulları arasındaki duruma paralel bir anlatım sergilemektedir. Ameliyattan önceki geceye dair yazar şunları söylemektedir:

“Herkes gittikten sonra, bitişik yataktaki çocukla yalnız kalmışlardı. Yanıbaşındaki masaya uzanıp, annesinin bıraktığı kitaplardan *The Swiss Family Robinson*’u okumaya başladı. Sonra *Defne Adası*’nı denedi. Daha sonra da *Kim*’i. Örtünün altında fitiğe dokunmak için elini gezdirdi. Şişlik gitmişti. Geçmiş tecrübelerinden, şişliğin geçici olarak kaybolduğu günleri biliyordu. Fakat bu sefer, şişliğin tamamıyla indiğine ve ameliyatın gerek kalmadığına emindi. Hemşire ateşini ölçmeye geldiğinde, ona, fitiğin tamamıyla kaybolduğunu ve ailesinin onu alması için haberdar edilmesi gerektiğini nasıl söyleyeceğini bilemedi. Hemşire, bakışlarıyla söylediklerini onaylayarak kitapların isimlerine göz attı, lavaboya gitmek için yataktan kalkabileceğini, ya da ışıkları söndürmek için geri gelene kadar kitap okuyup keyfine bakabileceğini söyledi” (s. 24-25).¹⁰

¹⁰ Then they were gone and he was alone with the boy in the next bed. He reached over to his bedside table, where his mother had piled his books, and began to read *The Swiss Family Robinson*. Then he tried *Treasure Island*. Then *Kim*. Then he put his hand under the covers to look for the hernia. The swelling was gone. He knew from past experience that there were days when the swelling would temporarily subside, but this time he was sure that it had subsided for good and that he no longer needed an operation. When a nurse came by to take his temperature, he didn’t know how to tell her that the hernia had disappeared and that his parents should be called to come take him home. She looked approvingly at the titles of the books he’d brought and told him that he was free to get out of bed to use the bathroom but that otherwise he should make himself comfortable reading until she returned to put out the lights.

Ameliyat öncesindeki gece yalnızlık duygusu ile baş başa kalan isimsiz kahraman, sonraki gün ameliyata girerken aynı duyguları daha yoğun bir şekilde yaşamaya devam eder. Yazar, isimsiz kahramanın ameliyat öncesi, yakınlarından ayrıldıktan sonra, yaşadığı yalnızlık psikolojisini şu sözler ile dile getirmektedir:

“Ameliyata giderken, annesine sadece asansöre kadar sedyenin yanında yürütmesine izin verilmişti. Hastabakıcılar, sedyeyi asansöre itti ve asansör kapısı, çirkin bir koridora açılarak ameliyathane yolu tutuldu. Ameliyathanede, Doktor Smith eldiven, maske ve önlüğüyle oldukça değişmişti. Hatta o Doktor Smith bile olmayabilirdi. O tamamen başka biri olabilirdi. Zavallı göçmen Smulowitz’in oğlu olmayabilirdi. Babasının bile tanımadığı, hiç kimsenin tanımadığı ameliyathaneye elinde bıçakla giren herhangi biri olabilirdi. O korkunç anda, sanki boğacaklarmış gibi eter maskesini yüzüne geçirdiklerinde, cerrahın, ya da her kimdiyse, “şimdi seni bir kıza dönüştürecekmiş dedimine yemin edilebilirdi” (s. 28-29).¹¹

Hastanede bir süre yatan hasta birey “hasta rolü”ne alışmak zorundadır. Bu role alışan bireyin zaman zaman yalnızlık ile yüzleşmesi kaçınılmazdır. İsimsiz kahraman da bir ameliyat sonrası hastanede otuz gün kalmıştır ve bu süre zarfında hastalığın tekin doğasıyla meydana gelen derin yalnızlık duygusuna kapılmıştır. Bu duygudan kurtulmak için yanında birilerinin olması en büyük arzudur. Romanda, bu durum şu şekilde ele alınmaktadır:

“Hastanede otuz gün kaldı. Hemşireler genellikle onunla ilgilenirken sohbet eden, İrlanda aksanlı, anlayışlı, insafli ve çalışkan genç kadınlardı. Phoebe her akşam işten çıkınca akşam yemeği için yanına geliyordu; Phoebe’siz, hastalıkla nasıl mücadele edeceğini düşünemiyordu bile. Onun gitmesine izin vermemesi için ağabeyinin kendisini uyarmasına gerek yoktu; o daha önce, asla, yanında birisini tutma konusunda bu kadar kararlı olmamıştı” (s. 40-41).¹²

¹¹ His mother was allowed to walk alongside the gurney only as far as the elevator that was to take him to the operating room. There the orderlies pushed him into the elevator, and it descended until it opened onto a shockingly ugly corridor that led to an operating room where Dr. Smith was wearing a surgical gown and a white mask that changed everything about him—he might not even have been Dr. Smith. He could have been someone else entirely, someone who had not grown up the son of poor immigrants named Smulowitz, someone nobody knew, someone who had just wandered into the operating room and picked up a knife. In that moment of terror when they lowered the ether mask over his face as though to smother him, he could have sworn that the surgeon, whoever he was, had whispered, “Now I’m going to turn you into a girl.”

¹² He was in the hospital for thirty days. The nurses were mostly agreeable, conscientious young women with Irish accents who seemed always to have time to chat a little when they looked in on him. Phoebe came directly from work to have dinner in his room every night; he couldn’t imagine what being needy and infirm like this and facing the uncanny nature of illness would have been like without her. His brother needn’t have warned him not to let her go; he was never more determined to keep anyone.

Hastanede yatan hastaların sıklıkla muhatap oldukları kişiler genelde hemşireler olur. Özellikle yakınlarından uzak, yalnız bir ruh haline sahip erkek hastaların yalnızlıklarını hemşireler ile gidermeye çalışmaları çoğu zaman hemşirelere duygusal olarak bağlanmalarına sebep olmaktadır. Bu açıdan hastaların hemşirelere âşık olması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Romandaki isimsiz kahraman da üçüncü kez evlenmesine ve eşi de kendisinden yirmi altı yaş küçük ve oldukça güzel olmasına rağmen, kendisine gösterdiği özel ilgiden dolayı, hemşiresi Maureen Mrazek'e âşık olur:

“Hemşiresine âşık olan ilk hasta o değildi. Maureen'e âşık olan ilk hasta da o değildi. Maureen'in yaşama gücünün yardımıyla iyileşen hastalar olmuştu yıllarca. Kiminin sağlık durumu ondan daha kötü, kiminin ki ise onunki gibiydi. Hastalara umut olmak ona verilmiş bir yetenektir. O kadar umut vaat ediyordu ki, hastalar dünyaya gözlerini kapamak yerine, onu görmek uğruna gözlerini daha fazla açıp iyileşiyorlardı” (s. 50).¹³

Hastanede yatan ve özellikle bir ameliyat için yatmakta olan hastalar, ameliyat olacakları sırada kendilerini teselli edecek bir yakınlarının yanlarında olmasını isterler. Şayet yanlarında bir yakınları yoksa ve ameliyatı tek başına yaşayacaklarsa bu durum içinde buldukları yalnızlık duygusunu iyice arttırır. Romandaki isimsiz kahraman da sol şahdamar ameliyatı esnasında yalnızdır ve bu yalnızlık duygusu şu şekilde anlatılmaktadır:

“Böylesine riskli bir ameliyatta yalnız olmamak iyi olurdu, fakat Nancy'den yardım isteyemezdi. O eşi olmadan hem çalışıp, hem de çocuklarına bakmak zorundaydı. O günlerde etrafında yardım isteyebileceği hiç kimse yoktu. Ağabeyine de ameliyat olduğunu söyleyip, yoğun iş programını bozup onu endişelendirmek istemiyordu” (s. 67).¹⁴

Bireylerin özellikle yaşlandıktan sonra sık sık hastalanmaları ve defalarca ameliyat olmak için hastaneye yatmaları ve bu süreçlerde yanlarında yakınlarının bulunmaması, yaşadıkları yalnızlığı diğer pek çok faktöre oranla daha fazla

¹³ He was not the first patient to fall in love with his nurse. He was not even the first patient to fall in love with Maureen. She'd had several affairs over the years, a few of them with men rather worse off than he was, who, like him, made a full recovery with the help of Maureen's vitality. Her gift was to make the ill hopeful, so hopeful that instead of closing their eyes to blot out the world, they opened them wide to behold her vibrant presence, and were rejuvenated.

¹⁴ It would have been a help not to have to face this delicate an operation alone, but Nancy was swamped by her job and the demands of caring for the children without a mate, and at that time there was no one else in his life whom he could ask for assistance. Nor did he want to disrupt his brother's hectic Schedule to tell him about the surgery and cause him to be concerned

etkilemektedir. Nitekim bu durum, isimsiz kahramanın da karşılaştığı bir durumdur ve romanda bu durum şu sözler ile dile getirilmektedir:

“Hastalık ve hastanede yatış süreci, onu, emekliliğinin ilk yılına göre daha yalnız, daha tedirgin bir hale getirmişti. O çok değer verdiği huzur ve sessizlik, kendisinin ürettiği hücre hapsine dönüşüyordu ve sona yaklaştığı hissinden kurtulamıyordu” (s. 79).¹⁵

İsimsiz kahraman yaşamının artık son demlerinde, geçirdiği sayısız ameliyatlardan sonuncusuna hazırlanırken bu sefer yapayalnızdır. Boşandığı eşleri Cecilia, Phoebe, Merete, ilk eşinden olan oğulları Randy ve Lonny, ikinci eşinden olan kızı Nancy, ağabeyi Howie, özel hemşiresi Maureen ve diğerleri. Yaşamında iyi kötü, yeri olan hiç kimse yoktur yanında ve ameliyata girerken derin yalnızlık hissine kapılmaktadır. Yazar, bu durumu şu cümleler ile aktarmaktadır: “... Ya da her hastaneye yatışında, çocukluğuna geri dönmesi, ameliyatları devam ettikçe onun için hastaneye gelenlerin sayısının azalması ve başta etrafında olan bir ordunun, gittikçe azalıp sıfıra düşmesini fark etmesi miydi? Yoksa, kısaca yaklaşan acizliğini önceden hissetmesi miydi?” (s. 162).¹⁶

Ağır hastalığı olan bireyler genelde çok acı çekerler ve hayatta olup biten hiçbir şeyden haz almazlar. Acı her şeyi bastırır ve insanı egemenliği altına alır. Romanda, isimsiz kahramandan özel ders alan ve ağır bir hastalığa yakalanan Millicent Kramer de çok büyük acı çekmekte ve bu acılarından birkaç saatliğine kurtulmak için çok ağır etkisi olan ilaçlar kullanmaktadır. Kramer, hastalıktan dolayı çektiği acıyı tarif ederken şunları söylemektedir: “Gerçek şu ki; acı sizi çok yalnız kılıyor” (s. 91).¹⁷ Yazarın Kramer’in ağzından aktardığı bu ifadeler, esasında hastalıklar ile birlikte insanın yaşadığı acının yalnızlık duygusu ile ilişkisini yansıtmaktadır.

Romanda, ölüm olgusu ile birlikte üzerinde en fazla durulan olgulardan birisi de hastalıktır. Yalnızlık imgesi bağlamında da ölümden sonra en sık vurgu hastalık

¹⁵ All these procedures and hospitalizations had made him a decidedly lonelier, less confident man that he'd been during the first year of retirement. Even his cherished peace and quiet seemed to have been turned into a self-generated form of solitary confinement, and he was hounded by the sense that he was headed for the end.

¹⁶ ... Or was it the realization that with each hospital stay, going back to childhood and proceeding on up to his imminent surgery, the number of presences at his bedside diminished and the army he'd begun with had dwindled to none? Or was it simply the foreboding of helplessness to come?

¹⁷ It's just that pain makes you so alone.

olgusuna yapılmaktadır. Romanda, hastalık olgusu yalnızlığın sebebi olarak ele alınmaktadır.

2.1.3.3. Biten İlişkiler ve Yalnızlık

İnsanlar arasında süregelen bir takım ilişkilerin sona ermesi ile birlikte yalnızlık duygusu ortaya çıkabilmektedir. Bunun bir örneği de evlilik kurumu ile bir arada bulunan bireylerin bu ilişkilerine son verip boşanmaları durumunda ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda, boşanma olgusu ve yalnızlık arasında da ilişki bulunmaktadır. Modern toplumların önemli sorunlarından birisi haline gelen boşanma olgusu özellikle aile fertlerinin yalnızlık duygusu yaşamasının temel sebepleri arasında sayılabilir. Boşanma ile birlikte dul kalan eşlerin toplumdaki konumları da beraberinde yeni problemler getirmektedir.

Sokaktaki Adam romanında, üçüncü yalnızlık imgesi, bir çeşit ilişkilerin sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan boşanma ile birlikte ele alınmaktadır. Yazar, isimsiz kahramanın hayatını anlatırken, “On yıl önceki son boşanmasından bu yana tek başına kalmaya, kendi ihtiyaçlarını karşılamaya alışmasına rağmen, ameliyattan önceki gece yatağında, anestezi odasında kendisini bekleyen her bir kadını hatırlamaya çalıştı; hatta baypas ameliyatında, yanında bulunan eşlerinden en beceriksizi olan son eşini bile” (s. 15)¹⁸ ifadelerini kullanmaktadır. Yaşamı boyunca üç evlilik yapan ve her üç evliliği de boşanma ile sonuçlanan isimsiz kahraman artık bu konuda tecrübelidir ve boşanma sonucu meydana gelen yalnızlık duygusu ile başa çıkabilmektedir.

Boşanma olgusu, doğurduğu sonuçlar itibariyle sadece eşleri ilgilendiren bir durum değildir. Eğer boşanan eşlerin çocukları varsa bu durum onların yaşamı üzerinde de olumsuz etkiler bırakmaktadır. Romanda, isimsiz kahramanın ikinci eşi Phoebe'den boşandıktan sonra kızları Nacy'nin yaşadığı yalnızlık duygusu ve içinde bulunduğu psikolojik ruh hali şu şekilde tasvir edilmektedir:

¹⁸ Though he had grown accustomed to being on his own and fending for himself since his last divorce ten years back, in his bed the night before the surgery he worked at remembering as exactly as he could each of the women who had been there waiting for him to rise out of the anesthetic in the recovery room.

“Nancy’nin, babasının hastanedeki yatağına oturup, ona sarılıp ağlamasının bir çok nedeni vardı. On üç yaşında babası tarafından terk edilmesi de bu sebeplerden biriydi. Sahile, babasına yardımcı olmaya gelmişti. Soğukkanlı ve duyarlı kızının yapabileceği tek şey, boşanmadan kaynaklanan zorlukları yaşamak ve ömrü boyunca, anne babasının barışma umudunu itiraf etmekte” (s. 78).¹⁹

Yaşamı boyunca üç evlilik yapan isimsiz kahramanın her üç evliliği de boşanma ile sonuçlanır. İlk evliliğinden iki erkek çocuğu olur ve bu çocuklar, anneleri ve kendilerini terk ettiği için babalarından bir ömür boyu nefret ederler. Bu nefretin altında ise derin yalnızlık hissi yatar. İsimsiz kahraman şunları söylemektedir: “Kendine, her şey farklı olur muydu diye sordu. Eğer farklı olsaydım ve farklı davransaydım, şimdikinden daha mı az yalnız olurum? Tabi ki daha az yalnız olurum. Fakat bunu ben yaptım. Yetmiş bir yaşındayım. Bu adam benim eserim” (s. 97).²⁰

Romanda, boşanma olgusu ile birlikte meydana gelen ilişkilerin sona ermesi, hem eşler üzerinden hem de ailenin diğer fertleri olan çocuklar üzerinden aktarılmaktadır. Bu açıdan, aile içi ilişkilerin sona ermesi ve yalnızlık arasındaki ilişki dikkat çekici detaylardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Romanın üzerinde durduğu önemli temalardan biri boşanmadır. İsimsiz kahramanın üç evliliği de boşanma ile sonuçlanmıştır. İsimsiz kahraman, ilk evliliğini Cecilia ile yapmıştır. İlk eşi ile yaşadığı şiddetli geçimsizlik sonrası bu evlilik boşanma ile sonuçlanmıştır. Bu boşanmadan sonra isimsiz kahraman, Phoebe ile ikinci evliliğini yaşamış ve Phoebe’yi aldatması üzerine, Phoebe onu boşamış ve isimsiz kahraman üçüncü kez Merete adlı bir model ile evlenmiştir. Merete ile de boşanan isimsiz kahraman yaşamının kalan kısmını yalnız geçirmiştir. Romandaki boşanma olgusu sadece isimsiz kahraman üzerinden ele alınmamaktadır. İsimsiz kahramanın kızı Nancy’de eşinden boşanmış ve küçük çocuğu ile yalnız yaşamaktadır. Romandaki boşanma olgusu ele alınırken Nancy’nin durumuna da

¹⁹ When she sat on his hospital bed and wept in his arms it was for many reasons, not least for his having left her when she was thirteen. She’d come to the shore to assist him and all his cool-headed and sensible daughter could do was relive the difficulties that had resulted from the divorce and confess to the undying fantasy of a parental reconciliation that she had spent more than half of her life hoping for.

²⁰ Would everything be different, he asked himself, if I’d been different and done things differently? Would it all be less lonely than it is now? Of course it would! But this is what I did! I am seventy-one. This is the man I have made.

özellikle vurgu yapılmaktadır. Eşlerinden boşanan ve yalnız yaşayan baba ile eşinden boşanan ve kızı ile yaşayan Nancy'nin –iki “dul”un- yaşamlarında doğan o derin boşluk, iki kahramanın birbirlerine destek olması ile aşılmaya çalışılmaktadır.

İsimsiz kahramanın çocukluğu anlatılırken dürüst ve güvenilir bir portre çizilmektedir. Babasının kuyumcu dükkânında altın ve mücevherler karşısında takındığı tavır özellikle vurgulanmaktadır. Fakat isimsiz kahramanın yaşı ilerledikçe dürüstlükten taviz vermeye başladığı görülmektedir. Eşlerini aldatan, onlara yalan söyleyen isimsiz kahraman, çocuklarını da yalnız bırakmaktadır. Özellikle ikinci eşi Phoebe'ye karşı dürüst davranmaması, onu aldatması ve üstüne ona yalan söylemesi boşanma ile sonuçlanmaktadır. Bu boşanma, aynı zamanda isimsiz kahramanın yaşadığı pişmanlıklardan birini de oluşturmaktadır. Yaşlanan isimsiz kahraman, geriye dönüp baktığında boşanma ile sonuçlanan üç evliliği arasında en çok Phoebe ile olan evliliğine özlem duymakta ve Phoebe'ye karşı dürüst davranmadığı için pişmanlık duygusuna kapılmaktadır. İlk eşinden boşanmasından sonra çocuklarından uzaklaşması da yaşadığı pişmanlıklar arasındadır.

İsimsiz kahramanın boşanmalarının arkasında yatan temel etkenlerden biri de cinselliktir. Romanda sıklıkla vurgu yapılan cinsellik olgusu, isimsiz kahramanın boşanma sonucu yaşadığı yalnızlık olgusu ile yakından ilintilidir. Romandaki cinsellik olgusu gayr-ı meşru ilişkiler bağlamında, aldatma ve ihanet olguları ile birlikte ele alınmaktadır. Bu şekilde meydana gelen ilişkilerin doğal sonucu yalnızlık olmaktadır.

2.1.3.4.Emeklilik ve Yalnızlık

Emeklilik olgusunun, yaşlılık olgusu ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü yoğun çalışma hayatından sonra emekli olan bireyler artık yaş itibari ile de yaşlı sınıftadırlar. Çalışmanın ilk bölümünde, emeklilik ve yalnızlık ilişkisi, yaşlılık ve yalnızlık başlığı altına ele alınırken, burada romandaki olay dizgisi göz önünde bulundurularak emeklilik ve yalnızlık imgesi başlığı tercih edilmektedir. Emeklilik ve yalnızlık arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, genelde emekliliğin yalnızlığa sebep olması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Nitekim *Sokaktaki Adam* romanında da emeklilik ve yalnızlık ilişkisi vurgulanmaktadır. Yaşlanan ve emekliliğe ayrılan bireyler, eşlerini de kaybedince yalnızlık ile daha fazla karşılaşabilmektedirler. Yaşlanan ve emekli olan bireyler bunu bir fırsata da dönüştürebilmektedirler. Romandaki isimsiz kahramanın babası da emekli olduktan sonra, eşini kaybedince yalnızlığını fırsata dönüştürüp kendisini ibadete adar: “Babası hayatının son on yılında dindar biri olmuştu. Emekli olduktan ve eşini kaybettikten sonra günde en az bir defa sinagoga gidiyordu” (s. 51)²¹

Emekli olan bireyler çoğu zaman yalnız yaşamak durumunda kalırlar. Bu yalnızlık durumu farklı arayışlara girmelerine sebep olur. Kendilerine bakacak ve kendileri ile ilgilenecek kimsesi olmayan yaşlı bireyler, huzurevlerinde akranları ile birlikte yaşayarak hayata tutunmaya çalışırlar. *Sokaktaki Adam* romanında ise bu tarz insanlar emekliler köyünde bir araya gelmektedir. İsimli kahraman da son boşanmasından sonra emekliler köyüne yerleşir ve burada kendisi gibi emekli olup çeşitli hastalıklarla boğuşan yaşlı ve kimsesiz insanlarla yaşamaya başlar. Yalnızlık duygusundan kurtulmak için ise özel resim dersleri vermeye başlayan isimsiz kahraman, tıpkı kendisi gibi yalnız olan ve pek çok hastalığı bulunan yaşlılara resim dersi verir. Kendisinin resim dersi vermesi ve diğer yaşlıların bu dersi almasının sebebi ise yalnızlık duygusundan kurtulmaktır. Romanda, bu durum şu şekilde anlatılmaktadır: “Her sınıfta yaklaşık olarak on öğrenci vardı ve onun aydınlık resim stüdyosunda buluşmayı seviyorlardı. Sınıfın büyük çoğunluğu resim yapmayı öğrenme bahanesiyle geliyordu ve çoğunun derste bulunma sebebi onunla aynıydı: Diğer insanlarla tatminkâr bir ilişki kurmak” (s. 79-80).²² Yaşlandıktan sonra ne yazık ki eskisi gibi uzun soluklu ilişkiler, kadim dostluklar yaşanmıyor.

Üç evlilik yapıp boşanan isimsiz kahramanın kadınlara karşı bir zaafı vardır. Emekliler köyünde resim kursu açmasının sebebi de güzel kadınlarla tanışmaktır. Fakat kursa gelenler genelde kendisi gibi yaşlı ve hasta kadınlar olduğu için aradığını bir türlü bulamamakta ve içinde bulunduğu yalnızlık duygusundan kurtulamamaktadır. Hatta içinde bulunduğu yalnızlık duygusu daha da artmaktadır:

²¹ His father had become religious in the last ten years of his life and, after having retired and having lost his wife, had taken to going to the synagogue at least once a day.

²² There were about ten students in each class, and they loved meeting in his bright studio room. By and large, learning to paint was a pretext for their being there, and most of them were taking the class for the same reason he was giving it: to find satisfying contact with other people.

“Resim kursu açmasının en önemli nedenlerinden biri, ilgi duyabileceği bir kadının geleceğini ümit etmesiydi. Ama gelen kadınlar, yaşlı, hasta ve dul olduğu için onun ilgisini çekmiyordu. Sabahları kaldırımlarda koşan genç, sağlıklı ve güzel kadınlar, onunla masum bir gülümsemeden başka hiçbir şeyi paylaşmıyorlardı. Onları sadece uzaktan sevmek, dayanılmaz yalnızlığını daha da arttırıyordu. Doğruydı, tek başına kalmayı kendisi seçmişti, ama dayanılmaz yalnızlığı değil. Dayanılmaz yalnızlığın en kötü yanı, ona katlanmak zorunluluğuydu. Aksi takdirde sizi yutmasıydı. Zihninizin dopdolu geçmişinize hasretle bakarak sabote etmesini engellemek için çok çalışmak zorundaydınız” (s. 101-102).²³

Ölüm, hastalık, boşanma gibi olguların yanında yaşlılık olgusu da *Sokaktaki Adam* romanının ana temalarından birisidir. Yaşlılık olgusunun yalnızlık ile ilgisi ise daha çok emeklilik bağlamında ele alınmaktadır. Romanda, hem yaşlılık hem de emeklilik olgularına yalnızlığın sebepleri olarak vurgu yapılmaktadır.

²³ He had been hoping there would be a woman in the painting classes in whom he might take an interest-that was half the reason for giving them. But pairing up with one of the widows his age toward whom he felt no attraction proved to be beyond him, though the robustly healthy young women he saw jogging along the boardwalk when he took his morning walk, still all curves and gleaming hair and, to his eyes, seemingly more beautiful than their counterparts of an earlier are had ever been, were not sufficiently lacking in common sense to excahange with him anything other than a professionally innocent smile. Following their speedy progress with his gaze was a pleasure, but a difficult pleasure, and at bottom the mental caress was a source of biting sadness that only intensified an unbearable loneliness. True, he had chosen to live alone, but not unberably alone. The worst of being unbearably alone was that you had to bear it-either that or you were sunk. You had to work hard to prevent your mind from sabotaging you by its looking hungrily back at the superabundant past.

2.2. ERHAN BENER'İN YALNIZLAR ROMANINDA YALNIZLIK İMGESİ

Bu bölümde, Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanı üzerinden yalnızlık imgesi ele alınmaktadır. İlk olarak Bener'in hayatı ve eserleri, devamında *Yalnızlar* romanının özetine yer verilmekte, son olarak ise bu romandaki yalnızlık imgesi ele alınmaktadır.

2.2.1. Erhan Bener'in Hayatı ve Eserleri

Erhan Bener, 1929 yılında babasının görevli bulunduğu Kıbrıs'ta dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde tamamlayan Bener, 1950 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. 1956 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden de lisans diploması alan Bener, 1951-58 yılları arasında Maliye Hesap Uzmanı olarak görev yaptı (kimkimdir.gen.tr). 1957 yılında evlenen Bener, 1963 yılında Paris büyükelçiliğine maliye müşaviri olarak atandı. Uluslararası Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nda (OECD) Türkiye Daimi Temsilciliği başkan yardımcısı olarak görev yaptı. Türkiye'ye dönüşünde Emekli Sandığı Genel Müdürü oldu. Görevleri dolayısıyla pek çok ülkede bulundu. 1975 yılında kendi isteği ile emekliye ayrıldı. Emekli olduktan sonra *Özgür İnsan* dergisini yönetmeye başladı. Geçimini sağlamak için ise serbest avukatlık ve danışmanlık yaptı (biyografya.com).

1945 yılından itibaren çeşitli dergilerde yayımlanan şiir ve öyküler ile edebiyat hayatına başlayan Bener, otuzun üzerinde kitaba imza attı. Kimi yapıtları yabancı dillere de çevrildi. Çocuk kitapları, çevirileri ve radyo oyunları da bulunan Bener'in *Yalnızlar*, *Ölü Bir Deniz*, *Böcek*, *Aşk-ı Muhabbet* ve *Sevda* adlı yapıtları sinemaya ve televizyona uyarlandı. Bener'in, *Hızır Doktor*, *Bürokratlar* ve *Şahmeran* adlı oyunları, İstanbul Şehir Tiyatrosu, Ankara Halk Tiyatrosu ve Ankara, Konya, Diyarbakır Devlet Tiyatroları'nca sahnelendi (kimkimdir.gen.tr).

Erhan Bener, 1961'de *Kedi ve Ölüm* (Ara Kapı) romanıyla Fransız-Türk Kültür Cemiyeti ödülüne, 1979'da *Hızır Doktor* oyunuyla Muhsin Ertuğrul Oyun Ödülüne, *Aşk-ı Muhabbet*, *Sevda* ile 1992 Yunus Nadi öykü ödülüne, *Alabalık* öyküsüyle 1993 Haldun Taner öykü ödülüne, *Hızır Kız* romanıyla 1996 Yunus Nadi roman ödülüne,

Orhan Kemal roman ödülüne, *Gün Batımı* öyküleri ile 1996 Dil Derneği Ömer Asım Aksoy öykü ödülleriyle layık görüldü. Bener, ayrıca, Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü altın madalyası, Fransa'nın uluslararası L'Officier de Lordredesarts et desLettres (Sanat ve edebiyat ustası) ve Uluslararası Film Festivalleri Kurumu'nun "Sanat Çınarı" unvanını da aldı (biyografya.com; kimkimdir.gen.tr).

İki çocuk babası olan Bener, 7 Aralık 2007'de Ankara'da vefat etti. Bener'in tabutunun üzerine *Yalnızlar* adlı kitabının kapak afişi örtüldü. Bener'in oğlu Yiğit Bener, örtünün, tabutun üzerine babası "yeşil örtü örtülmesini istemediği için konulduğunu" belirterek, "Yazarların kitaplarıyla doğduğu için, kitaplarıyla gömülmesinin uygun olacağını" belirtti. Bener'in kızı Yaprak da, babasının kendilerine "romanlarıyla uğurlanmak istediğini" vasiyet ettiğini dile getirdi (Milliyet, 11 Aralık 2007)

Bener'in roman, öykü, oyun, anı ve denemelerinden oluşan eserleri şunlardır (kimkimdir.gen.tr):

Romanlar:

Acemiler (1953)

Yalnızlar (1956'da Gordium adı ile basıldı)

Loş Ayna (1961)

Ara Kapı (1961)

Baharla Gelen (1966'da Paris'te Fransızca basıldı, Türkçe ilk basım 1969)

Elifin Öyküsü (1980)

Macellos da Vinci'nin Serüvenleri (1981)

Oyuncu (1981)

Böcek (1982)

Ölü Bir Deniz (1983)

Sisli Yaz (1984)

Ortakiler (1988)

Tekilleşme (1990)

Bir Büyük Bürokratin Romanı (1991)

Anafor (1993)

Hınzır Kız (1995)

Dönüşler (1997)

Köleler ve Tutkular (1999)

Işığın Gölgesi (2001)

İlişkiler (2002)

Sıradışı Bir Kadının Otobiyografisi (2004)

Dönüşler (2004)

Öyküler:

Aşk-ı Muhabbet Sevda (1992)

Gece Gelen Ölüm (1993)

Günbatımı Öyküleri (1995)

Denizaşırı Öyküler (1996)

Yaralı Aşklar (1998)

İlişkiler (2002)

Bir Demet Mimoza (2003)

Aşk Nereye Kadar (2003)

Anılar-Denemeler

Arabalarım

Sonbahar Yaprakları (2001)

Oyunlar:

Çıldırta Yağmurlar (1980)

Hızır Doktor (1980)

Bürokratlar (1981)

Şahmeran (1985)

2.2.2. *Yalnızlar* Romanının Özeti

Türk edebiyatında çok sayıda eser bırakan Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanı ayrı bir öneme sahiptir. İlk olarak 1956 yılında *Gordium* adıyla yayımlanan roman Bener'in ikinci romanıdır. *Yalnızlar* romanı Anadolu'nun küçük bir kasabasında bir araya gelen insanların yaşadıkları acılarla dolu yaşamlarının son demlerini konu edinmektedir. Roman, başkahraman Doktor Nevzat'ın Edremit'ten İstanbul'a vapur ile kaçıışı ile başlamaktadır. Romanın tümünde son üç yıllık olaylar ele alınırken, odak noktasını son beş günde yaşananlar oluşturmaktadır.

Doktor Nevzat'ın vapur ile İstanbul'a seyahati ile başlayan roman, geriye dönüş tekniği ile olayların nasıl bu noktaya geldiği, bireylerin ruh halleri de gösterilerek aktarılmaktadır. Doktor Nevzat'ın yanı sıra Fransızca Öğretmeni Necati, Müzik Öğretmeni Nermin, Macide, Terzi Nuri, Üsteğmen Galip, Terzi Nuri'nin Kızı Adalet, Dilsiz Musa gibi karakterler de romandaki olay örgüsünde yer alan isimlerdir. Bu isimlerin yanı sıra Dikiş Öğretmeni Kadriye, Eczacı Remzi, Savcı Şevket gibi isimlerde olaylar arasında vurgu yapılanlardır.

Roman kahramanlarından kimi Edremit'e sürgüne gönderilirken, kimi ise gönüllü olarak orada bulunmaktadır. Edremit'te bir araya gelen roman kahramanlarının içinde buldukları yalnızlık duygusu romanın odak noktasını oluşturmaktadır. Tüm roman kahramanları derin yalnızlık duygusu yaşamakta ve bu yalnızlıktan bir çıkış yolu aramaktadır.

Doktor Nevzat, Fransızca Öğretmeni Necati ve Üsteğmen Galip, Terzi Nuri'nin dükkânın müdavimleridir. Terzi Nuri'nin dükkânını tıpkı bir meyhane gibi kullanmaktadırlar. İçine düştükleri alkol bağımlılığının ana mekânı Terzi Nuri'nin dükkânıdır. Bu dört isme Dilsiz Musa'da zaman zaman katılmaktadır. Alkol içmedikleri bir gün yoktur. İçinde buldukları derin yalnızlık duygusundan kurtulmak için tek çare olarak alkole sığınır.

Oldukça yakışıklı olan Üsteğmen Galip, Müzik Öğretmeni Nermin ile evlenir. Fakat aralarında mutlu bir birliktelik olmaz. Üstüne Üsteğmen Galip, eşi Nermin'i, başka bir öğretmen arkadaşı Kadriye ile de aldatınca araları iyice bozulur. Büyük ruhsal sorunları bulunan Üsteğmen Galip aşırı alkol kullanımından dolayı Terzi

Nuri'nin dükkânında geçirdiği mide kanaması sonucu genç yaşta ölür ve şî Nermin dul kalır.

Üsteğmen Galip'in ölümü diğer kahramanları da derin bir karamsarlığa itmekte ve ölüm denen gerçeği bir daha hatırlatmaktadır hepsine. İçinde buldukları yaşamdan hepsi bir çıkış yolu aramaktadır. Özellikle de Doktor Nevzat ve Necati bu çıkış için çabalamaktadırlar. Her ikisi de bir gün Macide ile karşılaşır. Macide oldukça güzel ve geleneklerine bağlı bir ev kızıdır. Doktor Nevzat ve Necati bu güzel kıza sevdalanırlar. Doktor Nevzat Macide ile evlenirken, Necati ise ona olan sevdasını sonuna kadar devam ettirmekte, fakat bunu kimse ile paylaşmamaktadır. Her ikisi de Macide'yi içine düştükleri bataklıktan bir çıkış umudu olarak görmektedirler.

Doktor Nevzat, Macide ile evlenmeye karar verse de verdiği bu ani karar karşısında bocalamaktadır. Bir yandan bir umut olarak gördüğü Macide ile evlenmek isterken, diğer yandan bu evliliğe bir türlü gönül el vermemektedir. Doktor Nevzat'ın içine düştüğü bu ikilem Nermin'e yaklaşması ile sonuçlanır. Macide ile evlenen Doktor Nevzat, Nermin ile gizli aşk yaşamaya başlar. Bu durum, zamanla Doktor Nevzat'ı Macide'den uzaklaştırır ve Macide evin içinde yapayalnız bir yaşam sürdürmeye başlar. Macide'den uzaklaşan Doktor Nevzat, Nermin ile iyice yaklaşır. Bu yaklaşma sonucunda Macide'den boşanıp Nermin ile evlenme kararı alır.

Doktor Nevzat bu kararı alırken, Nermin Edremit'ten ayrılır, İstanbul'a gitmek üzere Bursa'ya doğru yola çıkar. Nermin yolda iken Macide dış gebelik sonucu ölür. Üsteğmen Galip'in ölümünün ardından gelen bu ani ölüm, hem Doktor Nevzat'ı derinden etkiler hem de Necati'yi... Nermin, Macide'nin öldüğünü Bursa'da öğrenir ve Edremit'e geri döner.

Bu olayların dışında Terzi Nuri'nin ikinci eşinin evladı olan Dilsiz Musa, Terzi Nuri'nin ilk eşinden olan kızı Adalet'e tecavüz etmektedir. Bekareti bozulan Adalet, kendisi ile beraber olmak isteyen Necati'nin evlenme vaadine karşılık kendisini Necati'ye teslim eder. Adalet'in bakire olmadığını öğrenen Necati, bunun sorumlusunun Doktor Nevzat olduğunu düşünse de daha sonra gerçeği öğrenir. Adalet'i zorla elde eden Dilsiz Musa olduğunu öğrenen Necati, aynı zamanda hayatının en utanç verici ve ağır olayı ile de karşı karşıya kalır. Bunun üzerine tek

çıkış yolu olarak intiharını görür. Necati'nin intiharı romandaki tek intihar olayı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doktor Nevzat'ın gemi yolculuğu ile başlayan roman, üç yıllık yaşam deneyimleri aktarıldıktan sonra, başladığı yerde, Gemi'de, son bulmaktadır. Romanın odak noktası bireylerin yalnızlık duygusudur. Bunun yanında aşk, ölüm, cinsellik, aldatma, ihanet gibi olgular da romanda ele alınmaktadır.

2.2.3. *Yalnızlar* Romanında Yalnızlık

Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanındaki yalnızlık imgesi ele alınırken, tıpkı Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* romanında olduğu gibi, çalışmanın ilk bölümünde değinilen yalnızlık ile ilgili kavramlar ekseninde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, sosyal yalnızlık imgesi, duygusal yalnızlık imgesi, ölüm ve yalnızlık imgesi gibi başlıklar altında, romandaki yalnızlık imgesi değerlendirilmektedir. Bu başlıkların yanı sıra, romanda yer verilen başka yalnızlık imgeleri de yalnızlık imgesinin diğer bazı yansımaları başlığı altında ele alınmaktadır.

2.2.3.1. Sosyal Yalnızlık

Çalışmanın ilk bölümünde de değinildiği üzere, Etkileşimsel yaklaşımın temsilcilerinden Robert S. Weiss, sosyal yalnızlık ve duygusal yalnızlık olmak üzere iki tür yalnızlıktan bahsetmektedir. Sosyal yalnızlık genelde, boşanma, göçler (bir yerden başka bir yere göç etme durumun yanı sıra, göçler sonucu meydana gelen kentleşme olgusuna da vurgu yapmak gerekir), ölüm, emeklilik, hastalık gibi olgular ile birlikte bireyin çevresi ile bağının kopması sonucu meydana gelen yalnızlıktır. Sosyal yalnızlık yaşayan bireyler, can sıkıntısı yaşamakta ve çevrelerine karşı yabancılaşmaya başlamaktadır. Bu yabancılaşma durumu, bireylerin farklı arayışlara girmelerine sebep olmaktadır. Alkol bağımlılığı bu durumda görülen önemli problemlerden biridir.

Yalnızlar romanında, sosyal yalnızlık imgesi yoğun bir şekilde ele alınmaktadır. Özellikle ölüm, göç ve kentleşme ile birlikte roman kahramanlarının yaşadıkları yalnızlık durumu roman boyunca gözler önüne serilmektedir. *Yalnızlar*

romanı bir bakıma, kalabalıklar içinde yalnız olan bireylerin ruh halini ele almaktadır. Modern bireyin yalnızlığı olarak nitelendirilebilecek kalabalıklar içinde yalnız olma durumu, romanın odak noktalarından birisini oluşturmaktadır.

Doktor Nevzat, Necati ve Nermin yaşadıkları toplumdaki statüleri itibari ile saygın bir konumda yer almaktadırlar. Doktorluk ve öğretmenlik mesleklerine saygının gösterildiği Anadolu'nun küçük bir şehrinde yaşamlarını sürdüren bu isimlerin içine düştükleri derin yalnızlığın sebeplerine çok yer verilmemektedir. Roman, çevresinde yığınla insanın olduğu bu kahramanların kendilerini yapayalnız hissetmeleri ve bu yalnızlıktan kurtulmak için çarpınırken daha da derine batmalarını ele almaktadır. Kalabalıklar içindeki bu yalnızlık duygusunu, Doktor Nevzat en derin haliyle yaşamaktadır. Yazar, Doktor Nevzat'ın yaşadığı bu sosyal yalnızlık durumunu şu sözler ile dile getirmektedir:

“Orada, o küçük kentte kendisini bekleyen yalnızlığı şimdi daha iyi anlıyordu. Gerçi Macide'nin ölümünden önce de yalnızdı. Nermin'e, Necati'ye, bütün arkadaşlarına, hastalarına karşın, bugünkü kadar yalnızdı yine de. Bunu, daha iyi anlıyordu şimdi, o kadar. Herkes tanıdık, her sokak, her ev bildik. İç içe, yüz yüze yaşadığı insanlar, düşlerini bile gizleyemediği sorgulu bakışlarla çepeçevre sarılmış; dirençsiz teklifiyle, bugün her günküden daha da yalnız” (s. 177).

Doktor Nevzat'ın yaşadığı bu sosyal yalnızlık durumu roman boyunca sıklıkla vurgulanmaktadır. Yazar, bir yerde Doktor Nevzat'ın kalabalıklar içindeki yalnızlık duygusunu Nermin'in düşünceleri üzerinden aktarmaktadır: “Nevzat'ta kendisine çekici gelen şey, ne olabilirdi? Bakışı, duruşu, havası... O garip durgunluğu... Kalabalık içinde bile yalnız kaldığını hissettiren belirsiz hüznü... Düşünceli tavrı... Dalgın, kendinden korkan bakışları...” (s. 405).

İçinde yaşadıkları toplumda, kendilerini yalnız hisseden kahramanların bu yalnızlık duygusu başka bir yerde şu sözler ile dile getirilmektedir:

“Macide ile nişanlandığı gün, Bursa'da ki evin bahçesinde, tek başına öyle bir duruşu vardı ki, yüreğinin sızladığını hissetmişti. Sonradan o kadar sözünü ettiği gibi, *yalnızlığın tadını çıkarıyordu*, ihtimal. O gün, o kalabalık içinde kendisini yalnız hisseden bir başkası varsa, o da kuşkusuz Nermin'di. Yüreğinde, insanlara, hayvanlara, bitkilere, doğaya, güzel olan her şeye, yani dünyada var olan her şeye karşı, ilgi ve sevgi duyabilen bir kimsenin yalnızlıktan söz edemeyeceğini sanırdı. Oysa, yüreğindeki tüm sevgilere karşın, o gün, o da kendisini alabildiğine yalnız hissetmişti” (s. 405).

Doktor Nevzat ve Nermin, Nevzat'ın nişanlandığı gün kalabalık insan yığını içinde kendilerini yapayalnız hissetmektedirler. Bu yalnızlık duygusunu sadece Nevzat'ın nişanlandığı gece değil, pek çok defa hissetmektedirler. Evli olmasına rağmen evlendiği kişi ile mutlu olmayan Doktor Nevzat ve eşini kaybedip dul kalan müzik öğretmeni Nermin'in gizli aşkı ve birlikteliklerinin sebebi yalnızlıktır. İkisinin de yalnızlık duygusuna sahip olması ve bu yalnızlıklarını birbirlerine destek olarak gidermeye çalışmaları romanda sıklıkla vurgulanmaktadır. Bir yerde, bu durum şu şekilde dile getirilmektedir: “Sorun bu değildi. Biliyorduk. Sorun hiç bu değildi. Ama neydi sorun? Bu küçük kentte, iki yalnız insanın birbirlerine yaslanarak ayakta kalma savaşıydı” (s. 59). Yazar, başka bir yerde Doktor Nevzat'ın düşünceleri üzerinden ikisinin içinde bulunduğu yalnızlık durumunu şu şekilde aktarmaktadır:

“Biz, sokakta her zaman rastlanan insanlardan değiliz. Bunu kabul etmemiz gerek önce. Aslında ikimizde yalnızız bu toplumun içinde. Bu yüzden ikimizde, çeşitli güçlüklerle karşılaştık. Ben, sevmeden de insanlara yararım dokunabilir diye düşünürdüm. İnsanları istemedikleri halde mutlu kılabileceğimi sanmıştım. Bu yüzden suçlandım, sürgüne yollandım. Sen, herkesi, her şeyi sevebileceğini düşünmüştün. Herkesin senin gibi dürüstçe, her şeyi, özellikle senin sevdiğilerini sevebileceklerini ve seni anlayışla karşılayabileceklerini sanmışsın” (s. 413).

Çalışmanın ilk bölümünde, yalnızlığa yol açan sosyal faktörlerden bahsedilirken kentleşme olgusuna da değinilmişti. Kentleşmenin yalnızlığı etkilediği vurgulanmıştı. Modern yaşamın oluşturduğu kentlerde, insanlar kalabalıklar halinde yaşamasına karşın, bu kalabalıklar içinde yalnızlık yaşayabilirler. Nitekim bu durum *Yalnızlar* romanında da vurgulanmaktadır:

“Sonra, yavaş yavaş kente doğru yürümeye başladılar. Vakit tam gece yarısıydı. Caddelerdeki ışıklar birden söndü. Kent karanlığa gömüldü. Ellerinde olmadan, gözleri ışıksızlığa alışmaya kadar, bir süre durdular yolun ortasında. Sonra bu kez daha ağır adımlarla, karanlık içinde, yan yana, ama birbirlerinden alabildiğine uzak, her adımda yalnız olduklarını, dayanaksız tekinliklerini anımsayarak, şadırvanın bulunduğu küçük alana kadar yürüdüler. Az önce, Dilsiz Musa'nın çömelik durduğu çınar dibinde kimse yoktu. İpissiz bir alan. İpissiz ve ölü bir kent. Işığın insanları birbirlerine yaklaştıracı gücü ortadan kalkar kalkmaz, kendi içine dönen, yalnız kendi acısı, kendi sevinciyle yaşamını sürdüren insanlardan oluşma bir kent. Acımasız bir kent. Bunu, insanların içinde yaşadığı evlere doğru yaklaştıkça, daha iyi hissetmeye başlıyordu Nevzat. Köprü başında, küçük derenin çağılısını dinlerken, bir an için bile olsa, kendinden, kaygılarından sıyrılmıştı.

Oysa, bu sokak, bu evler, bu evlerde yaşayan insanların kalp sağırılığı tiksinti veriyordu ona” (s. 330-331).

Aynı kentte, aynı mahallede, hatta aynı binada oturan insanların birbirleri ile ortak yönleri çoğu zaman bulunmayabilir. Bu durum da, kalabalıklar içinde yalnızlık duygusunu tetiklemektedir. Nitekim, Edremit’e dışarıdan gelen Nevzat ve Necati, bu kentin yerlileri ile hiçbir zaman gerçek anlamda bir yakınlık kuramamakta ve onlara karşı sürekli mesafeli durmaktadırlar. Kurulan ilişkiler de soğuk ve yapmacık ilişkilerdir. Doktor Nevzat ve Necati Öğretmen yerli halka sürekli üstten bakmaktadırlar. Bu üstten bakış, derin yalnızlık duygusuna kapılmaları ile sonuçlanmaktadır:

“Nevzat’ı ne kadar suçlarsa suçlasın, Necati, bu insanlardan farklıydı. Nevzat da Necati de, gerçekten bu kentin dünyasına yabancı insanlardı. Belki bütün sıkıntıları, bütün çılgınlıkları ve aptallıkları bu yabancılıktan ileri geliyordu. Bu insanlarla birtakım ortak yanları vardı elbet. Ama, yine de, Tarzan filmlerindeki beyaz ekvator şapkalı, kısa pantolonlu sömürgeci beyazlar gibi, iyiliklerinde de, kötülüklerinde de, bir kendine özgülük, bir dıştan, bir üstten bakışları vardı çevrelerine. Bunca yıldır bu kentteydi. Bu kentin insanlarından hangisiyle gerçek bir dostluk, arkadaşlık kurabilmişti? Terzi Nuri bile başka bir dünyanın insanıydı. Eski subay arkadaşları, Necati, Galip, Şevket, hep öyle. Bir Eczacı Remzi vardı örneğin, Edremitli olan. Ama onunla da hiçbir zaman, bir meslek arkadaşlığından öte –araya dönürlük girmiş olmasına karşın- bir sıcak yakınlık kuramamışlardı aralarında. En önemlisi Macide’yle olan ilişkisi değil miydi? Macide, buralı değildi ama, buranın insanının dünyasında yaşıyordu. Buranın insanıyla eşdeğerliydi. Macide’ye de, buradaki dostları, arkadaşları gibi, üstten bakmıştı Nevzat. Üstten ve sevgisinde bile bir bağışta bulunduğu duygusuna kapılarak.

Hiç mi bağlanmamıştı bu kentin insanlarına? Bunu söylemek haksızlık olurdu. Zaman ve alışkanlıklar, öyle bağlarla bağlamıştı ki onu çevresindeki insanlara, bu bağların öyle kolayca koparılıp atılması olanağı yoktu. Ama bu bağların değeri neydi? Yan yana yaşamak zorunda oluşlarından başka bir değer taşıyor muydu? Daha da öte, bir anlamda yan yana yaşamaya hükümlü oluşları mıydı onları birbirlerine bağlayan?

[...]

Doğruydu bütün bunlar. Ama, biliyordu ki bu bağlar, bu ilişkiler, içinde derinlik kazanmamıştı hiçbir zaman. Yüzeyde, yapay, zorlama bir birlikte yaşayış koşulunun gereğiymiş bunlar. O kadar. Etinin, ruhunun bütünüyle tekliği, yalnızlığı yanında, bu bağlar, bu ilişkiler, bu sevgiler ve dostluklar bir değer taşıyor muydu. Ona güç vermiyordu. Ve o acı çekiyordu. Çok kez acı çektiğini bilmeseydi, ne için acı çektiğinin bilincine ulaşmasa bile, bunu olanca gücüyle duyuyordu içinde ve başkalarının, dostlarının, sevgililerinin,

yakınlarının acılarından çok daha güçlü olarak duyuyordu. Öylesine tekti bencilliğiyle, öylesine çaresizdi.

Demek ki gerçek bu. Gerçekte yalnız olarak yaratılmış insanoğlu. Her şeyi kendisine göre biçimlemiş, her şeyi kendi isteğine göre yorumlamış. Uzaydaki yerini, toplumdaki yerini, kendine göre biçip şekillendirmiş. Aşk, dostluk, arkadaşlık, yardımlaşma, bütün bu güzel şeyler, insanın bunlara kendince bir değer verdiği, belki de bilinçsiz bir çıkar duygusuyla bunlara bağlandığı, inandığı sürece var. Ancak o ölçüde var. Her birey, bir tabaka elışı kâğıdından usta bir makasla oyulmuş bir gölge yaratığı gibi kopup çıkmış onu var eden toplumun bütünlüğünden. Bir daha kimse onu eski yerine oturtamaz. Kesigi, ayrımı belirli. Jüpiter'in kılıcı çok becerikliymiş doğrusu..." (s. 331-332).

Başka bir yerde, kentteki yalnızlık olgusu Necati'nin içinde bulunduğu ruh hali üzerinden aktarılmaktadır. Necati, en yakınındakileri, Nevzat'ı, Adalet'i, Nermin'i dahi kendisine yakın hissetmediğinden dolayı derin yalnızlık duygusuna kapılmaktadır. Kendi dünyalarına yabancı olan Macide'yi tıpkı arkadaşı Nevzat gibi bir kurtuluş umudu, yalnızlığını giderecek bir kurtarıcı olarak görmektedir:

"Yerinden doğruldu. Perdeyi aralayarak dışarı baktı. Sokak karanlıktı. Issızdı. O bu küçük evde, bu küçük kentte yapayalnızdı. Güvenilebileceği, yaslanabileceği kimse yoktu. Hep onu sevmeyenler vardı çevresinde. Düşmanlar diyemiyordu ama, niçin olmasın? Herkes biliyordu onun ne kadar güçlü olduğunu. Herkes onu yıkmaya çabalıyordu. Nevzat, Adalet, Nermin... Bir Macide başkaydı onlardan. O da ölmüştü işte" (s. 355).

Yalnız insanlar bu duygudan kurtulmak için kaçma yolunu tercih edebilirler. Tanıdıklarından, çevresinden, eskiye dair ne varsa her şeyden kaçmak, yeni bir yaşama başlamayı arzulamak en büyük hayalleridir. Belki de bu yola başvurmalarının sebebi yalnızlıktan kurtulmak, sıkıntıları unutmaktır. *Yalnızlar* romanındaki kahramanlardan Nermin ve Nevzat'ın Edremit'ten kaçışı bu durumun bir yansımasıdır. İki gizli âşık birbirlerinden habersiz defalarca kaçıp gitme hayali kurmakta ve nihayetinde bu adımı atmaktadırlar. İlk kaçan kişi Nermin'dir. Nermin, Macide'nin ölümünden habersiz bindiği otobüs ile önce Bursa, oradan İstanbul'a gitmeyi planlamaktadır. İçinde bulunduğu otobüste pek çok kişi olmasına karşın, pek çok olay yaşanmasına karşın, o durgun, vurdumduymaz, kendi iç dünyasına çekilen yapayalnız bir insandır. Nermin'in Edremit'ten, yalnızlıktan, kaçışı ve bu kaçış esnasındaki yalnızlık duygusu şu sözler ile dile getirilmektedir:

"Nermin, bu otobüsün yolcusu değilmiş, olan bitenler onu hiç ilgilendirmiyormuş gibi, yerinden kıpırdamadan, kaygısızca izliyor bütün bunları. Bir kez, bayır aşağı bir

dönemeçten dönerlerken ansızın karşısına odun yüklü bir kamyon çıkıveriyor. Kıl payı kurtuluyorlar çarpışmaktan. Şoför ustaca kırıyor direksiyonu, bu kez de uçuruma yuvarlanacak gibi hızla savruluyorlar. Yolcular, bağırs çağrış, ayağa fırlıyor. Bir Nermin sesini çıkarmıyor. Bu yolculuğun böyle geçeceğini, böyle geçmesi gerektiğini düşünüyor. Bir çeşit Tanrısal cezalandırma olarak karşılıyor başına gelen sıkıntıları. Katlanmak şöyle dursun, ne kadar çok olursa, o kadar hoşuna gidecek. İşledikleri günahlardan bağışlanmak için vücutlarını düğümlü kırbaçlarla kırbaçlattıran rahibeler gibi. Ne kadar eziyet çekerse, o kadar hafifleyecek suçu. Bir oyun oynar gibi. Ne olursa olsun, gidiyor işte. Kaçıyor. Bütün güçlükleri geride bırakarak. Bütün zorlukları, bütün sorunları, bütün çözümleri Nevzat'ın sırtına yükleyerek. Yalnızlığı onunla paylaşmaktan kaçarak” (s. 270).

Alkol bağımlılığının yalnızlık ile yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Genelde yalnızlığın bir sonucu olarak ortaya çıkan alkol bağımlılığı, bireylerin hayatlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Alkol kullanan bireyler toplumdan dışlanmakta, davranışlarında bozulmalar görülebilmekte, aile hayatları olumsuz etkilenebilmektedir. Alkol bağımlılığı beraberinde ani/genç yaşta ölümler getirebilmekte, intihara sebep olabilmektedir.

Yalnızlar romanının ana temalarından biri de alkolizmdir. Roman kahramanları içinde buldukları yalnızlık duygusundan alkolle kurtulmayı arzulamaktadır. Olayın anlatıldığı Edremit'te alkol kullanmak gündelik hayatın bir parçası olarak sunulmaktadır. Sıradan bir eylem olarak sunulan alkol kullanımı roman kahramanlarından Doktor Nevzat, Necati ve Üsteğmen Galip'in yanı sıra Terzi Nuri ve Dilsiz Musa için bir bağımlılık olmuştur artık. Alkol bağımlılığı, romanda oldukça iyi bir şekilde tasvir edilmekte ve bu bağımlılığın insan yaşamında doğurduğu derin boşluğa vurgu yapılmaktadır. Alkol bağımlılığının bireyin yaşamında oluşturduğu derin boşluk şu ifadeler ile dile getirilmektedir:

“Zaman zaman, bir odaya kapanıp, dünyayla bütün ilişkilerini kesmek geçiyordu içinden. Bunun çaresizlikten başka bir şey olmadığını da biliyordu. İçmek de, umutsuzluğun bir görüntüsüydü. İtikçe, başlangıçta gülümseyen yüzler, kararır; sözde dostlukların yılışıklığı, aşkın, şiirin, içtenliğin üstüne kapkara bir ölüm gibi çökerdi. Çabaladıkça batardı insan. Mahmurlaşan bakışlarla birlikte, en üstün yetenekler birer birer silinir, yerini korkunç bir boşluğa bırakırdı” (s. 252).

Yalnızlar da alkol bağımlılığının ilk kurbanı Savcı Şevket'tir. Aşırı alkol kullanımından dolayı akli dengesini kaybeden ve akıl hastanesine yatırılan Savcı Şevket, alkolizmin ilk kurbanı olarak sunulmaktadır. Ondan sonra, alkol

bağımlılığının ikinci kurbanı olarak Üsteğmen Galip, aşırı alkol kullanımından dolayı erken yaşta ölmektedir. Üsteğmen Galip, eşi Nermin'i çok sevmesine rağmen ondan bir türlü bu sevgisinin karşılığını alamamaktadır. Eşi ile aynı evi, aynı yatağı paylaşmasına karşın adeta yapayalnızdır. Bu yalnızlığını da alkol ile gidermeye çalışan Üsteğmen Galip, eşi Nermin'i kendi yatağında başka bir arkadaşı Dikiş Öğretmeni Kadriye ile de aldatmaktadır. Karı koca arasındaki derin yalnızlık duygusunun sonucu olarak bireyin yaşamına yansıyan alkol bağımlılığı ve aldatma gibi olgular *Yalnızlar* romanında oldukça iyi bir şekilde tasvir edilmektedir. Yalnızlık sonucu meydana gelen alkol bağımlılığı, Üsteğmen Galip'in mide kanaması sonucu erken yaşta ölmesi ile sonuçlanmaktadır.

Roman kahramanlarının içinde buldukları derin yalnızlık duygusu sonucu alkol kullanmaları ve zamanla alkole bağımlı bir yaşam sürdürmeye başlamaları şu sözler ile dile getirilmektedir:

“Nevzat başını küçük tahta masaya dayamıştı. Uyuyor muydu, düşünüyor muydu, belli değildi. Gerçekte, hep o karanlık arasında yalnız kalmak duygusunun sıkıntısı içinde bunalmıştı. Durmadan içiyordu. Ötekiler de içiyordu. Bir acıyı unutmak için miydi, yoksa o acıyı daha yoğun duyabilmek için miydi bu içiş, hiçbiri buna doğru bir yanıt veremezdi. Daha doğrusu, artık içmek için birtakım nedenler bulma, uydurma gereksinmesinin üstüne çıkmışlardı. Salt içmek için içiyorlar belki de” (s. 485).

Yalnızlık duygusu içinde kıvranıp duran roman kahramanları bir arada oldukları son gece yine alkol kullanmaktadırlar. Zaten Terzi Nuri'nin dükkânında onları bir araya toplayan tek bir amaç vardır. O da içmek! Son gece yine Terzi Nuri'nin dükkânında bir araya gelen yalnızların yaşadıklarına dair şunlar dile getirilmektedir:

“Ama Nevzat kendini aldatmayı düşünmüyordu. Çünkü, gizlemesiz, süssüz, düpedüz bir acı çekiyordu. Onlar da, acısını paylaşıyorlardı. Öyle kabul etmek işine geliyordu. Oysa belki de ilgisizdiler onun acısına. Ne olursa olsun, bu geceki içişleri, eski içişlerinden oldukça farklıydı. Birbirlerinden her zamankinden daha kopuk, kendi tekliklerine sarılmış haldeydiler” (s. 486).

İçinde buldukları yalnızlık duygusunu alkol ile gidermeye çalışan yalnızlar, Terzi Nuri'nin dükkânında adeta rakı içme yarışındadırlar. Nevzat, Necati, Terzi Nuri, hatta Dilsiz Musa... Dördü de aynı yerde, fakat farklı duygulara sahip, ayrı

dünyalarda gezinmektedirler. Bir yandan içkilerini yudumlayan yalnızlar, diğer yandan kendi duygusal yalnızlıkları ile baş başa bulunmaktadır:

“İlk kadehten sonra yine yavaşlamıştı içişleri. Nuri, yeniden mırıldanmaya koyulduğu “Meryemo”sunun kendince büyülü ahengine kapılıp gitmişti. Necati kadehi elinde, yarı uyanık düş kuruyordu. Nevzat, içindeki iki yanlı tartışmanın yavaş yavaş kızıştığını hissediyordu. Az önce ortalığı kaplamış olan neşe havası, sıkıntılı, kararsız durgunluğunun kabuğunu kaldırmıştı sanki. Sancıyordu yarası” (s. 499).

Alkol bağımlısı olan yalnızlar, bu durumu rasyonel gerekçelere dayandırmaktadırlar. Necati bir yerde içmesini şöyle açıklamaktadır: “Onlar, kiri görünmesin diye duvarları sarıya boyayakosunlar, bende içimin kiri görünmesin diye içerim işte böyle... için için, hep kirlendiğimi bilmezden gelerek. Zevkli bir yok oluş içinde. Üsteğmen Galip gibi. Ama onunki bilinçli olamaz. Bir ben bilirim yıkılışın tadını çıkarmasını...” (s. 146-147). Necati, yine, başka bir yerde içine düştükleri yalnızlık ve sıkıntıdan kurtulmanın yolu olarak içme ve uyuşmayı göstermektedir. “Bu dünyada sıkıntıdan kurtulmanın yolu yok muydu? Necati’ye sorsa, ‘İçeceksin azizim,’ der. ‘Uyuşacaksın. Alay edeceksin insanlarla. Kimseyi bulamazsan kendi kendinle alay edeceksin. Yine de olmazsa, çekip gideceksin. Yaşamaya zorunlu değilsin ya” (s. 525). Necati, bu sözleri ile bir nevi içine düştükleri alkolizm bataklığını meşrulaştırmaktadır.

Bir birey aynı anda hem sosyal yalnızlık hem de duygusal yalnızlık yaşayabilir. *Yalnızlar* romanında bu iki yalnızlık çeşidi Doktor Nevzat’ın yaşadıkları üzerinden aktarılmaktadır: “...Yalnız kalmaktan korkuyordu şu anda. Elle tutulur, gözle görülür, somut yalnızlığı yanında, düşünceleriyle baş başa kalmaktan da korkuyordu” (s. 186). Başka yerde ise Doktor Nevzat’ın düşünceleri üzerinden bu iki yalnızlık çeşidi arasında bir kıyaslama yapılmaktadır: “Başını salladı. Beklediği de buydu zaten. Kendi başına, kendi içinde yalnız kalma korkusu, kalabalık içinde yalnız kalma korkusundan daha ağır basıyordu şimdilik” (s. 189). Sosyal yalnızlığın yanı sıra, romanda duygusal yalnızlık imgesi de ele alınmaktadır. Aşağıda, romandaki bu duygusal yalnızlık imgesi değerlendirilmektedir.

2.2.3.2.Duygusal Yalnızlık

Yalnızlar romanında, duygusal yalnızlık imgesi de en az sosyal yalnızlık imgesi kadar sık ele alınmaktadır. Romandaki tüm kahramanlar, kendi iç dünyalarında yapayalnız bir ruh haline sahiptir. Hepsi yalnız, kimsesiz, tek başındır. Duygusal yalnızlık duygusu çoğu zaman anne, baba, eş gibi yakınların ölümü ile birlikte bireyin içine düştüğü bir ruh hali olarak ortaya çıkmaktadır. Kahramanlardan Doktor Nevzat'ın, eşi Macide'nin ölümünden sonra, içine düştüğü ruh hali bu durumun bir göstergesidir. Yazar, bu durumu şu sözler ile dile getirmektedir:

“Yıkılan bir yapının boğuk gürültüsünü duyuyordu içinde. Kimsesizliğinin sessizliğini duyuyordu. Kimsesizliğinden de çok, derin, kuru, düşmanca bir yalnızlık sarmıştı çevresini. Direnecek gücü yoktu. Zavalıca uzanmış yatağın üstüne. Tek başına. Hiçbir şey düşünmeden, hiçbir şey beklemeden. Yerle gök arasında asılı kalmanın olanaksız dengesi içinde, varlığını doğrulayan bir kanıt bile bulamadan...” (s. 239).

Başka yerde ise Nevzat'ın, Macide'nin ölümünden sonra kendi içinde yaşadığı yalnızlık duygusu şu şekilde ele alınmaktadır: “Kimseye anlatamayacağımı biliyordu bu duyguyu. Nermin'e bile anlatamazdı. Anlaşılamamaya hükümlüydü. Yalnızdı acısında. Bütün kargaşa yalnız onun içindeydi; ölenin geride bıraktığı boşlukla kimsenin ilgilendiği yoktu. Ötekiler için ölüm, gündelik, olağan, kaçınılmaz bir gerçeklikten başka bir önem taşımıyordu” (s. 465). Ölen kişi çoğu zaman geride kalanların yaşamı üzerinde derin etkiler bırakır. Ölenin ardından kendi iç dünyasında yapayalnız kalan bireyin yaşadığı bu yalnızlık duygusu, duygusal yalnızlıktır. Doktor Nevzat'ın eşi Macide'nin ölümünden sonra yaşadığı derin yalnızlık duygusu, yaşadığı duygusal yalnızlığın bir göstergesidir. Başka bir yerde, Doktor Nevzat'ın yaşadığı duygusal yalnızlık şu sözler ile dile getirilmektedir:

“Ama o gerçekte, kendi içinde yeniden ve bütün ağırlığıyla duyduğu yalnızlığın sancısını çekiyordu şimdi. Macide'nin ölümüyle birlikte, örtmeye, gizlemeye çalıştığı o yalnızlık, o boşluk, o karanlık, artık hiçbir maskeyle örtülemeyecek biçimde çıkmıştı ortaya. Tekliği bir kez daha kanıtlanmıştı. Bu tekliği ve bu yalnızlığı, hiç kimse gideremezdi. Nermin bile. Evet, Nermin bile. İşte, o da yoktu. Yokluğunun nedeni ne olursa olsun, yoktu. Dedikodudan mı çekinmişti? Kendini suçlu hissettiği için mi çıkmamıştı ortaya? Ne fark ederdi? Araya her zaman birtakım hesaplar girebiliyordu demek. İşte, insanın yalnızlığı buydu. Kendi içinde kendi tekliğini duyduğu sürece, dışarıdan payanda aramak boşunaydı. Biliyordu, bu, ne Nermin'in ne kendisinin suçuydu. İnsanlar çürük yaratıklardı. Kozalarının

içinde, çabucak çürümeye, kokuşmaya hükümlüydüler. En güçlü sanılan sevgiler bile, kurtaramıyordu onları kendi içlerindeki yalnızlıktan” (s. 445-446).

Ölüm ile birlikte bireyin yaşamaya başladığı duygusal yalnızlık çoğu zaman olumsuz bir duygu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, yalnız kalan bireyler genelde içinde buldukları yalnızlık duygusundan kurtulmak için kendilerine yakın gördükleri insanları yanlarında görmek isterler. Onların varlığı ile yalnızlıktan kurtulup mutlu bir yaşam hayali kurarlar. Nermin, yaşamı boyunca yaşadığı tüm yalnızlığını dedesi, Üsteğmen Galip ve Nevzat ile gidermeye çalışmaktadır. Eşi Üsteğmen Galip’in ölümünden sonra Doktor Nevzat ile gizli aşk yaşayan Nermin, ona bağlanmaktadır. Doktor Nevzat’ı içine düştüğü yalnızlık duygusundan kurtulmanın bir yolu olarak görmektedir. Doktor Nevzat’ın yanında olmadığı bir anda, Nermin’in içinde bulunduğu yalnızlık duygusu şu şekilde ifade edilmektedir:

“Nevzat’ı düşündükçe, hele sıkıntılı, yalnız, adamakıllı kötümser anlarında onu anımsadıkça, içi bir tuhaf oluyor, bayılırcasına başının döndüğünü hissediyordu. O anda o yanında olsa, bütün yalnızlığını, sıkıntısını, kötümserliğini bir yana itebileceğini biliyordu. Onun ne kadar iyi bir insan olduğunu düşünüyordu. Başka bir erkekle konuşurken içinden hemen bir karşılaştırma yapıyordu onunla o erkek arasında. Kazanan hep Nevzat oluyordu. Onun herkesten iyi, herkesten akıllı, eli açık, dürüst ve... herkesten yakışıklı olmasını istiyordu” (s. 227).

Dedesi ve kocası Üsteğmen Galip’in ölümü ile birlikte yoğun duygusal yalnızlık yaşamaya başlayan Nermin, Nevzat ile bu yalnızlığını gidermeye çalışmaktadır. Fakat, Nevzat’tan habersiz Edremit’ten kaçmaya karar veren Nermin, bu kaçıışı esnasında içine düştüğü derin duygusal yalnızlığı gizleyememektedir. Hayatında önemli yeri olan üç insanın da yokluğu esnasında Nermin’in yaşadığı duygusal yalnızlığa dair şu ifadelere yer verilmektedir:

“Her şeye karşın, şimdi onun yanında olabilmeyi isterdi. Onun kollarının arasında bütün bu kaygılar nasıl da silinip giderdi. Yalnızlık ne kötü şey... Nevzat bir gün onu iskambildeki sinek kızına benzetmişti. Doğruydu, iskambil kâğıdı gibi, tek başına ayakta duramazdı. Eskiden beri, farkında olmadan birilerine yaslanmıştı. Bir süre dedesi olmuştu bu. Sonra Galip. Şimdi de Nevzat” (s. 296).

Romanda, Doktor Nevzat ve Nermin’in yanı sıra tüm roman kahramanlarının duygusal yalnızlık içinde olduğu vurgulanmaktadır. Hepsinin içinde buldukları yalnızlık duygusunu duygusal olarak yaşadığını, birbirlerine destek olmadıklarını, bu

durumu tek başına aşmaya çabaladıkları ve buna karşın başarısızlıklarla sonuçlandığı vurgulanmaktadır:

“O sözde, sorumsuz, çılgınca, yaşayışları sırasında, gerçekte hepsi tekti. Tek başınaydı. Yalnızdı. Hepsi kendine göre bir kurtuluş yolu arıyordu. Hep bir arada oldukları, aynı zorlukları göğüsledikleri halde, hiçbiri düşünmemiştii birbirlerine yaslanma gereğini. Tek başına savaşmaya, tek başına direnmeye, tek başına ayakta durmaya çabalamışlar, ama becerememişlerdi. Savcı Şevket böyle gitmişti. Üsteğmen Galip böyle yok olmuştu. Necati, böylesine çürüyüp gidiyordu. Nevzat, Macide’yle evlenirken, kurtulduğunu sanmıştı. Oysa, o da becerememiştii işte” (s. 251).

Oysa roman kahramanları içinde buldukları yalnızlık duygusundan birbirlerine destek olarak çıkabilirlerdi. Nermin ile Doktor Nevzat, Necati ile Macide birbirlerinin yalnızlıklarına çare olabilirlerdi.

Duygusal yalnızlık, pek çok olgunun yanı sıra, hastalık olgusu ile birlikte de ortaya çıkabilmektedir. *Yalnızlar* romanında hastalık ve yalnızlık arasındaki ilişki bir yerde vurgulanmaktadır. Terzi Nuri’nin yatalak eşinin yalnızlık durumu ele alınırken, içinde bulunduğu hastalık durumu ile birlikte yaşadığı duygusal yalnızlık duygusu ele alınmaktadır. Terzi Nuri, ilk eşi öldükten sonra, dul bir kadın ile evlenir. Evlendiği ikinci eşi de amansız bir hastalığa yakalanır. Yakalandığı hastalıktan dolayı yatağa bağımlı yaşayan Terzi Nuri’nin eşinin yaşadığı yalnızlık durumu için yapayalnız nitelendirmesinde bulunan yazar şunları söylemektedir: “Adalet, mutfağa inmiş olsa gerekti. Ses yoktu evin içinde. Analığının da sesi duyulmuyordu. Adalet kaldırmadıkça yatağından çıkmazdı zaten. Akşama kadar kimse uğramaz eve. O, odasında yapayalnız...” (s. 163-164). Adalet’in analığının bu yapayalnızlık durumu duygusal yalnızlığa örnek olarak verilebilir. Çünkü çevresinde kimsenin olmadığı durumda, kendi içsel dünyasında yalnızlık durumu yaşamaktadır. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere, insanların olmadığı bir yerde kendi başına yaşayan bireylerin yaşadığı yalnızlık durumu duygusal yalnızlıktır.

İnsanlardan uzak, doğa ile baş başa kalan insanların yaşadığı duygusal yalnızlık, istisnai durumları olmakla birlikte, genelde tercih edilen ve olumlu bir duygu olarak nitelendirilmektedir. Doktor Nevzat, denizde yüzerken doğa ile baş başa ve yapayalnızdır. Doktor Nevzat’ın bu durumu ele alınırken, bilinçli bir tercih olarak insanın yalnızlığına vurgu yapılmaktadır: “Orada, denizin ortasında yapayalnızdı insan; tekniğinden ve direniş gücünden başka ona yardımcı olan,

elinden tutan kimse yoktu; ama tekniğinin cüceliğine karşın, kendinden çok büyük güçlere karşı koyabiliyordu...” (s. 386). Yazar, bu pasajda “yapayalınızdı Doktor Nevzat” ifadeleri yerine özellikle “yapayalınızdı insan” ifadelerini kullanarak, Doktor Nevzat özelinde, tüm insanların böyle bir durumda yaşadığı yalnızlık duygusuna vurgu yapmaktadır.

Doktor Nevzat, doğa ile baş başa yalnız bir ruh haline sahipken, yanına gelen Nermin ile bu yalnızlığını gidermektedir. Daha sonra, Nermin’in yanından ayrılması ile yeniden yalnızlık duygusu ile baş başa kalmaktadır:

“Kımıldamadan, hiçbir şey düşünmeden, ağzından tek söz çıkmadan, taş gibi bakışlarla bakakalmıştı arkasından Doktor Nevzat. Vakit ilerlemişti. Şimdi büsbütün yalnızdı yerle gök arasında. Genç kadının az önce yanında dururken ne büyük bir boşluğu doldurmuş olduğunu şimdi daha iyi anlıyordu. Utanmasa, ağlayabilirdi, öylesine doluydu yüreği. Öylesine unutmak istiyordu kendisini. Dalgalar kabarmaya başlamıştı. O öylece, içinin fırtınalı sarhoşluğuyla başı dönerek, sivri kaya parçasının üstünde tek başına, kararlar vermeye çalışıyordu” (s. 396).

Doktor Nevzat’ın doğa ile baş başa, insanlardan uzak yaşadığı bu yalnızlık, duygusal yalnızlığın önemli bir imgesi olarak dikkat çekmektedir. Kendi başına duygusal yalnızlık yaşayan bireyler, bu yalnızlıktan kurtulmak için yanında tutunabilecekleri birini ararlar. Özodaşık’ın (2001, s. 100) da belirttiği üzere yalnız kişi “yetersizlik duygularından kurtulabilmek amacıyla güçlü bir eş arar, ona tutunarak yaşamını güvenlik altına almaya ve bir anlam bulmaya çalışır. Ancak bu umutlar, kendi yetersizliği sonucu düş kırıklığı ile sonuçlanır.” *Yalnızlar* romanında, Doktor Nevzat’ın Macide ile evlenmesi de benzer bir durumun bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Doktor Nevzat, içinde bulunduğu anlamsız yaşamdan kurtulmak için karşılaştığı Macide ile evlenme kararı alır ve hızlı bir şekilde bu evlilik gerçekleşir. Fakat bu evlilik Doktor Nevzat için tam bir hayal kırıklığı ile sonuçlanır. Macide ile evlenerek içinde bulunduğu anlamsız yaşamdan kurtulmayı umut eden Doktor Nevzat, yine kendisinden kaynaklı sorunlar nedeniyle hayal kırıklığına uğramaktadır. Bu durum şu şekilde aktarılmaktadır:

“Macide’ye rastlayıncaya kadar olan yaşamındaki eksikliği bulduğunu sanmıştı o zaman. Ama, daha adımını atar atmaz anlamıştı yanıldığını. Belki anladığı zaman henüz iş işten geçmiş değildi. Belki Nermin’in mektubunu aldığı zaman bile geriye dönebilirdi. Ne var ki, şu anda bile, aldanmış olduğuna inanmak istemiyordu. Belki başka koşullar altında, belki

biraz daha anlayışlı davranarak o mutluluğa kavuşması olanağı vardı. Asıl yitirdiği belki de buydu” (s. 510).

Nevzat’ın Macide’den beklentileri ve Macide’nin kendine has özelliklerine dair bilgiler aktaran yazar, Nevzat’ın yalnızlıktan kurtulmak için tutunmak istediği eşinin onun beklentilerini karşılayamadığını ve bu durumun Nevzat’ın yalnızlık duygusunu arttırdığını ima etmektedir:

“Basit bir küçükkent kızıydı Macide. Misafir odasını süslemesini ve kapısını sıkı sıkı kapatmasını, değişik olmasa da tat alınarak yenilebilecek yemekler pişirmesini, parayı iyi hesap ederek kullanmak gerektiğini, çamaşırlarına çivitli maviliğin yumuşaklığını vermesini, akıllı bir ev kadını olarak, zevk almadan da erkeğine kendisini sunmasını beceriyordu.

Oysa, bunlar değildi Nevzat’ın beklediği. Karşısındakini alabildiğine kırdığı anlaşmazlıklarında bile, gerçekte içinde duyduğu özlemi değil, geçimsiz herhangi bir erkek gibi, hoş görülebilecek gündelik kusurları, basit anlayışsızlıkları ve önemsenmeyebilecek alışkanlıkları öne sürdüğünü, bunları bahane olarak kullandığını biliyordu. Acı çekmesinin asıl nedeni, belki de bu biliş değil miydi?” (s. 511).

Yalnızlık duygusundan kurtulmak ve yaşamını güvence altına almak için güçlü bir eş arayan bireyler, bu eşten herhangi bir sebepten dolayı ayrıldıklarında, daha farklı ve artan boyutta yalnızlık duygusu yaşamaya başlarlar. Nitekim, Doktor Nevzat da eşi Macide’nin ölümünden sonra benzer bir duyguya kapılmaktadır: “Seviyordum. Nefret etmiyordum ondan. Belki onu bir engel olarak görüyordum karşımda. Ama gerçekte engel bizim içimizdeydi... Şimdi yine o kadar yalnız, o kadar kimsesizim ki... Macide, orada. Toprakta. Nermin, kimbilir nerede...” (s. 508).

Benzer bir şekilde, Nermin’de eşi Üsteğmen Galip’in ölümünden sonra, içinde bulunduğu yalnızlık duygusundan kurtulmak için Doktor Nevzat’a tutunarak kendisini güvene almaya çalışmaktadır: “Beni bırakma Nevzat. Sandığından daha yalnızım. Senden hiçbir şey beklemiyorum. Beni arada sırada görmeye gel. Buna ihtiyacım var, inan ki. Ne olur? Seni üzmeyeceğim. Arada sırada... Dedemi muayene etmek için uğrayabilirsin...” (s. 508).

Yalnızlık duygusundan kurtulmak için Doktor Nevzat’ı yanında görmek isteyen Nermin, rüyasında da sürekli Doktor Nevzat’ı görmektedir. Rüyasında her Doktor Nevzat’ı görüşünden sonra uyanan Nermin, yalnız, yapayalnız olduğu

gerçeği ile yüzleşmektedir “Bakıyordu ki yalnız o bir an, o yataktan fırlayınca kadar geçen kısacık zaman, ne eziyetli oluyordu” (s. 235).

Yalnızlığını Nevzat’a tutunarak gidermeye çalışan Nermin gibi Nevzat’ta, eşinin ölümünden sonra başka bir kadın (Nermin) ile bu yalnızlık duygusunu gidermeyi arzulamaktadır:

“Şaşkınlığım işte. Sanıyorum ki bütün günler, bütün geceler böyle olacak. Şimdi Nermin olsaydı yanımda... Ne söyleyebilirdi, nasıl avutabilirdi beni, bilmiyorum. Hiç değilse başımı onun kucağına bırakır, yalnızlığımı bir an için bile olsa unutabilirdim. Oysa, o da bıraktı beni. Aramadı. İşte şimdi tam ortadayım yalnızlığımın” (s. 516).

Doktor Nevzat ve Nermin’in yanı sıra Necati’de içinde bulunduğu yalnızlık duygusunu gidermek için hayatında birinin olmasını arzulamaktadır. Hiç evlenmeyen Necati, kendisinin âşık olduğu kadın ile evlenen Doktor Nevzat’tan bu yüzden nefret duymaya başlar. Başkası ile evlenen bir kadına karşı duyduğu sevgiyi sonuna kadar sürdüren Necati, hayatında oluşan derin yalnızlık duygusundan evlenerek kurtulmayı arzulamaktadır. Bu durum, bir yerde şu sözler ile dile getirilmektedir: “Şu anda, şu köşebaşında, karşısına, tanıdıklarından biraz değişik, hırçın ya da yumuşak başlı, ama bir parça olağanın dışında bir kız çıkıyorsa, o da vaktiyle Nevzat’ın yaptığı gibi, hemen evlenmeye karar verebilir (s. 153).

Duygusal yalnızlığın, ölüm ve hastalığın yanı sıra evlilik, sevgi ve cinsellik olguları ile de yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Yalnızlığın sevgi ve cinsellik ile olan ilişkisi *Yalnızlar* romanında açık bir şekilde görülmektedir. Bu ilişki, roman boyunca sıklıkla işlenmektedir. Bir yerde, Nermin’in Doktor Nevzat’ın yanında hissettiği mutluluk ile kocası Üsteğmen Galip’in yanında hissettiği yalnızlık duygusu ele alınmaktadır (s. 402-403).

Romandaki cinsellik olgusu, daha çok gayr-ı meşru ilişkiler üzerinden aktarılmaktadır. Macide ile evlenen Doktor Nevzat’ın eşi ile olan cinsel ilişkisi üzerinde durulmazken, yasak aşk yaşadığı Nermin ile olan gayr-ı meşru ilişkisi üzerinde detaylı durulmaktadır. Bununla birlikte, Nermin ve eşi Üsteğmen Galip’in cinsel ilişkisine de yüzeysel değinilmektedir. Üzerinde detaylı durulan bir başka cinsellik, Necati’nin yaşadığı cinsel ilişkilerdir. Necati, hayatı boyunca çok sayıda gayr-ı meşru cinsel ilişki yaşayan bir tiptir. Son olarak Adalet ile yaşadığı cinsel

ilişkiye yer verilmektedir. Necati'nin Adalet ile yaşadığı cinsel ilişkinin, yaşadığı yalnızlık duygusu ile yakın ilişkisi vurgulanmaktadır.

Yazar, roman boyunca gayr-ı meşru ilişkilere vurgu yapmakta, bununla birlikte evlilik kurumunun bireylerin yaşamlarını sınırladığına vurgu yaparak, evlilik kurumuna eleştirel yaklaşmaktadır. Romandaki olay örgüsü göz önünde bulundurulduğunda, evlilik kurumunun insan ilişkilerini sınırladığı ve bu sınırlandırma ile birlikte insanların yalnızlık duygusuna kapıldıkları ima edilmektedir. Nitekim Nermin'in eşi Üsteğmen Galip ile olan ilişkisinde ve Doktor Nevzat'ın eşi Macide ile olan ilişkisinde bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Evlilik kurumuna eleştirel yaklaşan yazar, bu durumu cinsellik olgusunun yanı sıra sevgi olgusu ile birlikte ele almaktadır. Romandaki olay örgüsünde, Nermin ve Doktor Nevzat'ın birbirlerine olan sevgileri sıklıkla dile getirilirken, Necati'nin Macide'ye olan sevgisi de vurgulanmaktadır.

Doktor Nevzat, içinde bulunduğu duygusal yalnızlık duygusunu aşmak için zihninde, kendisini merkeze alarak, sevgi eksenli bir dünya hayali kurmaktadır. Bir nevi Doktor Nevzat sevgiye hasret bir yalnızlık yaşamakta ve bu durumdan kurtulmak için hayalini kurduğu dünyada sevgiye önemli bir konum bahşetmektedir:

“Ellerini yüzüne kapayarak, başının ağrısını, yorgunluğunu unutarak, kendine göre güzel bir dünya kurmaya çalıştı. Nasıl bir dünya olacaktı bu? İnsanlar nasıl olup da sıkılmayabileceklerdi? Galiba bütün bozukluk, insanın düşleriyle gerçeklikler arasında bir denge kuramamasından ileri geliyordu. Gövdesi, aşılmaz bir çekim gücüyle bağlanmıştı toprağa. Düşüncesi havalarda geziyordu. Nasıl ki, yemek yerken düşünmüyordu insan, çalışırken düşünmüyordu, başı ağrırken düşünmüyordu... Öyleyse ikisinden birinin yeri yoktu kuracağı dünyada. Ya düşünmeyecekti insanlar ya da yemeyecek, çalışmayacak, başları ağrımayacak. Ya kediler köpekler gibi, yalnız yeme, içme ve çiftleşme özgürlüğü olmalıydı ya da yalnız düşünmeye izin verilmeliydi. Ama böyle bir dünyada yaşamak olanaksızdı. Başka bir yol bulmalıydı. Belki de asıl önemli olan, yemenin, içmenin, çiftleşmenin, insanın yaşamı içinde, düşüncelerini yönlendirmesi içinde taşıdığı yeri ortaya koymak, bu yeri ne yapıp yapıp daraltmanın yolunu bulabilmektir. Yalnız iyi şeyler düşünebilmeliydi insan. Yalnız sevgiyi düşünebilmeliydi” (s. 525).

İnsanlardan uzak kendi iç dünyasında duygusal yalnızlık yaşayan bireyler, kimi durumlarda yaratıcı olabilmektedirler. Daha önce, yalnızlığın olumlu yönlerinden bahsedilirken, yalnızlığın kimi insanları düşünmeye, yazmaya yönlendirdiğine

değinilmişti. Roman boyunca güzel şiirler yazdığına vurgu yapılan Necati'nin bu yaratıcı özelliğinin yalnızlık ile ilgisine de vurgu yapılmaktadır:

“Necati'nin şiir yazışı, Çingene karısının peşinden koşuşundan farklı değildi. Elbette, şiir yazmak için bir çeşit tutku gerekiyordu. Ama insan, zaman zaman somut bir acıyla içinde hissettiği yalnızlığını dile getirmek için de şiir yazabilirdi. Yoksa, Komiser Arnavut Cafer'in budala kızı için gözyaşı dökebileceğine ancak Nevzat gibi şaşkınlara inanırdı” (s. 430).

Duygusal yalnızlık imgesi romanda ölüm, hastalık, evlilik, sevgi ve cinsellik olguları ile birlikte ele alınmaktadır. Buna karşın, romandaki olay örgüsü göz önünde bulundurulduğunda, ölüm ve yalnızlık imgesinin duygusal yalnızlığı aşan bir boyutu olduğu göze çarpmaktadır. Bu açıdan, romanda ele alınan ölüm ve yalnızlık arasındaki ilişki daha kapsamlı bir değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır.

2.2.3.3.Ölüm ve Yalnızlık

Daha önce de vurgulandığı üzere, yalnızlık ve ölüm olgusu arasında yakın ilişki bulunmaktadır. İki olgu arasındaki ilişki birbirini etkileyen biçimde sürmektedir. Yani kimi durumlarda ölüm yalnızlığa sebep olurken, kimi durumlarda da yalnızlık ölüme sebep olabilmektedir.

Yalnızlar romanında ölüm ve yalnızlık arasında kurulan ilişki bir takım anlatımlar ile ve roman kahramanlarının deneyimleri üzerinden aktarılmaktadır. Daha önce de sıklıkla vurgulandığı üzere, ölümün insan yaşamında, özellikle geride kalanların yaşamında, derin bir boşluk bırakması kaçınılmazdır. *Yalnızlar* romanında da ölüm ve yalnızlık arasındaki ilişkide ilk olarak bu duruma değinilmektedir:

“On yıla yaklaşan meslek yaşamında, hele operatör olarak, çok kez karşılaşmıştı ölümlerle. Ama, insanın kendi yakınında olmayan ölüm, o kadar gerçekdışı, o kadar olağan bir şeydi ki. Soyut bir kavramdı. Yüreğinin çarpınışı durdurması, beynin çalışmaz oluşu... Ama bu muydu gerçekte bir insanın ölümü? O ölümün geride bıraktığı boşluğun derinliğini kim ölçebilirdi?” (s. 26).

Yalnızlar romanında üç ölüm olayı işlenmektedir. Savcı Şevket, Üsteğmen Galip ve Macide'nin ölümleri. Bunların yanında Nermin'in dedesi ve Eczacı Remzi'nin kızının ölümlerine de vurgu yapılmaktadır. Savcı Şevket, romandaki olay örgüsünde çok yer verilmeyen bir kahraman olsa da onun romandaki yalnızlardan

biri olduğu ve süren hayat mücadelesi karşısında ilk yenilgiye uğrayanlardan olduğu dikkat çekmektedir. Romandaki kahramanlardan Üsteğmen Galip ve Macide'nin erken/genç yaştaki ölümleri ile yalnızlık arasındaki ilişki detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Ölüm, geride kalanlar açısından derin bir yalnızlık duygusunun oluşmasına sebep olmaktadır. Ölen kişinin ardında kalan sevdikleri, derin yalnızlık duygusuna kapılabilmekte ve hayatlarında derin boşluklar oluşabilmektedir. Dedesinin ölümünden sonra Nermin, hayatında oluşan derin boşluğu ve yalnızlık duygusunu hissetmeye başlamaktadır. Yazar, bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Ölüm, yaşamaktan da büyük, önemli ve kesin bir olaydı. Olay bile demek doğru değildi. Ölüm bir oluş, bir olguydu. Ölenle yaşayan kişiler arasında, yepyeni, daha önceden bilinmeyen, asla öngörülmeleyen yepyeni bir ilişki başlıyordu. Dedesi için de bu böyle olmuştu. O ölünce, onun yaşamı içinde ne kadar büyük bir yeri olduğu çıkmıştı ortaya. Bu yalnız onun, sessiz, kızmak nedir bilmeyen, yük olmayan, dert yanmayan bir can yoldaşı oluşundan değildi. Düşünürken utanıyordu bir parça, ama gerçekte, yaşlı ve yatalak adamın varlığı, Doktor Nevzat'ın da sık sık, vakitli vakitsiz evlerine gelmesine olanak sağlıyordu. O öldükten sonra, ikisi de anlamışlardı bunun değerini” (s. 275).

Ölen kişinin ardında eşi kalmışsa bu eşi artık “dul”dur ve toplumda dullar için belli normlar bulunmaktadır. Kimi zaman eşin ölümü, kimi zaman ise boşanma sonucu dul kalan bireyler toplumda yeni bir kimlik edinmektedir. Nitekim *Yalnızlar* romanında da eşi ölüp yalnız kalan dul bir erkek ile dul bir kadının edindikleri bu yeni kimliğe vurgu yapılmaktadır. Bu durum, eşi Macide'nin ani ölümü sonrası Nevzat'ın sözlerine şu şekilde yansımaktadır: “Karım öldü,” diye mırıldandı. “Ben karısı ölmüş bir erkeğim. Dul bir erkeğim. Bu kavrama alışmam gerek...” (s. 175). Nevzat'tan önce Müzik öğretmeni Nermin, eşi üsteğmen Galip'in ölümünden sonra dul kalmaktadır. Her ne kadar Doktor Nevzat ile aşk yaşasa da içinde yaşadığı toplumun normları bu ilişkiye onay vermediği için, bu ilişki gizli sürmektedir. Nermin de toplumda dul kadın olarak kimlik edinmektedir. Toplumun yalnız kalan dul kadınlara bakışı ve dul kadınlardan beklentisi, romanda Nermin özelinde ele alınmaktadır. Bu durum, Nermin'in düşüncelerine şu şekilde yansımaktadır:

“Bütün bu eşyanın belirli ve somut bir gerçekliği vardı, kendisinin dışında. Belki eti kemiği bile apayrı bir varlık gibi, onlarla bütünleşmişti. Bu bir mal sevgisi, mal düşkünlüğü değildi. Gerçekte en az önemsedığı şeydi onların mal olarak varlıkları. Ama kendisini onlarsız düşünemiyordu. Varlığının sınırlarını çiziyordu onlar. Kendisinden kaçmak,

sınırlarının dışına taşmak istedikçe eteklerinden tutup çekiyorlardı. Onları koyacak bir yer gerekti. Bir ev gerekti. “Otur oturduğün yerde,” diyorlardı. “Kadın kadıncık otur. Okuluna git. Majör ve minör gamları öğret öğrencilerine, Chopin çal, Ravel çal. Saati yüz kuruştan mandolin, yüz yirmi beş kuruştan piyano dersi ver. Yemek pişir, çamaşır yıka, ütü yap, köşe yastığı işle. Dul bir kadın ortalıkta dolaşmaz. Erkeklerle arkadaşlık etmez. Hele evli erkeklerle. Bir isteyen çıkarırsa, yaşına başına, kim olduğuna bakmadan evlenmesi gerekir. Sabun fabrikatörü Aslan Şükrü mü olur, Veteriner İhsan mı, ne önemi var? Yaşlı başlı olsun, zararı yok. Çocukları da olsun. Daha iyi. Çalışmaktan kurtulursun. Evinin hanımı olursun. Bak, istersen Necati’yle de evlenebilirsin. Neden beğenmiyorsun adamı? Nevzat bile uygun görmemiş miydi bir zamanlar?” (s. 62).

Dul bir kadın, toplumsal yaşamın pek çok noktasında dezavantajlı konumdadır. Yanında bir erkeğin bulunmaması dul kadınların yaşamlarını kısıtlamakta ve yalnızlık duygusu yaşamalarına sebep olmaktadır. Nermin, Edremit’ten Bursa’ya gittiğinde konaklayacağı otelde bu yalnızlık duygusunu bir kez daha yaşamaktadır: “Dudağını ısırıldı Nermin. Zayıftı işte. Yapayalnız bir kadın. Yanında bir erkek olsaydı, yer de bulunurdu, sorgu sual de edilmezdi. Ne yapmalı? Macidelere gitse, her şeye karşın? Olur mu? Olmaz. Ama sokakta da kalamaz” (s. 361).

Romanda işlenen bir başka ölüm olgusu Macide’nin erken yaşta gelen ani ölümüdür. Macide’ye duyduğu gizli aşktan dolayı büyük bir acı çeken Fransızca öğretmeni Necati, en yakın arkadaşı ile evlenen Macide’yi her gün görmesine rağmen ona açılmadığı için, ona sevdasını dile getiremediği için, derin yalnızlık duygusu yaşamaktadır. Macide’nin gelen ani ölümü, Necati’yi de derinden sarsmaktadır. Bu ani ölüm, aynı zamanda Necati’nin yalnızlık dediği o derin duygudan kurtulması anlamı da taşımaktadır. Yazar, bu durumu şu sözler ile dile getirmektedir:

"Yıllarca süren bekleyişlerden, gecelerce ve uykusuzca aranan sevgilerden, sarhoşluklardan, dövüşlerden, hesap soruşlardan sonra, dört yanı aşılmaz duvarlarla çevrili bir çıkmazda, bir gün ortasında, birdenbire gerçekliklere uyanmak buydu demek. Buydu küçümsediği yalnızlık. O gerçek bitiş, o kurtuluş buydu. Buydu o yüreğine, o şaşırtıcı uyanışla taş gibi çöken korku" (s. 157).

Bununla birlikte Macide’nin ölümü ile birlikte Necati’nin ona olan sevgisinde hiç bir azalma olmaz. Ölümün gücü bu sevgiyi bitirmeye yetmez. Çünkü Necati’nin Macide’ye olan sevgisi bambaşkadır (s. 161). Macide, Necati için bir göktaş, bir kuyruklu yıldız gibidir. Ansızın hayatına girer, parlar ve gider (s. 165). Macide, Necati için el dokunulmamış olarak kalacak bir imgedir (s. 167). Tüm bunlarla

birlikte, Necati, Macide'nin ölümüne çok üzülür ve hayatındaki düğümlerin çözülemediğini o esnada fark eder (s. 160).

Macide'nin ani ölümü ile sarsılan Doktor Nevzat, Macide'nin cenazesinin defnedildiği esnada yalnızdır. En yakınında bulunan Necati ve Terzi Nuri dahi cenazeye katılmaz. Doktor Nevzat'ın yas anındaki bu yalnızlığını, normal yaşamında çok fazla yeri olmayan Eczacı Remzi gidermeye çalışmaktadır. Oysa Doktor Nevzat, Necati'yi, Terzi Nuri'yi hatta Nermin'i yanında görmeyi arzulamaktadır. Macide'nin cenazesinde Doktor Nevzat'ın yaşadığı yalnızlık duygusu şu sözler ile dile getirilmektedir:

“Koluna birisi giriyor. Yavaşça. Onu, dalgınlığı içinde rahatsız etmek istemeyen, ama yalnız olmadığını da sezdirmek isteyen biri. Oysa, yalnız kalmak daha mı iyiydi? O kadar yorgundu ki... Kolunu çekmeye çalıştı, çekemedi. Güçsüz,. Dirençsiz. Fark etmezdi zaten. Başını çevirdi, baktı: Eczacı Remzi Bey. Başka kim olabilirdi ki... Bütün gün, Necati'yi, Terzi Nuri'yi aramıştı çevresinde. Nermin'i bile beklemişti. Kimbilir, belki de haberleri olmamıştı. Her şey o kadar çabuk olup bitmişti...” (s. 171-172).

Eşi Macide'yi kaybeden Doktor Nevzat, bu ani ölüm sonrası suçluluk duygusuna kapılmaktadır. Çünkü yanı başında inleyen eşinin iniltilerine kulak asmadığı için ve zamanında müdahale etmediği için kendisini suçlu hissetmektedir. Doktor Nevzat, kendini sanki adam öldürmüşse, polisten kaçıyor gibi hissetmektedir (s. 238). Eşini kaybettikten sonraki ilk gece, hep kendi zayıflıklarını, hatalarını düşünen Doktor Nevzat'ın amacı vicdanını rahatlatıp Macide'den kurtulmaktır.

Yakını ölen bireyler, yaşadıkları yalnızlık duygusundan dolayı belli bir süre çevrelerinden zihinsel anlamda soyutlanabilmektedir. Bu soyutlanmadan dolayı çevrelerinde olup biten olayları sağlıklı bir şekilde değerlendirmeleri mümkün olmamaktadır. Macide'nin ölümünden sonra Doktor Nevzat, çevresinden zihinsel anlamda soyutlanmakta ve kendisini bir boşlukta hissetmektedir. Yazar, bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Anlatılmaz bir boşluk duyuyordu oysa Nevzat. Tepsi gibi bir dünyadaymış, yıllarca dümdüz yürümüş, dünyanın sonuna gelivermişti. Önünde öylesine dipsiz bir uçurum... Yorulmuştu. Yapacak hiçbir işi kalmamıştı. Macide'nin apansız ölümüyle birlikte, onu ayakta tutan, uykularında bile ona var olduğunu unutturmayan, kaygılarını, kızgınlıklarını, umutlarını, umutsuzluklarını, sevinçlerini hatta düşünme gücünü bile yitirmiş gibiydi.

Boşlukta kalakalmıştı. Tek başına. Yanı sıra yürüyen Remzi Bey bile, onunla birlikte değildi, yavaş yavaş uzaklaşan kalabalığın içindekilerden biriydi” (s. 173).

Macide'nin ölümü ile sarsılan bir başka isim Nermin'dir. Macide'nin ölüm haberini Bursa'da alan Nermin, bir kez daha ölüm ile birlikte gelen yalnızlık duygusu ile baş başa kalmaktadır. Nermin, daha önce eşi Üsteğmen Galip ve dedesinin ölümü ile birlikte yaşadığı yalnızlık duygusunu Macide'nin ölümü ile birlikte yeniden hatırlamaktadır:

“Galip öldüğü zaman da böyle olmuştu. Dedesini yitirdiği zaman da aynı yıkıcı dalgayı hissetmişti çevresinde. Galip de, dedesi de, yaşadıkları sürece, çevresinde bir yerleri olması gerektiğini düşündüğü varlıklar olmaktan öte gerçek bir önem taşımamışlardı gözünde. Ama, öldükleri zaman, onların yokluğunu öylesine somut bir acıyla hissetmişti ki...” (s. 374).

Yalnızlık ve ölüm ilişkisinde intihar olgusu da dikkat çekmektedir. İntihar sonucu meydana gelen ölümler yalnızlığa sebep olduğu gibi, kimi durumlarda ise yalnızlık intihara sebep olabilmektedir. *Yalnızlar* romanında bir intihar olayı ele alınmaktadır. Necati'nin yaşadığı yoğun yalnızlık duygusu ve Dilsiz Musa'nın kendisine yönelik yaptığı son hamle, yaşama dair tüm umutlarını yitirmesine sebep olmuştur. İntihar etmeyi planladığında aklında türlü sorular beliren Necati, hem intihar etmesinin nedenlerini sorgulamakta, hem de intihar ettiğinde geride kalanların kendisi hakkında neler düşüneceklerini sorgulamaktadır:

“Adalet dün olanlar yüzünden kendime kıydığımı sanacak,” dedi. “Belki Nevzat bile. Ama neden bu değil ki... Nermin de Macide için kendimi öldürdüğümü düşünür. Ama hiçbirisi değil. Bunu biliyorum. Nedensiz bir şey bu. Belki de korktuğum için. Evet. Galiba nedeni bu. Yaşamamın gereksizliğine inandığım için de değil. Belki, çoklarının söylediği gibi, böyle bir karar verdiğim için deliyim...” (s. 587).

Yalnızlık ve ölüm arasındaki bir başka ilişki, insanların ölürken yalnız olmaktan korkması biçiminde ortaya çıkmaktadır. İnsanlar, çoğu zaman ölüm esnasında yanında sevdiklerinin olmasını istemektedir. *Yalnızlar* romanında Macide'nin ölüm anında yanında olmasını istediği kişilerden bahsedilerek, esasında insanların ölüm anında dahi yalnız kalmamayı arzuladıkları vurgulanmaktadır: “Macide'nin ölmekten korktuğunu biliyordu. Bir falcı kadın, otuz altı yaşında ve çocuk doğururken öleceğini söylemiş, ‘Öleceğim sırada sevdiğim insanın –kocamın

ya da Nevzat'ın dememişti- yanımda olmasını, elimden tutmasını isterim,' demişti” (s. 400).

Yalnızlar romanında yalnızlık ve ölüm arasında bir kıyaslama da yapılmaktadır. Bu kıyaslamada, yalnızlık korkusunun insanlar için ölüm korkusundan bile büyük bir korku olduğu vurgulanmaktadır: “İnsanın en büyük korkusu, ölümden de büyük korkusu, yalnız kalma korkusu değil miydi? Ölümden bile, yapayalnız öldüğü için korkardı insan. Ölenin elinden kimse tutamazdı” (s. 264).

Ölüm olgusu yalnızca insanları ilgilendiren bir olgu değildir. Hayvanlar ve bitkiler içinde hatta topyekun doğa içinde ölüm vardır. *Yalnızlar* romanında doğanın ölümü şu sözler ile dile getirilmektedir: “Kendiliklerinden dökülüyordu yerlere sapsarı yapraklar. Yavaş yavaş ölüyordu doğa” (s. 252).

2.2.3.4. Yalnızlık İmgesinin Diğer Yansımaları

Yalnızlar romanında ele alınan yalnızlık imgesi sosyal ve duygusal yalnızlığın yanı sıra, ölüm ve alkolizm olguları ile birlikte ele alınmaktadır. Bu olguların yanı sıra, romanda ele alınan yalnızlık imgesinin daha farklı boyutları da bulunmaktadır. Bu başlık altında, romanda vurgu yapıлып, yukarıda yer verilmeyen yalnızlık imgelerine yer verilmektedir.

Yalnızlar romanında, roman kahramanlarının yaşadığı derin yalnızlık duygusu çoğu zaman sorgulanmaktadır. Romanın ilk bölümünde, Doktor Nevzat, vapurda geçmişi ile hesaplaşırken yaşadığı yalnızlığın sebeplerini sorgulamaktadır. Bu sorgulamaya dair şu ifadeler kullanılmaktadır:

“Yumruklarını sıktı. “Peki şimdi ne yapacağım?” dedi. “Bundan sonra nasıl yaşayacağım? Yapayalnız. Çaresiz...”

“Ömrümüzün sonuna kadar yalnız kalmaya hükümlü müyüz biz?” demişti Nermin’e. “Yalnızlığımı sen kendin yaratıyorsun. O kadar dikkatle eğilmişsin ki içine, yalnız kendini görebiliyorsun. Çevrene baktığın yok. Elbet yalnız olacaksın,” demişti Nermin.

Doğru muydu bu? Bir çıkar yol var mıydı gerçekten? Aramak, hep aramak. Yaşamak için bir neden, mutlu olmak için bir neden, yalnızlıktan kurtulmak için bir neden” (s. 32).

Başka bir yerde ise Necati, yaşadığı yalnızlık duygusu sonucu hayatı sorgulamaya başlamaktadır: “Peki ne yapacağım ben?” dedi birden. “Burada, tek başıma, ömrümün sonuna kadar, Terzi Nuri’nin dükkânıyla Cumhuriyet Lokantası arasında, bir içkiyle öteki içki arasında, sürünüp duracak mıyım? Ben de bir gün kurtuluşu aptal bir karıyla evlenmekte mi bulacağım?” (s. 430).

Yalnızlık duygusunu en yoğun biçimde yaşayan Doktor Nevzat kendisini çevresindeki insanlar ile kıyaslamaktadır. Çevresindekileri eleştirmekte, akla hayale gelmeyecek yargılarda bulunmaktadır:

“Herkes benim gibi midir? Sanmam. Necati benim gibi değildir. Terzi Nuri’de başkadır. Hele kayınbiraderim olacak herif... O benden daha mı mutludur? Ne halt eder akşam olunca? (...) İçmez de. Okumaz da. Sinemaya bile gitmez. Kimseyi sevmez. Çocuklarını bile sevmez. Yine de yaşıyor. Şaşılacak şey. Canı sıkılmaz mı hiç? Ağlamak istemez mi? Felaket. Öldürmeli böyle herifleri. Toplayıp gaz odalarına kapamalı. İşkence edip bir ışık yanmasını sağlamalı donuk bakışlarında..” (s. 516).

Tıpkı Doktor Nevzat gibi Necati de çevresindeki insanları eleştirmektedir. Necati’nin arkadaşı Doktor Nevzat’a yönelik sarf ettiği sözler bu durumun bir göstergesidir:

“Sen görüldüğünün, sanıldığının tersine, kocaman bir bencilden başka bir şey değilsin. Arkadaş olarak, dost olarak, koca olarak, belki de sevgili olarak da... Ne dersin? Ben, bencil değil miyim? İnsanların en kolay savundukları şeylerden biri değil midir, bencil olmadıkları? Ama, bencilliklerimiz bile değişik ikimizin. Ezilmenin tadını bilmezsin sen. Ağlayamazsın. Acı çekmenin tadını bilemezsin. Kaypakça, çalımla sıyrılmak istersin acılardan, güçlüklerden. Kaçıp kurtulmak istersin. Ne üzerine yürürsün, ne boyun eğersin. Bende bilemem savaşmasını. Ama ağlayabilirim. Güzel şeydir ağlamak da ondan. Kuru gözlerle değil... Oysa sen, zalim bile olamazsın...” (s. 323).

“Yalnız kişi sürekli kendini gözlemler, kendisini aşırı bir biçimde eleştirir, küçük ve değersiz bulur. Çevresinde değersizliğini kanıtlayacak ipucu bulabilmek için olmadık yanlış yorumlarda bulunur ve sürekli bunun acısını yaşar” (Özodaşık, 2001, s. 103). Nitekim Necati ve Doktor Nevzat arasında geçen bir diyalogda Necati’nin kullandığı şu ifadeler bu durumun bir göstergesidir: “Kızdın mı bana Doktorcuğum?” dedi dik bir sesle. “Bana kızılmaz, bilirsin. Ben sözlerinden ve davranışlarından ötürü sorumlu sayılmayan bir kişiyim. Manyağım, sersemim, ne dersen de, ama bana aldırma...” (s. 263). Necati, yalnızlıktan kaynaklı ruh halinden dolayı kendisine yönelik manyak, sersem gibi ifadeler kullanmakta ve kendisini

alçaltmaktadır. Bu durum, yani kendisini küçük ve değersiz gösterme durumu, Necati'nin yaşadığı yalnızlık duygusunun bir sonucudur. Başka bir yerde, yine Necati içinde bulunduğu yetersizlik durumunu sorgulamaktadır: “Oysa büyük adam, acıların üstüne korkmadan yürüeyebilen adam demektir. ‘Ya ben?’ dedi. ‘Ben yürüeyebiliyor muyum acıların üstüne, korkmadan? Yürüeyebildim mi?’ Biliyordu gerçekte adımlarını pek de cesur atmadığını. Bugünkü gibi sendelediğini hissettiği çok olmuştu yaşamı boyunca” (s. 549). Necati içinde bulunduğu ruh haline yönelik eleştirilerini şu şekilde sürdürmektedir:

“Yaşamın ereği, acıların üstüne çıkmaktır. Yaşamın güzelliği, kimseye yaslanmadan, tek başına, unutulmuşlar içinde acı çekmek, varoluşun sancısını duymaktır, hiç uyuşmadan. Sonuna kadar. Ben de korkağın birisiyim aslında. Acıların üstesinden gelmek için, uyuşmayı yeğliyorum. Bir çeşit kaçış bu acılardan, içiyorum. Sarhoş oluyorum. Küçük kızlara aşık olup şiirler yazıyorum... Ya bir gün, kırılıverirsem? Ya bir gün, güçsüzlüğümün somut kanıtlarıyla burun buruna gelirim, ne yaparım?” (s. 325).

Doktor Nevzat ise Terzi Nuri'nin dükkânında arkadaşları ile birlikte sarhoş bir haldeyken şunları söylemektedir: “İçeceksen doğru dürüst iç şunu. İç ve zıbaracaksan zıbar. Dayanamıyorum artık senin o pis oyunlarına. Allah kahretsin, tümünüzü. Ben de geberip gitsem...” (s. 493). Doktor Nevzat içinde bulunduğu yalnızlık durumunu alkol ile gidermeye çalışmakta, bunun sonucunda ise yalnızlık duygusu iyice artmakta ve kendisini ve çevresindekileri eleştirmektedir. Yalnız insanların temel özelliklerinden biri olan kendisini eleştirme ve yetersiz görme durumu, roman boyunca sık sık yinelenmektedir. Yine bir yerde Doktor Nevzat, kendisine yönelik şu eleştirilerde bulunmaktadır:

“Bilmiyorum. Gerçek şu ki, henüz kendime gelebilmiş değilim. Seni seviyorum. Ama seni seviyorsam, duraksamamam gerekir, değil mi? Acaba bu bizi kurtarır mı? Bilmiyorum. Ben zayıfım. Zayıflığım çok belirgin bir şekilde çıktı ortaya bu kez. Belki seninle birlikte olursam ayakta durabilirim. Ama bu yeter mi? Önce kendim tek başına ayakta duracak kadar güçlü olmalı mıyım? Hep seninle beraber olabilsem... Bütün gün. Günün her dakikasında... Öyle değil işte. Yaşamın içinde, akıntıya karşı duracak kadar güçlü olmazsa yıkılır insan. Ya bir kez daha yıkılırsam? Dayanamazsam, seni de yıkarım kendimle birlikte?” (s. 568).

“Yalnız kişi, mutsuz, kaygılı, çevresiyle olan ilişkilerinde etkisiz ve suçluluk duyguları içinde yaşayan biridir” (Özodaşık, 2001, s. 100). Bu yüzden hem kendisini hem de çevresindekileri sürekli eleştirmektedir. Romandaki kahramanların neredeyse

hepsi benzer duygular taşımaktadırlar. Yazar, Necati'nin ruh halini anlatırken şu ifadelerle yer vermektedir:

“Kendini bildiğinden beri, yalnız kendi gücüyle ayakta durmaya çabalamıştı. Sevgilerin her çeşidini küçümseyerek, zayıflık sayarak, iki hayvanın dost olabileceğine inanırdı ama, iki insanın, asla. Cinsel çekiciliği olmasa, kim âşık olurdu bir kadına? O kadınlar ki, aptal ve zavallı yaratıklardı... İki erkeğin dost olması da daha farklı bir aptallık değildi. İşte Nevzat, işte kendisi. İşte Terzi Nuri. İşte Üsteğmen Galip ve dul karısı. Durmadan birbirini arkadan bıcaqlayan dostlar çemberi. Bu muydu o kadar övündükleri insanlık...” (s. 423).

Başka bir yerde ise Doktor Nevzat'a dair şu ifadelerle yer verilmektedir:

“Arada gözpınarlarını doldurup taşacak gibi irileşveren gözyaşlarını onlara göstermemek için çabalamasını da anlamıyordu aslında Doktor Nevzat. Çünkü nasıl olsa bilemezlerdi onlar acısını. Çünkü kendisi bile neye yas tuttuğunu söyleyemezdi. Bir yıkılış mıydı içindeki? Kendine güvenini mi yitirmişti? Devrilen bir kayığa benziyordu. İri bir dalga vuruşuyla alabora olmuştu, bütün düşünceleri, inanışları, umutları, hayalleri bu devrilişle birlikte boşluğa dökülürmüşü” (s. 486).

Yalnız insan kendisi ve çevresindeki insanlar ile birlikte, yaşama amaçlarını da sorgulamaktadır. Kendi içsel dünyası ile bir kıyaslama yaparak yalnızlığını anlamaya çalışmaktadır. Doktor Nevzat da bu sorgulamayı yapmaktadır:

“Neden olduğunu bilmiyordu. Başkaları da onun gibi miydi acaba? Herkes onun gibi sıkılıyor muydu, yoksa bu ona özgü bir hastalık mıydı? Herkes aynı sıkıntıyı duymuyordu. Sıkılmayan, üzüntüyü bile eğlence sayanlar vardı. Bir kısmı, sıkıldığında bile habersiz, sürüklenip gidiyordu. Bir eksiklik vardı bu dünyada. Bu dünyanın gidişinde bir yanlışlık vardı kim bulup çıkarabilecekti bunu ortaya?”

Yalnızlar romanında Nevzat ve Nermin'in yalnızlık duyguları arasında bir kıyaslama da yapılmaktadır: “Benim şaşırtıcı bir kadın olduğumu söyleyebilirsin. Gerçekte ben senden daha yalnızım. Benim yalnızlığım seninkinden biraz daha değişik” (s. 507).

Romanda yer verilen bir başka yalnızlık imgesi uyku ile birlikte ele alınmaktadır. Bu ele alışın temel sebebi, kuşkusuz yalnızlık ve uyku arasında var olan ilişkiden ileri gelmektedir. Özodaşık'ın (2001, s. 103) da belirttiği üzere;

“yalnız insan yorgundur ve sürekli uyumak ister. Uyanınca bile uykusu vardır. Bir şey düşünmek istemez ve sorumluluk almaz. Ayrıca davranışlarından ötürü kendini sorumlu tutmaz, çevresindeki olayların kendi istemi dışında oluştuğuna ve onlara yön verebilmenin kendi elinde olmadığına inanmıştır. Duygularında suçluluk ve kızgınlık egemendir, sevgiyi

fark edebilmede güçlük çeker ve kendini sürekli haklı bulur. Olayları yanlış yorumladığından, davranışlarını yönlendirmede sürekli aksaklıklarla karşılaşır.”

Nitekim *Yalnızlar* romanının kahramanları da benzer duygular taşımaktadır. Doktor Nevzat’ın içinde bulunduğu ruh haline dair şu ifadelere yer verilmektedir:

“Bir ara kendisini oracığa bırakmak, toprağın ıslaklığını vücudunda hissederek bir daha uyanmamacasına uyumak geçti içinden. Yorgunluğu öyle bir ağırlıkla çökmüştü ki üstüne, sigarasını farkında olmadan ağzından düşürdü. Hiçbir şey düşünecek durumda değildi artık. Sevgiler, dostluklar, yiğitlikler, korkaklıklar, anlamlarını yitirmiş boş birer sözcüktü. Yaşamak ya da yaşamamak değil, uyumak ya da uyumamak sorunuydu şimdi önem taşıyan” (s. 325).

Başka bir yerde ise yalnızlık ve uyku arasındaki ilişki Necati’nin ruh hali üzerinden şu şekilde aktarılmaktadır: “Sağ kolu ağrıyordu, bütün gece bu kolunun üstünde sızıp kalmış olmalıydı. Rahat değildi. Yatıp uyumak istiyordu. Rahatlığa kavuşmak için, uyumak, uyuşmak ya da ölmekten başka çıkar yol yoktu” (s. 548).

2.3. SOKAKTAKİ ADAM VE YALNIZLAR ROMANLARINA KARŞILAŞTIRMALI BAKIŞ

Bu bölümde, *Sokaktaki Adam* romanı ve *Yalnızlar* romanındaki benzerlikler ve farklılıklar ele alınmaktadır. Romanlardaki benzerlikler ölüm, intihar, dulluk, cinsellik, aldatma, ihanet, hastalık gibi olgular ekseninde ele alınırken, farklılıklar biten ilişkiler, emeklilik, yaşlılık, alkolizm, kentleşme gibi olgular bağlamında ele alınmaktadır.

2.3.1. Benzerlikler

Sokaktaki Adam romanı ile *Yalnızlar* romanındaki yalnızlık imgesinin ele alınışı arasında bir takım benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerlikler ölüm, intihar, dulluk, cinsellik, aldatma, ihanet, hastalık gibi olgular ekseninde ele alınmaktadır. Her iki romanda, yalnızlık imgesinin ele alınışındaki ilk benzerlik ölüm olgusu bağlamında göze çarpmaktadır. Hem *Sokaktaki Adam* romanında, hem de *Yalnızlar* romanında ölüm olgusu hem yalnızlığın sebebi olarak hem de sonucu olarak ele alınmaktadır. Her iki romanda da ölüm olgusunun geride kalanların yaşamı üzerindeki etkisinden bahsedilmektedir. *Sokaktaki Adam* romanındaki isimsiz kahramanın anne ve babasının ölmesi onda derin izler bıraktığından dolayı mezarlığa gitmekte ve onların kemiklerinin avunulacak tek şey olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, fitik ameliyatı sebebiyle hastanede yatarken, odasında yatan hasta çocuğun ölümü onu çok etkilemektedir. O gün orada ölen kişinin kendisi değil de başkası olduğu için kendisini şanslı hissetmektedir. *Yalnızlar* romanında ise Macide'nin ölümü Doktor Nevzat'ı derinden sarsmaktadır. Doktor Nevzat'ın, Macide'nin ölümünde kendi payının olduğunu bilmesi, büyük bir pişmanlık yaşamasına neden olmakta ve vicdan azabından kurtulamamaktadır. Ayrıca, aynı çatı altında yaşadıklarından dolayı, aynı hayatı kısa süreli de olsa paylaştıklarından dolayı, hayatında Macide'nin boşluğunu dolduramaz ve her şey bir an anlamsızlaşıp yapayalnız kalmaktadır. Nermin öğretmen ise eşi Üsteğmen Galip ve dedesinin ölümünden sonra, daha da yalnızlaştığını fark edip onların kıymetini anlar. Ölen kişiler hayatından çıktıktan sonra, arkasını yaslayacağı hiç kimsesi kalmaz. Ölen kişilerin değeri öldükten sonra anlaşılır. *Yalnızlar* romanında ayrıca Eczacı

Remzi'nin de kızını kaybetmesi ve ondan sonra hayatında doğan boşluğa değinilmektedir. Eczacı remzi, ölen kızının eşyalarına her baktığında onu hatırlamaktadır.

Ölüm olgusunun yalnızlığa etkisinin yanı sıra, yalnızlığın bir sonucu olarak ortaya çıkması da her iki romanda vurgulanmaktadır. Bu durum, özellikle intihar olgusunda açık bir şekilde görülebilmektedir. Her iki romanda da birer intihar olayı yaşanmakta ve her iki intihar olayı da yalnızlık sonucu meydana gelmektedir. *Sokaktaki Adam* romanında Kramer, *Yalnızlar* romanında ise Fransızca öğretmeni Necati intihar etmektedir. İkisi de yalnızlıktan ve diğer sorunlarından kurtulmak için intiharı seçmektedir. Kramer'in hastalıktan kaynaklı dayanılmaz ağrıları, Necati'nin ise cinsel tacize uğraması intiharı tetiklemektedir. Kramer, ölen eşine özlem duyarken, Necati ise Macide'ye özlem duymaktadır.

Her iki romandaki intihar olgusunu Gordium düğümü ile açıklamak mümkündür.²⁴ *Yalnızlar* romanında, Necati'nin intihar etmesi bu kör düğümü çözme girişimi olarak dikkat çeker. Benzer bir durum, *Sokaktaki Adam* romanında da görülmektedir. Emekliler Köyünde yalnız yaşayan Kramer adlı yaşlı kadının içinde bulunduğu yaşamın anlamsızlığı karşısında düğümü çözmek için intihar girişiminde bulunması bu durumun bir yansımasıdır.

Sokaktaki Adam ve *Yalnızlar* romanlarındaki bir başka benzerlik ölüm veya boşanma sonucu evli bireylerin edindikleri yeni kimlik olan dulluk olgusunda görülmektedir. Her iki romandaki dulluk olgusu da yalnızlığın sebebi olarak ele alınmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında üç defa evlenip, her üç evliliği de boşanma ile sonuçlanan isimsiz kahramanın yaşadığı yalnızlık durumu, dulluk olgusu ile birlikte ele alınmaktadır. İsimsiz kahramanın yanı sıra kızı Nancy'nin boşanma sonucu dul kalması da romanda dikkat çekilen hususlardandır. Romanda dul kalan iki bireyin birbirlerine destek olarak içinde buldukları yalnızlık duygusu ile başa çıkmaya çalıştıkları vurgulanmaktadır. *Yalnızlar* romanında ise dulluk olgusu ölüm

²⁴ Gordium, çözülmesi zor işler için kullanılan ve Büyük İskender'e dayandırılan "Gordium düğümü" söylencesine gönderme yapmaktadır. Aynı zamanda *Yalnızlar* romanının ilk baskısının Gordium adı ile çıktığını da belirtmek gerekir. Anadolu'ya ilerleyip Frigya'nın başkenti Gordion'a ulaşan Büyük İskender'e kentin kurucusu Gordios'un arabası gösterilir. İnanışa göre, arabanın bağlı olduğu kızılıçık dallarından yapılmış görünmez düğümü çözen kişi, Asya'nın fatihi olacaktır. Sabırsız davranan Büyük İskender düğümü kılıcıyla çözer. Bu anlamda Gordium düğümü, *Yalnızlar* romanında anlam arayışı ve var olma kaygıları içinde bunalan bir grup gencin içinde bulunduğu durumu simgeler (Bener, 2015).

olgusu bağlamında ele alınmaktadır. Eşi Üsteğmen Galip'in ölümünden sonra dul kalan Nermin ve eşi Macide'nin ölümünden sonra dul kalan Doktor Nevzat'ın içinde buldukları yalnızlık durumunu birbirlerine destek olarak giderme yoluna gittikleri vurgulanmaktadır. Her iki romanda da, dulluk olgusu yalnızlığın sebebi olarak ele alınmakta, buna karşın *Sokaktaki Adam* romanında dulluğun sebebi olarak boşanma olgusu ele alınırken, *Yalnızlar* romanında ölüm olgusu ele alınmaktadır. Her iki romanda da bireylerin birbirlerine destek vererek yalnızlık duygusundan kurtulmaya çalıştıkları dikkat çekici benzerliklerdendir. Bununla birlikte, her iki romanda da dul kalan bireylerin eşlerini aldatmasına vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan, romanlarda aldatma ve ihanet olgularının yalnızlık ile yakın ilişkisi dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, her iki romanda ki dikkat çekici bir benzerlik de erkek kahramanların evli iken eşlerini aldatmasında görülmektedir. Hem isimsiz kahraman hem Doktor Nevzat evli iken işlerini aldatırlarken, kadın kahramanların aldatma eylemini eşlerini kaybettikten sonra gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Her iki romanda, dikkat çekici bir başka benzerlik cinsellik olgusunun ele alınışında görülmektedir. Hem *Sokaktaki Adam* romanında, hem de *Yalnızlar* romanında cinsellik olgusu ana temalardan birini oluşturmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında, isimsiz kahraman Phoebe ile evli iken, onu önce sekreteri ile sonra da Merete isimli manken ile aldatmaktadır. İsimsiz kahraman, Merete ile evlendiğinde ise onu özel hemşiresi Maureen Mrazek ile aldatmaktadır. *Yalnızlar* romanında ise Doktor Nevzat eşini müzik öğretmeni Nermin ile aldatırken, Nermin'in eşi Üsteğmen Galip ise onu Nazmiye adlı başka bir öğretmen ile aldatmaktadır. Romanlardaki cinsellik olgusu, meşru ilişkilerden ziyade gayr-ı meşru ilişkiler bağlamında ele alınmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında, gayr-ı meşru ilişkiler sonucu yaşanan cinsel ilişkiler yalnızlığa sebep olurken, *Yalnızlar* romanında yaşanan gayr-ı meşru ilişkiler bireylerin içinde buldukları yalnızlık duygusu sonucu gerçekleşmektedir.

Her iki romandaki bir başka benzerlik, hastalık olgusu bağlamında ortaya çıkmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında isimsiz kahraman çocukluğundan beri birçok hastalık ile mücadele etmektedir. Sağlık sorunlarından dolayı bir kaç operasyon geçirmekte ve sık sık hastaneye gitmektedir. *Yalnızlar* romanında ise Terzi Nuri'nin ikinci eşi yatalak olduğu için yerinden kalkamamakta ve üvey kızı Adalet'e bağımlı bir şekilde yaşamaktadır. Hastalık her iki romanda ki karakterlerde

de fiziksel yetersizliğe neden olup, iki karakterin de daha az aktif duruma getirmekte ve sosyal çevresiyle olan bağlarını azaltmakta, dolayısıyla yalnızlığa neden olmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında hastalık olgusu romanın ana temalarından birini oluşturmakta ve yalnızlığın önemli bir sebebi olarak ele alınmaktadır. *Yalnızlar* romanında ise hastalık olgusu ve yalnızlık ilişkisi tek bir yerde vurgulanmakta ve tıpkı *Sokaktaki Adam* romanında olduğu gibi yalnızlığın sebebi olarak ele alınmaktadır.

Romanlardaki bir başka benzerlik, pişmanlık olgusunun ele alınışında görülmektedir. Her iki romanda da yalnızlık duygusuna kapılan bireylerin yaşadıkları pişmanlık ele alınmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında, artık yaşamının son demlerinde olup, yoğun yalnızlık duygusuna kapılan isimsiz kahramanın yaşadığı pişmanlıklara yer verilmektedir. Özellikle, oğullarından uzak kalması ve ikinci eşi Phoebe'yi aldatması konusunda yaşadığı pişmanlıkların yaşadığı yalnızlık duygusu ile yakın ilişkisi dikkat çekmektedir. *Yalnızlar* romanında ise pişmanlık olgusu özellikle Doktor Nevzat üzerinden ele alınmaktadır. Doktor Nevzat, dış gebelik sonucu yaşamını yitiren eşi Macide'nin ölümü sonrası zaman zaman pişmanlık duygusuna kapılmaktadır.

Sokaktaki Adam romanında isimsiz kahraman, yalnızlığından ve hatalarından pişmanlık duyduğu için, “bu adamı ben yarattım” demektedir. *Yalnızlar* romanında ise Nermin, Doktor Nevzat'a “yalnızlığımı sen kendin yaratıyorsun” demektedir. Esasında, her iki romanda da bireylerin kendi hataları sonrası yalnızlık problemi ile baş başa kaldıkları vurgulanmaktadır.

Her iki romanda da taşınma sonrası meydana gelen yalnızlık durumu dikkat çekmektedir. *Yalnızlar* romanında, Doktor Nevzat'ın, İstanbul'dan küçük bir Anadolu kasabasına sürgüne gönderilmesi sonrası yeni yaşamına uyum sağlayamaması konu edinmektedir. Doktor Nevzat'ın, İstanbul gibi renkli ve büyük bir kentten, küçük bir kente taşınmak zorunda kalması ve bu küçük kentte uzman bir doktor olup da pratisyen hekimin yapabildiklerini yapmak zorunda kalması ve bunlarla birlikte kendi dünyasına yabancı insanlar ile bir arada yaşamak zorunda kalması onu derinden etkilemektedir. Doktor Nevzat'ın bu yaşadıkları içinde bulunduğu derin yalnızlık duygusunun önemli sebepleri arasında yer almaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında ise roman kahramanının taşınması emekli olması ile

birlikte emekliler köyüne yerleşmesinde görülmektedir. Yaşamını Newyork gibi büyük bir kentte geçiren isimsiz kahramanın, küçük bir emekliler köyüne taşınması yeni hayatında bir takım sorunların doğmasına sebep olmaktadır. Çünkü isimsiz kahraman, çok hareketli bir yaşam sürdürmüş ve bu yeni hayatındaki sadelik ve yavaşlık bir takım sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır.

2.3.2. Farklılıklar

Sokaktaki Adam romanı ile *Yalnızlar* romanındaki benzerliklerin yanı sıra bir takım farklılıklar da bulunmaktadır. Romanlardaki ilk önemli farklılık zamansal açıdan ortaya çıkmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanı 2006 yılında yayınlanırken, *Yalnızlar* romanı 1956 yılında yayınlanmıştır. İki romanın yayınlanma tarihleri arasında yarım yüz yıllık bir zaman dilimi bulunmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında, bir kişinin doğumundan ölümüne kadar yaşadıkları ele alınırken, *Yalnızlar* romanında, birden çok kahramanın kısa süreli yaşamları ele alınmaktadır. Romanlara genel olarak bakıldığında karşımıza çıkan bu farklılıklarının yanı sıra, romanlardaki yalnızlık imgesinin ele alınışında da bir takım farklılıklar göze çarpmaktadır.

Sokaktaki Adam romanında yaşlılık olgusu romanın ana temalarından birini oluşturmaktadır. Roman, isimsiz bir kahramanın doğumundan ölümüne kadar süren yaşamını konu edinmekle birlikte, özellikle yaşlılık döneminde yaşadığı yalnızlık duygusuna önemli bir yer ayırmaktadır. Buna karşın, *Yalnızlar* romanında yaşlılık olgusu ele alınmamaktadır. Roman kahramanları genç bireylerden oluşmaktadır.

Sokaktaki Adam romanında, yaşlılık olgusu ile birlikte emeklilik olgusuna da değinilmektedir. Modern toplumlarda, özellikle yaşamını çalışarak geçiren bireyler, yaşlandıklarında emekli olmaktadır. Emeklilik olgusu da, bireylerin yaş itibari ile yaşlı statüsünde yer almalarından dolayı beraberinde yalnızlığı getirmektedir. Romanda, bu duruma vurgu yapılmakta ve emekliliğin yalnızlığa sebep olduğu ima edilmektedir. Buna karşın, *Yalnızlar* romanında emeklilik olgusuna yer verilmemektedir.

Sokaktaki Adam romanında yalnızlığın bir başka sebebi olarak boşanma olgusu ele alınmaktadır. Roman kahramanı, üç defa evlenmekte, her üç evliliği de boşanma

ile sonuçlanmaktadır. Bu boşanmalar sonucu roman kahramanı dul kalmaktadır. Bu dulluk durumu da yalnızlığı tetikleyen bir forma dönüşmektedir. Buna karşın *Yalnızlar* romanında, boşanma olgusu romanda ele alınmamaktadır. Sadece eşi ile sorun yaşayan Doktor Nevzat, eşinden boşanmayı düşünmekte, fakat bu eyleme dönüşmemektedir. *Yalnızlar* romanındaki dulluk olgusu, daha önce de belirtildiği üzere boşanmadan ziyade ölüm sonucu meydana gelmektedir. Bu hem Doktor Nevzat'ın eşi Macide'yi kaybetmesinde hem de Nermin'in eşi Üsteğmen Galip'i kaybetmesinde görülmektedir.

Her iki romanda da evlilik kurumuna yaklaşımda önemli farklılık göze çarpmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında isimsiz kahramanın ağabeyi Howie'nin evliliğine imrenerek baktığı vurgulanarak evlilik kurumunun önemine vurgu yapılırken, *Yalnızlar* romanında ise evlilik kurumunun bireylerin yaşamlarını sınırladığına vurgu yapılarak evlilik kurumuna eleştirel yaklaşımaktadır.

Yalnızlar romanında, alkol bağımlılığı romanın ana temalarından birini oluşturmaktadır. Romanda alkol bağımlılığının, bireylerin içinde buldukları yalnızlık duygusunun bir sonucu olarak ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Doktor Nevzat, Üsteğmen Galip, Fransızca Öğretmeni Necati, Savcı Şevket ve Dilsiz Musa'nın Terzi Nuri'nin dükkanında bir araya gelip alkol kullanmaları romanda sıklıkla işlenmektedir. Buna karşın, *Sokaktaki Adam* romanında ise alkolizm olgusuna yer verilmemektedir.

Yalnızlar romanında göç ve kentleşme olguları sonucu bireyin yaşadığı yalnızlık durumu ele alınmaktadır. Romanda, dışarıdan Edremit'e çeşitli gerekçelerle göç eden bireylerin yaşadıkları yalnızlık duygusu ele alınırken, zaman zaman Edremit'ten göç etme (kaçma) duygusu da işlenmektedir. Ayrıca, küçük bir kentte yaşananların konu edindiği romanda, roman kahramanlarının içinde buldukları yalnızlık duygusu sosyal yalnızlık imgesi bağlamında ele alınmaktadır. Romanda, sıklıkla kent yaşamındaki kalabalık içinde yalnızlık duygusu işlenmektedir. Buna karşın *Sokaktaki Adam* romanında göç olgusuna kısmi olarak yer verilirken kentleşme olgusuna yer verilmemektedir. Romandaki göç olgusu, isimsiz kahramanın emekli olduktan sonra, Newyork'tan emekliler köyüne taşınması üzerinden ele alınmaktadır. İki romandaki göç olgusunun ele alınışı bu anlamda farklılık taşımaktadır.

SONUÇ

Philip Roth'un Sokaktaki Adam ve Erhan Bener'in Yalnızlar Romanlarında Yalnızlık İmgesi başlıklı bu çalışma iki bölüm olarak hazırlanmıştır. Birinci bölümde, yalnızlık kavramına dair teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu teorik çerçeve oluşturulurken, literatür incelenerek genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, yalnızlık kavramının literatürde nasıl tanımlandığı, yalnızlık kavramına dair kuramsal yaklaşımlar, yalnızlık sorunsalı, yalnızlık algısı ve yansımaları, yalnızlığın sonuçları, tek başınalık, yapayalnızlık, yalnızlık ve hastalık ilişkisi, yalnızlık ve ölüm ilişkisi, yalnızlık ve yaşlılık ilişkisi, yalnızlık ve emeklilik ilişkisi ile yalnızlık ve ilişkilerin sonu gibi konular hakkında teorik bir takım bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde ise birinci bölümdeki teorik çerçeve de göz önünde bulundurularak Philip Roth'un *Sokaktaki Adam* ve Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanındaki yalnızlık imgesi incelenmiştir. İkinci bölümde, ayrıca yazarların hayatları ve eserleri ile romanların özetlerine de yer verilmiştir. Yanı sıra, iki romandaki benzerlikler ve farklılıklar da yalnızlık imgesi bağlamında değerlendirilmiştir.

Sokaktaki Adam romanında yalnızlık imgesinin ölüm, hastalık, ilişkilerin sona ermesi, yaşlılık ve emeklilik olguları bağlamında ele alındığı görülmektedir. Amerikan edebiyatının usta isimlerinden olan Philip Roth'un bu eseri, kuşkusuz Roth'un kişisel yaşamından da izler taşımaktadır. Roth, yaşlılık döneminde yazdığı bu romanda, modern bireyin yaşlılık ile birlikte emeklilik yaşamını konu edinmekle birlikte, yaşlılık ile birlikte bireyin düşüncesinde artan oranda yer alan ölüm olgusunu işlemektedir. Bunun yanında, özellikle bireyselliğin arttığı modern toplumlarda aile kurumunu sarsan boşanma olgusunu da ele almaktadır. Dahası, Roth, Modern Tıp'ın büyük gelişme kaydettiği bir dönemde, bireyin hastalıklarla mücadelesini de romanda ustalıkla işlemiştir. Ölüm, yaşlılık, emeklilik, boşanma, hastalık gibi olguları yalnızlık imgesi bağlamında ele alan Roth, bu olguları kimi zaman yalnızlığın nedeni olarak, kimi zaman ise yalnızlığın sonucu olarak ele almaktadır.

Yalnızlar romanında ise yalnızlık imgesi ölüm, alkolizm, göç ve kentleşme olguları bağlamında ele alınmakla birlikte, romanda sosyal yalnızlık ve duygusal yalnızlık imgeleri ön plana çıkmaktadır. Kuşkusuz *Yalnızlar* romanı da yazarı Erhan Bener'in yaşamından izler taşımaktadır. Bener'in genç yaşta kaleme aldığı bu roman, genç bireylerin yaşamını konu edinmektedir. Aynı zamanda, romandaki olaylar Bener'in gerçek hayatta bir dönem yaşadığı Anadolu'nun küçük bir şehrinde geçmektedir. Ayrıca Bener'in gerçek hayatında elçilik yapması ve Fransızcaya hakim olması, bununla birlikte romanın yazıldığı 1950'li yıllarda Türkiye'de Fransızca'nın okullarda yabancı dil olarak okutulması, Bener'in Necati karakterini Fransızca öğretmeni olarak sunmasında ve romanda yer yer Fransızca ifadeler yer vermesinde etkili olduğu söylenebilir. Bener, romanda ölüm, alkolizm ve kent yaşamının bireyin yalnızlığı üzerindeki etkilerini ustalıklı ele alırken, aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu yalnızlık duygusunu sosyal yalnızlık ve duygusal yalnızlık imgesi bağlamında ele almaktadır. Bener, yalnızlığın sonuçlarına odaklansa da yer yer yalnızlığın sebeplerine de vurgu yapmaktadır.

Sokaktaki Adam ve *Yalnızlar* romanları, iki farklı toplumda ve birbirlerinden oldukça farklı iki yazar tarafından yazıldığı için, bu romanların kimi farklılıklara sahip olmaları kaçınılmazdır. Öncelikle, romanlar farklı dönemlerde yazılmıştır. *Sokaktaki Adam* romanı iki binli yıllarda yazılırken, *Yalnızlar* romanı bin dokuz yüz ellili yıllarda yazılmıştır. *Sokaktaki Adam* romanında bir bireyin doğumundan ölümüne kadar yaşadıkları ele alınırken, *Yalnızlar* romanı birden çok bireyin kısa süreli yaşamlarını konu edinmektedir.

Romanlardaki bu genel farklılıkların yanı sıra, yalnızlık imgesinin ele alınışında da kimi farklılıklar göze çarpmaktadır. *Sokaktaki Adam* romanında yaşlılık, emeklilik, boşanma gibi olgular ele alınırken, *Yalnızlar* romanında bu olgulara yer verilmemektedir. Bunun yanı sıra *Yalnızlar* romanında alkolizm ve kentleşme olgularına yer verilirken, *Sokaktaki Adam* romanında bu olgulara yer verilmemektedir.

Her iki romandaki bu farklılıkların yanı sıra, romanlardaki yalnızlık imgesinin ele alınışında kimi benzerlikler de göze çarpmaktadır. Her iki romanda da ölüm olgusu ön plana çıkmaktadır. Buna bağlı olarak, intihar olgusu da dikkat çekmektedir. Bir başka benzerlik her iki romanda da dulluk olgusunun ele

alınmasında görülmektedir. Her iki romanda da dulluk olgusu yalnızlığın sebebi olarak sunulsa da dulluğun sebepleri farklıdır. *Sokaktaki Adam* romanında dulluğun sebebi olarak boşanma olgusu işlenirken, *Yalnızlar* romanında dulluğun sebebi olarak ölüm olgusu işlenmiştir. Her iki romandaki bir başka benzerlik, hastalık olgusunun yalnızlığın sebebi olarak ele alınmasında görülmektedir. *Sokaktaki Adam* romanında hastalık olgusu romanın ana temalarından birini oluştururken, *Yalnızlar* romanında bir yerde hastalık olgusuna değinilmektedir.

Her iki romandaki bir başka benzerlik cinsellik olgusunun ele alışında görülmektedir. Her iki roman da, cinselliği gayr-ı meşru ilişkiler bağlamında ele almakta ve buna bağlı olarak aldatma ve ihanet temalarını da işlemektedir. *Sokaktaki Adam* romanında cinsellik yalnızlığın sebebi olarak ele alınırken, *Yalnızlar* romanında cinsellik yalnızlığın sonucu olarak ele alınmaktadır.

Çalışmadan elde edilen bulgular, yalnızlık imgesinin farklı toplumlardaki edebi metinlerde benzer şekilde ele alındığını göstermektedir. Bu durum, esasında farklı toplumlarda yaşansa da yalnızlık olgusunun insanlığın ortak bir kaderi olduğunun göstergesidir.

KAYNAKÇA

Akgül, Hanife, (2016), “Yalnızlık Duygusu ve Ölçümü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, s. 273-289.

Alkan, Saliha ve Sezgin, Arzu, (1998), “Yetişkin Hastalarda Yalnızlık”, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2 (1), s. 43-52.

Anlı, Gazanfer, (2018), “İnternet Bağımlılığı: Sosyal ve Duygusal Yalnızlık”, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3 (2), s. 389-397.

Armağan, Ahsen, (2014), “Yalnızlık ve Kişilerarası İletişim İlişkisi: Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (30), s. 27-43.

Bahadır, Abdülkerim, (2002), “Modernitenin Yıkıcı Etkileri Karşısında Savunmasız İnsan”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, s. 129-142.

Bener, Erhan, (2015), *Yalnızlar*, İstanbul, Everest Yayınları.

Biography.com, (2 Nisan 2014), “Philip Roth Biography”, 26 Temmuz 2018, <https://www.biography.com/people/philip-roth-9465081>

Biyografya.com, (b. t.), “Erhan Bener”, 27 Temmuz 2018, <http://www.biyografya.com/biyografi/6177>

Cevizci, Ahmet, (1997), *Felsefe Sözlüğü*, 2. Baskı, Ankara, Ekin Yayınları.

Ceyhan, Sibel, (2005), *Kayseri Nuh Naci Yazgan Sağlık Ocağı Bölgesinde Yaşayan 65 Yaş ve Üst Bireylerin Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Çakır, Özlem ve Oğuz, Ebru, (2017), “Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişki”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (1), s. 418-429..

Çay, Cafer, (2109), “Fenomenolojik Yaklaşım”, 16 Temmuz 2018, http://www.tavsiyee diyorum.com/makale_5316.htm

Çelik, Ayşegül, Kin, Özlem Kardeş ve Karadakovan, Ayfer, (2017), “Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Yalnızlık Durumu ve Sağlıklı Yaşam Biçimi

Davranışları”, *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2 (3), s. 17-23.

Danış, Mehmet Zafer, (2009), “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar”, *Toplum ve Sosyal Hizmet (Society and Social Work)*, 27 (1), s. 67-84.

De Jong-Gierveld, Jenny ve Raadschelders, Jos (1982), “Types of Loneliness”, (Ed. Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman) *Loneliness a Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*, In (p. 105-120), Newyork, Wiley Interscience.

Doğan, Uğur ve Karakuş, Yahya, (2017), “Lise Öğrencilerinin Sosyal Ağ S siteleri Kullanımının Yordayıcısı Olarak Çok Boyutlu Yalnızlık”, *Sakarya University Journal of Education*, 6 (1), s. 57-71.

Duy, Baki, (2003), *Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Yalnızlık ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Üzerine Etkisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Dw.com, (23 Mayıs 2018), “Edebiyatçı Philip Roth Hayatını Kaybetti”, 26 Temmuz 2018, <https://www.dw.com/tr/edebiyat%C3%A7%C4%B1-philip-roth-hayat%C4%B1n%C4%B1-kaybetti/a-43890477>

Dykstra, Pearl A., (2009), “Older Adult Loneliness: Myths and Realities”, 12 Temmuz 2018, <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10433-009-0110-3>

Erol, Saime, Sezer, Ayşe, Şişman, Fatma Nevin ve Öztürk, Selma, (2016), “Yaşlılarda Yalnızlık Algısı ve Yaşam Doyumu”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (3), s. 60-69.

Ercan, Tunahan, (2017), *Tek Başına Olma ve Tek Başına Olmayı Tercih Etmenin Yalnızlık, Yaşamda Anlam ve Utangaçlıkla İlişkisinin İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Eşmeler, Ahmet Şafak, (2017), “Kentleşme Sorunlarının İntihar Üzerine Etkisi”, *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2), s. 98-116.

Fromm, Erich, (1995), *Özgürlükten Kaçış*, 3. Baskı, (Çev. Şemsa Yeğın), İstanbul, Payel Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 1969).

Geçtan, Engin, (2006), *İnsan Olmak*, 5. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları.

Göka, Erol, (2009), *Ölme: Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi*, İstanbul, Timaş Yayınları.

Gün, Filiz, (2006), *Kent Kültüründe Yalnızlık Duygusu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Günay, Mustafa, (2015), “Yalnızlık ve Birliktelik Arasında İnsan İlişkileri”, *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*,3, s. 98-105.

Haliloğlu, Sümeyye, (2008), *Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri, Bağlanma Biçimleri ve İşlevsel Olmayan Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi(Malatya İli Örneği)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.

Horney, Karen, (1993), *Ruhsal Çatışmalarımız*, 2. Baskı, (Çev. Selçuk Budak), Ankara, Öteki Yayınevi, (Orijinal çalışma basım tarihi t.y.).

Horney, Karen, (t.y.), *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*,(Çev. Selçuk Budak), Ankara, Öteki Yayınevi, (Orijinal çalışma basım tarihi t.y.).

Hunt, Morton M., (1973), “Alone, Alone, All, All Alone”, (Ed. Robert S. Weiss) *Loneliness: The Experience of Emotional and Social İsolation*, In (p. 125-133), Cambridge, MIT Press.

İmamoğlu, Seval, (2008), *Genç Yetişkinlikte Kişilerarası İlişkilerin Cinsiyet, Cinsiyet Roller ve Yalnızlık Algısı Açısından İncelenme*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Kaplan, Mahmut Süleyman, (2011), *Öğretmenlerin İş Yerinde Yalnızlık Duygularının Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Karayel, Gamze Karataş, (2011), *Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Mükemmeliyetçilik*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

Khorshid, Leyla, Eşer, İsmet, Zaybak, Ayten, Yapucu, Ülkü, Arslan, Gülşah G. ve Çınar, Şebnem, (2004), “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi”, *Türk Geriatri Dergisi*, 7 (1), s. 45-50.

Kılavuz, M. Akif, (2005), “Batı Kültüründe Yaşlanma Dönemi Yalnızlık Duygusunu Azaltma ve Arkadaş İlişkilerini Geliştirme Açısından Dinî Etkinliklerin Önemi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14 (2), s. 25-39.

Kılınç, Hicran ve Sevim, Seher A., (2005), “Ergenlerde Yalnızlık ve Bilişsel Çarpıtmalar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38 (2), s. 67-89.

Kızılgeçit, Muhammed, (2011), *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Kimkimdir.gen.tr, (b. t.) “Erhan Bener (1929 - 2007)”, 27 Temmuz 2018, <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=4183>

Koçak, Erhan, (2008), *Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*, Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Kömürcü, Mehmet Can, (2018), “Philip Roth Kimdir? Philip Roth Hayatı ve Eserleri”, 26 Temmuz 2018, <http://www.milliyet.com.tr/Philip-Roth-kimdir--Philip-Roth-hayati-ve-eserleri-molatik-8076/>

Lopata, Helena Z., (1973), “Loneliness: Forms and Components”, (Ed. Robert S. Weiss) *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*, In (p. 102-115), Cambridge, MIT Press.

Lopata, Helena Z., Heinemann, Gloria D. Ve Baum, Joanne, (1982), “Loneliness: Antecedents and Coping Strategies in the Lives of Widows”, (Ed. Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman) *Loneliness a Sourcebook of Current Theory, Resarch and Therapy*, In (p. 310-326), Newyork, Wiley Interscience.

Marshall, Gordon, (2005), *Sosyoloji Sözlüğü*, 2. Baskı, (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 1994).

Mert, Abdullah ve Özdemir, Gizem, (2018), “Yalnızlık Duygusunun Akıllı Telefon Bağımlılığına Etkisi”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8, s. 88-107.

Milliyet, (11 Aralık 2007), “Kendi Romanıyla Uğurlandı”, 27 Temmuz 2018, <http://www.milliyet.com.tr/kendi-romaniyla-ugurlandi/guncel/haberdetayarsiv/11.12.2007/261755/default.htm>

Moran, A. Vahid, (1997), *Büyük Türkçe-İngilizce Sözlük, A Turkish- English Dictionary*, 4. Baskı, İstanbul, Adam Yayınları.

Nytimes.com, (25 April 2006), “Philip Roth, Haunted by Illness, Feels Fine”, 11 Kasım 2018, <https://www.nytimes.com/2006/04/25/books/25roth.html>

Ökmen, Mustafa ve Parlak, Bekir, (2008), “Modernleşmeden Küreselleşmeye Türk Kent Yönetimleri: Temel Nitelikler, Sorunlar ve Projeksiyonlar”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15, s. 199-259.

Öksüz, Yücel, (2005), “Duyguların Açılması Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), s. 185-195.

Özatça, Arzu, (2009), *Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Özen, Üstün ve Sarıcı, M. Burçin Korukçu, (2010), “Yalnızlık Olgusu ve Sanal Sohbetin Yalnızlığın Paylaşımına Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24 (1), s. 149-159.

Özgel, İshak, (2014), “Sosyolojik Tefsir Bağlamında ‘Yalnızlık Sorunu’ Karşısında Kur’ân”, *Ekev Akademi Dergisi*, 59, s. 331-353.

Özodaşık, Mustafa, (2001), *Modern İnsanın Yalnızlığı*, Konya, Çizgi Kitabevi.

Özkürkçügil, Aytül Çorapçioğlu, (1998), “Cezaevinde Yalnızlık ve Yalnızlığın Depresyonla İlişkisi”, *Kriz Dergisi*, 6 (1), s. 21-31.

Pancar, Ayşegül, (2009), *Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Yalnızlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Parkes, C. Murray, (1973), “Separation Anxiety: An Aspect of the Search for a Lost Object”, (Ed. Robert S. Weiss) *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*, In (p. 53-67), Cambridge, MIT Press.

Paula, Karnick, (2011), “Yalnızlık Hissi: Teorik Yaklaşımlar”, (Çev. Selçuk Zengin ve Muhammed Kızılgöçten) *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11 (3), s. 217-229, (Orijinal çalışma yayın tarihi 2005).

Peplau, Letitia Anne, Miceli, Maria ve Morasch, Bruce (1982), “Loneliness and Self-Evaluation”, (Ed. Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman) *Loneliness a Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*, In (p. 135-151), Newyork, Wiley Interscience.

Peplau, Letitia Anne ve Perlman, Daniel (1982), “Perspectives on Loneliness”, (Ed. Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman) *Loneliness a Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*, In (p. 1-18), Newyork, Wiley Interscience.

Peplau, Letitia Anne, Tora, K. Bikson, Rook, Karen S. Ve Goodchilds, Jacqueline D., (1982), “Being Old and Living Alone”, (Ed. Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman) *Loneliness a Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*, In (p. 327-347), Newyork, Wiley Interscience.

Perlman, Daniel ve Peplau, Letitia Anne, (1982), “Theoretical Approaches to Loneliness”, (Ed. Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman) *Loneliness a Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*, In (p. 124-134), Newyork, Wiley Interscience.

Polat, Ülkü ve Kahraman, Burcu Bayrak, (2013), “Yaşlı Bireylerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişki”, *Fırat Tıp Dergisi*, 18 (4), s. 213-218.

Riesman, David, (1973), “Foreword”, (Ed. Robert S. Weiss) *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*, In (p. IV-XXII), Cambridge, MIT Press.

Rogers, Carl R., (1994), *Etkileşim Grupları*, (Çev. Hamdullah Erbil), Ankara, Ekin Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 1970).

Rook, Karen S. ve Peplau, Letitia Anne, (1982), “Perspective on Helping the Lonely”, (Ed. Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman) *Loneliness a Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*, In (p. 351-377), Newyork, WileyInterscience.

Roth, Philip, (2016a), *Sokaktaki Adam*, 3. Baskı, (Çev. Kaya Genç), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).

Roth, Philip, (2016b), *Everyman*, London, Vintage.

Sabah.com.tr, (18 Ocak 2018), “‘Yalnızlıktan Sorumlu’ Bakanlık Kuruldu”, 20 Kasım 2018, <https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/01/18/yalnizliktan-sorumlu-bakanlik-kuruldu>

TDK, (2011), *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

TUİK, (2 Mart 2018), “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2017”, 20 Temmuz 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593>

TUİK, (15 Mart 2018), “İstatistiklerle Yaşlılar, 2017”, 15 Temmuz 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27595>

Tükel, Raşit, (2016), “Yalnızlık Üzerine Notlar”, *Psikanaliz Yazıları 3; Yalnızlık*, (4. Baskı) içinde (s. 39-43), İstanbul, Bağlam Yayıncılık

Ulutaş, Nurullah, (2011), *İntihar ve Roman; İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Ünlü, Samet, (2014), *1+1 Stüdyo Yaşamlar*, Konya, Çizgi Kitabevi.

Weiss, Robert S. (1973), “The Study of Loneliness”, (Ed. Robert S. Weiss) *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*, In (p. 9-29), Cambridge, MIT Press.

WGPW, (The Women’s Group on Public Welfare) (1973), “Individuals Most Troubled by Loneliness”, (Ed. Robert S. Weiss) *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*, In (p. 79-85), Cambridge, MIT Press.

Wikipedia.org, (b.t.), “Philip Roth”, 26 Temmuz 2018, <http://www.wiki-zero.co/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvUGhpbGlwX1JvdGg>

Yahyaoğlu, Recai, (2005), *Yalnızlık Psikolojisi*, İstanbul, Nesil Yayınları.

Yaşar, M. Ruhat, (2007), “Yalnızlık”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1) s. 237-260.

Young, Jeffrey E.,(1982), “Loneliness, Depression and Cognitive Therapy: Theory and Application”, (Ed. Letitia Anne Peplau ve Daniel Perlman) *Loneliness a Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*, In (p. 379-406), Newyork, Wiley Interscience.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Ayşegül ELÇİ
Doğum Yeri	Bingöl
Doğum Tarihi	05/06/1979

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Dicle Üniversitesi
Fakülte	Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi
Bölüm	İngilizce Öğretmenliği

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YÖK-DİL: 92,5 - YDS: 83
-----------	-------------------------

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Milli Eğitim Bakanlığı
Görevi/Pozisyonu	İngilizce Öğretmeni
Tecrübe Süresi	4 Yıl

İLETİŞİM

E-mail	aysegulkucukonerelci@gmail.com
--------	--

